

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών - Τομέας
Ανθρωπιστικών Σπουδών**

«Πολιτιστική Κληρονομιά: Η περίπτωση του «κίτρου Νάξου»

Ρέα Κακάμπουρα

**Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Λαογραφίας, Διευθύντρια
Εργαστηρίου Κοινωνικών Επιστημών – Τομέας Ανθρωπιστικών
Σπουδών ΠΤΔΕ - ΕΚΠΑ**

Συγγραφή

**Μαρία Μ. Βαμβακοπούλου, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας
Εκπαίδευσης, ΜΑ Λαογραφίας και Εκπαίδευσης ΠΤΔΕ – ΕΚΠΑ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΔΟΜΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ / ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ/ PROJECT.....	4
1.1. Η προσέγγιση του προγράμματος «Πολιτιστική Κληρονομιά: Η περίπτωση του «κίτρου Νάξου».....	4
1.2. Εισαγωγή.....	7
1.3. Στοιχεία εφαρμογής του Εκπαιδευτικού Προγράμματος.....	10
1.4. Σκοπός και στόχοι.....	14
2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	19
2.1. Περιγραφή του θέματος/ Επιμέρους θέματα.....	19
2.2. Μεθοδολογία.....	21
2.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ.....	27
2.4. Προτεινόμενες συνθετικές δραστηριότητες – επέκταση.....	72
3. Συμπεράσματα - Αποτελέσματα – Αξιολόγηση.....	73
4. Προοπτικές.....	75
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ.....	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	80

(Επισυνάπτεται φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ)

1. ΔΟΜΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ / ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / PROJECT

1.1. Η προσέγγιση του προγράμματος, «Πολιτιστική Κληρονομιά: Η περίπτωση του «κίτρου Νάξου»

Η Πολιτιστική Κληρονομιά αποτελεί σημαντική παρακαταθήκη ενός λαού. Στη σύγχρονη εποχή γίνεται αισθητή η αναζήτηση ερεισμάτων στην παράδοσή μας, αφού αυτή συνδέει την Πολιτιστική Κληρονομιά με την πολιτιστική, κοινωνική, οικονομική ανάπτυξη. Με ζωντανό και δυναμικό χαρακτήρα η Πολιτιστική Κληρονομιά μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, αναπροσαρμόζεται συνεχώς από τις κοινότητες και τις ομάδες σε συνάρτηση με τις ανάγκες τους και την αλληλεπίδρασή τους με τον χώρο και τον χρόνο. Στα σχολεία η προσέγγισή της πρέπει να έχει ως επίκεντρο την ανάδειξη των νοημάτων και της σημασίας της, που απορρέουν όχι μόνο μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια αλλά και από τη μελέτη και καταγραφή των εκφάνσεών της από τους ίδιους τους/τις μαθητές/τριες, μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η εκπαιδευτική κοινότητα τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να επανασυνδέσει τους/τις μαθητές/τριες με τις διάφορες μορφές της ελληνικής παράδοσης και να τους/τις φέρει σε επαφή με τα βασικά πεδία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Στον χώρο των μεταποιημένων προϊόντων τοποθετούνται τα τοπικά προϊόντα που στηρίζονται στα παραγωγικά προϊόντα. Ένα μεταποιημένο προϊόν που αποτελεί στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού της Νάξου πάνω από έναν αιώνα τώρα, καθώς έχει ταυτιστεί με τον διατροφικό και γαστρονομικό πολιτισμό της, και που αναδεικνύει τη δύναμη του τοπικού ονόματος και έχει γίνει αναγνωρίσιμο από τη φήμη και την εμπορία του, είναι το λικέρ «κίτρο Νάξου». Το «κίτρο Νάξου» παράγεται από την τοπική ποικιλία της κιτριάς της Νάξου, κουβαλώντας συνάμα ένα μεγάλο πολιτιστικό φορτίο. Οι τοπικές φυτικές ποικιλίες στην Ελλάδα έφτιαξαν τη δική τους ιστορία σε κάθε τόπο και αποτελούν πολιτισμικά στοιχεία ταυτότητας της κάθε μικροκοινωνίας όπου ρίζωσαν. Έγιναν γνωστές στον τόπο τους και έξω από αυτόν και κατέχουν σημαίνουσα θέση στον αγροδιατροφικό πολιτισμό της χώρας με την ονομασία του τόπου προέλευσής τους και των προϊόντων που παράγονται από αυτές, αναγνωρίσιμα ως ΠΟΠ και ΠΓΕ προϊόντα.

Η δημιουργία των τοπικών φυτικών ποικιλιών είναι συνυφασμένη με την ιστορία και τον πολιτισμό μιας ανθρώπινης ομάδας, μιας κοινωνίας, ενός λαού. Η παραγωγή και

η κατανάλωσή τους έχουν ένα πολιτισμικό και ιστορικό βάθος, καθώς και μια εξαιρετική ποικιλότητα στις τοπικές της εκδοχές, στις παραλλαγές και στους μετασχηματισμούς της. Λόγω των ποικίλων και ποιοτικών χαρακτηριστικών τους γίνονται περιζήτητες και με την παραγωγική μεταποίηση τους συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Οι τοπικές ποικιλίες με τους μετασχηματισμούς σε τοπικά εδέσματα και φαγητά γίνονται ταυτόσημες μιας γευστικής μνήμης και δημιουργοί μιας νοσταλγικής διάθεσης (Sutton: 2001), αναδεικνύονται οι υλικές και συμβολικές τους ιδιότητες, αποκωδικοποιούνται από τα μέλη της τοπικής κοινότητας σε σχέσεις, έθιμα, αξίες, συμπεριφορές. Αποτελούν στοιχεία προσδιορισμού και ένταξης, δηλαδή του «ανήκειν» σε μια συλλογικότητα, με την κατανάλωσή τους στον τόπο παραγωγής τους αλλά και σε άλλους τόπους διασποράς, ενισχύοντας την τοπική πολιτιστική ταυτότητα. Η καλλιέργεια και η κατανάλωσή τους, συνιστούν δυνατά πολιτισμικά και περιβαλλοντικά στοιχεία ταυτότητας της κάθε μικρο-κοινωνίας στην οποία ρίζωσαν και εγκλιματίστηκαν. Ο τρόπος καλλιέργειας, παραγωγής και κατανάλωσής τους εντάσσεται στο τοπικό πολιτισμικό και περιβαλλοντικό σύστημα, με την επιλογή των κατάλληλων χωραφιών για καλλιέργεια, μέσα από ένα συγκεκριμένο σύστημα με βάση το έδαφος και το μικροκλίμα της περιοχής, την καλλιέργεια τεχνικών. Στον χώρο των μεταποιημένων προϊόντων τοποθετούνται τα τοπικά προϊόντα που στηρίζονται στα παραγωγικά προϊόντα. Η ελληνική διατροφή τροφοδοτείται από την εντόπια παραγωγή διάφορων ποικιλιών διατροφικών ειδών, μετασχηματίζεται μέσα από τη μαγειρική γνώση από προϊόν σε τροφή και διατροφή, δηλαδή σε φαγητό, σε τρόπο έκφρασης της κοινωνικότητας και καταναλώνεται δημιουργώντας τον ιδιαίτερο τοπικό πολιτισμό. Οι ονομασίες τους αποτελούν έναν οδηγό που μας συνδέει με πρόσφατες και παλαιότερες ιστορικές περιόδους ενώ συνδέθηκαν και διαμόρφωσαν τον τοπικό διατροφικό πολιτισμό και αναδείχθηκαν σε στοιχεία της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας. Εκτός του τομέα της διατροφής για παράδειγμα, τοπικές καλλιέργειες φυτών έχουν στην ελληνική παραδοσιακή/προβιομηχανική κοινωνία πολλαπλή χρήση, όπως στην υφαντική, στη λαϊκή ιατρική και είναι γνωστές για τις φαρμακευτικές και θεραπευτικές τους ιδιότητες, διατηρώντας ως σήμερα τις πολιτισμικές τους χρήσεις. Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, όπως και στην προκειμένη περίπτωση το «κίτρο Νάξου», βρίσκεται σε συνάρτηση με τους φυσικούς παράγοντες (μικροκλίμα, σύσταση και θέση του εδάφους) με τις επεμβάσεις του

ανθρώπου, της τεχνογνωσίας των τεχνικών καλλιέργειας και των εργαλείων που χρησιμοποιούνται. Μάλιστα, στις τοπικές μικροκοινωνίες επιλέγονταν αυστηρά τα χωράφια που θεωρούνταν κατάλληλα για τη συγκεκριμένη καλλιέργεια, προκειμένου να επιτυγχάνεται υψηλή ποιότητα και διατροφική αξία. Σήμερα, στο επίκεντρο των πολιτιστικο-οικονομικών δράσεων των τοπικών κοινωνιών, στο πλαίσιο ενός οικο-αγρο-διατροφικού τουρισμού, είναι η αναζήτηση μιας ιδιαίτερης τοπικής διατροφικής ταυτότητας, με τη διοργάνωση γιορτών και παζαριών και την επιτόπου κατανάλωση και συμποσιασμό τοπικών διατροφικών προϊόντων, κάτι που αποτελεί εκδήλωση συλλογικότητας και ενίσχυση της τοπικής οικονομίας στην κρίσιμη περίοδο που διανύουμε. Τις τελευταίες δεκαετίες δράσεις σχετικές με τον πολιτιστικό τουρισμό και τον αγροτουρισμό, γιορτές-φεστιβάλ για την ανάδειξη τοπικών προϊόντων και παραδοσιακής γαστρονομίας, γνωρίζουν μεγάλη απήχηση. Ο αγροτικός χώρος σήμερα πλέον θεωρείται δημόσιο αγαθό, το οποίο οι τοπικές κοινωνίες οφείλουν να διαχειρίζονται στο πλαίσιο της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και της αξιοποίησης της τοπικότητας ως αναπτυξιακό παράγοντα (Οικονόμου, 2011). Το αγροτικό τοπίο αποτελεί ένα πολιτισμικό παράγωγο ως αποτέλεσμα των ενεργειών του ανθρώπου που οικειοποιείται τον τόπο του, ενσωματώνοντας παραδοσιακές καλλιεργητικές τεχνικές πρακτικές στο δεδομένο φυσικό ανάγλυφο, αξιοποιώντας το περιβάλλον και τα υλικά του, φιλοξενώντας μικρής κλίμακας καλλιέργειες τοπικών προϊόντων και χρησιμοποιώντας την τοπική αυτογνωσία. Νοηματοδοτικά, ο τόπος κυρίως χρησιμοποιήθηκε στη συγκρότηση πολιτισμικής ταυτότητας, η οποία καταλαμβάνει σημαντική θέση στον ελληνικό πολιτισμό, με την παραγωγή τοπικών προϊόντων και ξεχωριστών τοπικών ποικιλιών, καθώς και με την εντόπια χρήση τους μέσα από διαφορετικούς τρόπους παρασκευής και κατανάλωσης με συλλογικό χαρακτήρα (οικογενειακό τραπέζι, γιορτές, συμποσιασμοί, πανηγύρια, γλέντια) (Οικονόμου, 2017α). Με αφορμή τη μελέτη του πολιτιστικού φορτίου του τοπικού αυτού προϊόντος, (παραγωγή μέσω τοπικής καλλιεργητικής πρακτικής και τεχνογνωσίας, η συμβολή του στην παράδοση του τόπου, η συμμετοχή του στον πολιτισμό του καθημερινού και εορταστικού συμποσιασμού, η ταύτισή του με τον διατροφικό και γαστρονομικό πολιτισμό της Νάξου και η ανάδειξη της δύναμης του τοπικού ονόματος) οι μαθητές/τριες ανιχνεύουν τις δικές τους πολιτισμικές ρίζες. Προσεγγίζουν με ενδιαφέρον μια τεράστια πηγή πολιτισμικών και περιβαλλοντικών αξιών, που διαμορφώνει τις αντιλήψεις και την πολιτισμική ιδιαιτερότητα της τοπικής

κοινωνίας από την οποία κατάγονται, εντάσσοντας τους στις δομές του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου με λιγότερο ή περισσότερο κοινά χαρακτηριστικά. Μέσα από την ενεργητική τους συμμετοχή οι μαθητές/τριες βιώνουν την πολιτιστική κληρονομιά ως μια διαδικασία που εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, συμβάλλοντας στην προώθηση του σεβασμού της πολιτιστικής ποικιλομορφίας, της περιβαλλοντικής ενσυναίσθησης, της ανθρώπινης δημιουργικότητας, παρέχοντας μία αίσθηση ταυτότητας και συνέχειας. Επιπλέον, μέσα από την έρευνα, την ανάλυση, την ερμηνεία και την ομαδοσυνεργατική διαδικασία, μέσα από συγκρίσεις τοπικών προϊόντων άλλων τόπων και λαών, μέσα από την επαφή των μαθητών/τριών με φορείς που ασχολούνται με αυτά τα προϊόντα και την αναζήτηση κοινών χαρακτηριστικών, καθώς και την ανάδειξη διαφορετικών ταυτοτήτων, επιτυγχάνεται ένας ακόμη στόχος, αυτός της άρσης των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων που συχνά μας ταλανίζουν.

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο και λαμβάνοντας υπόψη πως τα εκπαιδευτικά προγράμματα για την Πολιτιστική Κληρονομιά μπορούν να αξιοποιηθούν με επιτυχία στη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων στο Δημοτικό, και θεωρώντας ως ένα από τα βασικά πεδία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς τις γνώσεις και τις πρακτικές που αφορούν τη φύση και τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, ως τεράστια πηγή ψυχοπνευματικής τροφής για τους/τις μαθητές/τριες, επιλέχθηκε σαν σχέδιο διδασκαλίας ένα παραδοσιακό τοπικό προϊόν, «το κίτρο Νάξου» ως προϊόν τοπικής ποικιλίας του νησιού και η ανάδειξή του ως στοιχείου υλικού και άυλου πολιτισμού. Το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα υλοποιήθηκε σε ένα τμήμα της Ε΄ τάξης με μεγάλο ποσοστό πολιτισμικά διαφερόντων μαθητών/τριών οι οποίοι/ες βρίσκονται στη διαδικασία καλλιέργειας κριτικής και δημιουργικής σκέψης αλλά και σε μία ηλικία που χαρακτηρίζεται από μια αρκετά μεγάλη επιθυμία ανάδειξης των δικών τους πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και περιβαλλοντικής ευαισθησίας τους.

1.2. Εισαγωγή

❖ Τίτλος

«Πολιτιστική Κληρονομιά: Η περίπτωση του «κίτρου Νάξου»

❖ Αντικείμενο

Ο πολιτισμός αποτελεί προϋπόθεση της βιωσιμότητας, κινητήριο μοχλό της κοινωνικής, οικονομικής, και περιβαλλοντικής διάστασης της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, οι αναπτυξιακές δυνατότητες της Πολιτιστικής Κληρονομιάς μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στον τομέα της κοινωνίας και της οικονομίας του περιβάλλοντος. Η Πολιτιστική Κληρονομιά ως τμήμα της ταυτότητας μιας ολόκληρης περιοχής και ως βίωμα ενός τόπου, αποτελεί αναγκαίο παράγοντα για την ανάπτυξή του, καθώς με την προώθηση παραδοσιακών μεθόδων χρήσης του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση της παραδοσιακής γνώσης, αξιοποιείται το απόθεμα αυτού για την περαιτέρω ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και γενικότερα της περιοχής. Η αγροδιατροφική Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά περιλαμβάνει τα προϊόντα στα οποία αποτυπώνεται η εξέλιξη του φυτογενετικού υλικού με τις ιδιαίτερες φυσικές και πολιτισμικές συνθήκες ενός τόπου, τις τοπικές γνώσεις που αφορούν καλλιεργητικές μεθόδους, τις ιδιαίτερες ιδιότητες των τοπικών ποικιλιών, καθώς και της συλλογής τους, τις εθιμικές παραδόσεις και πρακτικές που σχετίζονται με την καλλιέργειά τους, τους μετασχηματισμούς τους σε προϊόντα, που με τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά τους έχουν ταυτιστεί με το διατροφικό και γαστρονομικό πολιτισμό αυτών των τόπων. Είναι μέρος της ιστορίας και του πολιτισμού μας και αποτελούν κληρονομιά για τις μελλοντικές γενιές ενσωματώνοντας την ιστορία, τον πολιτισμό και την περιβαλλοντική ενσυναίσθηση των τοπικών κοινωνιών που τις δημιούργησαν αλλά και τη γνώση που αυτές απέκτησαν από την καλλιέργεια και την χρήση τους.

Το αντικείμενο του παρόντος σχεδίου διδασκαλίας αφορά στην εισαγωγή των μαθητών/τριών στο περιεχόμενο της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μέσα από την τοπική ποικιλία της κιτριάς στη Νάξο, ως στοιχείου υλικού και άυλου πολιτισμού και ειδικότερα ενός παραδοσιακού προϊόντος, του «κίτρου Νάξου», ηδύποτου, ταυτισμένου με το όνομα του νησιού. Θα γνωρίσουμε τη θεωρητική διάσταση του «κίτρου Νάξου», την ιστορία, την προέλευση, την εξέλιξη, την ενσωμάτωσή του στην ιστορία και τον πολιτισμό της τοπικής κοινωνίας που το δημιούργησε και την ανάδειξή του ως προϊόν που αποτελεί στοιχείο προσδιορισμού και ένταξης, δηλαδή του 'ανήκειν' σε μια συλλογικότητα, καθώς και της συμβολής του στην έννοια της τοπικότητας. Πιο συγκεκριμένα, η σημαντική θέση της κιτριάς στη διαμόρφωση των

δεσμών των Ναξίων με τη γη, η σημασία του καρπού στην αγροτική παραγωγή και γενικότερα στην τοπική οικονομία και οι συνακόλουθοι συμβολισμοί στη μυθολογία, τη θρησκεία, τον πολιτισμό και η συμβολή του ως αντικείμενο έμπνευσης στις ποικίλες μορφές τέχνης, αναδεικνύονται μέσα από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Επιπλέον, το παρόν πρόγραμμα παρακολουθεί το «κίτρο Νάξου» στην καθημερινή ζωή, στις συνήθειες, στα έθιμα και στις κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις των Ναξιωτών. Ακόμη, μέσω της κατανάλωσής του στον τόπο παραγωγής, τη Νάξο, και έξω από αυτόν, θα αναδειχτεί η ενίσχυσή του στην τοπική πολιτισμική ταυτότητα και στην τοπική οικονομία. Ως τοπικό προϊόν, που προέρχεται από μια τοπική ποικιλία, παραπέμπει στην ενασχόλησή μας με τα παραδοσιακά τοπικά διατροφικά προϊόντα, τις τοπικές και γηγενείς ποικιλίες και τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και της αειφορίας.

Λαμβάνοντας υπόψη την πολυπολιτισμική σύνθεση της τάξης, το πρόγραμμα δεν περιορίστηκε μόνο στην προσέγγιση των παραπάνω σε τοπικό επίπεδο, αλλά και σε εθνικό και διεθνικό, μέσα στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, προκειμένου να αναδειχτούν κοινά πολιτισμικά στοιχεία ανάμεσα στους λαούς μέσω της πολιτισμικής συνάντησής τους (τοπικές αγορές στην Ελλάδα και το εξωτερικό, συγκομιδές τοπικών ποικιλιών από όλο τον κόσμο, κ.τ.λ.) σε μια προσπάθεια διαμόρφωσης μιας κοινωνικής, περιβαλλοντικής και διαπολιτισμικής αντίληψης. Για την υλοποίησή του συγκεντρώθηκε πλούσιο οπτικό και ακουστικό υλικό, προκειμένου οι μαθητές/τριες να έρθουν σε επαφή με τοπικές ποικιλίες, με τα παραδοσιακά αποστακτήρια «κίτρου Νάξου» του νησιού και με την πολιτισμική διάσταση του συγκεκριμένου προϊόντος και κατ' επέκταση και άλλων παραδοσιακών διατροφικών τοπικών προϊόντων. Επιπλέον, η ανάδειξη της αξίας του αγροτικού χώρου ως πολιτιστικού και περιβαλλοντικού αγαθού από τις τοπικές κοινωνίες, αποτελούν αντικείμενο αυτού του σχεδίου διδασκαλίας. Επιπρόσθετα, η άμεση επικοινωνία των μαθητών/τριών με φορείς του παραδοσιακού αυτού προϊόντος, όπως είναι τα παραδοσιακά αποστακτήρια «κίτρου Νάξου» του νησιού, αποτέλεσαν προτεραιότητα και μείζονος σημασίας δραστηριότητα, προκειμένου οι μαθητές/τριες να παράξουν δεδομένα απευθείας με βιωματικό τρόπο. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στη βιωματική προσέγγιση του θέματος από τους/τις μαθητές/τριες μέσα από τη διαδικασία έρευνας με την τεχνική της συνέντευξης, αλλά και μέσα από επισκέψεις με πολιτιστικές και περιβαλλοντικές αναφορές, καθώς και άλλες δράσεις συλλογικού

χαρακτήρα. Επιδίωξη του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος είναι τα παιδιά να αποκτήσουν μια πολυεπίπεδη γνώση, με τη μελέτη ποικίλων διαστάσεων αναφορικά με τις γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση, στο πλαίσιο γνωριμίας μιας τοπικής ποικιλίας και του τοπικού παραδοσιακού προϊόντος που παράγεται από αυτή, μέσα από τη διαθεματικότητα και πάντα στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής προσέγγισης. Μέσα από την εξέταση των παραπάνω, ως βασική ιδέα τίθεται η ανάδειξη της παραδοσιακής γνώσης, των αξιών και των πρακτικών που συσσωρεύονται και ανανεώνονται από γενιά σε γενιά και που καθοδηγούν τις ανθρώπινες κοινωνίες στις αλληλεπιδράσεις τους με το φυσικό τους περιβάλλον, κάτι που μπορεί να βοηθήσει στην προστασία της βιοποικιλότητας, να συμβάλει στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα, να διασώσει πρακτικές, συσσωρευμένες μέσα στον χρόνο, που έχουν χρησιμοποιηθεί, για να κάνουν βιώσιμη τη χρήση των φυσικών πόρων, συντελώντας αποφασιστικά στην αειφορία.

1.3. Στοιχεία εφαρμογής του Εκπαιδευτικού Προγράμματος

Το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιάστηκε από την εκπαιδευτικό της τάξης, Μαρία Βαμβακοπούλου, στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΠΤΔΕ – ΕΚΠΑ, Λαογραφία και Εκπαίδευση, σε συνεργασία με το Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών του ΠΤΔΕ – ΕΚΠΑ, υπό τη διεύθυνση της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Λαογραφίας, κυρίας Ρέας Κακάμπουρα. Βασίστηκε στη μεθοδολογία και τη δομή των σχεδίων διδασκαλίας στο βιβλίο των Κακάμπουρα & Κασσαβέτη (2018) και υλοποιήθηκε σε ένα τμήμα της Ε΄ τάξης του 133ου Δημοτικού Σχολείου της Αθήνας (Ε2) με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) κατά το σχολικό έτος 2018-2019. Έλαβε χώρα εντός της αίθουσας διδασκαλίας, του εργαστηρίου πληροφορικής, της αυλής και της κουζίνας του σχολείου, καθώς κι έξω από το σχολείο. Το δυναμικό της τάξης αποτελείται από δεκαοχτώ παιδιά, εκ των οποίων τα έντεκα είναι κορίτσια και τα επτά είναι αγόρια. Υπάρχει μεγάλη εθνική ανομοιογένεια, εφόσον μόνο τέσσερα παιδιά έχουν ελληνική καταγωγή.

Το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα εντάχθηκε στη διδασκαλία μέσα από μια διαθεματική προσέγγιση, δηλωμένο από την εκπαιδευτικό της τάξης, στο πλαίσιο των Καινοτόμων Σχολικών Δραστηριοτήτων, και με Αριθμό Πρωτοκόλλου 1377,

ημερομηνία 16-1-2019, έγκριση από το Υ.ΠΑΙ.Θ, ως εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο αντίστοιχο γραφείο της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Α΄ Αθήνας, όπου υπάγεται το σχολείο, με τίτλο: «Πολιτιστική Κληρονομιά».

❖ Κριτήρια επιλογής του θέματος

Η γνωριμία με την κουλτούρα και την περιβαλλοντική ευαισθησία μιας χώρας, μιας τοπικής κοινωνίας ή μιας ομάδας δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσα από τις επισκέψεις στα μουσεία αλλά και μέσα από την επαφή με τον πολιτισμό της καθημερινότητας.

Τα παραδοσιακά προϊόντα προερχόμενα από τις τοπικές ποικιλίες φέρουν πολιτιστικό φορτίο και σηματοδοτούν την πολιτισμική και περιβαλλοντική ταυτότητα των τόπων που τα αναδεικνύουν. Το «κίτρο Νάξου» ως ένα τέτοιο προϊόν, με τη βιογραφία του, την παραγωγική διαδικασία του, μπορεί να γίνει πεδίο για να αρθρωθεί λόγος περί πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου του, αναδεικνύοντας την πολιτισμική ταυτότητα της ομάδας και της τοπικής κοινωνίας στην οποία γεννήθηκε, καθώς και το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα. Αποτελεί ζωντανή πολιτιστική κληρονομιά γεμάτη μνήμες, χρώματα, γεύσεις και αρώματα, που η κοινωνικότητα και το μοίρασμα μεταξύ των ομάδων και των γενεών αποτελεί το θεμέλιό της.

Σε πολυπολιτισμικές τάξεις, τέτοια στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς δίνουν την αίσθηση της ταυτότητας και της συνέχειας, προωθώντας τον σεβασμό στο περιβάλλον, στην πολιτισμική ποικιλομορφία και στην ανθρώπινη δημιουργικότητα.

Επιπρόσθετα, τα παιδιά θα γνωρίσουν έννοιες, όπως η «τοπικότητα», η «συλλογικότητα», και η «βιωσιμότητα», σημαντικά στοιχεία της πολιτισμικής και περιβαλλοντικής ταυτότητας. Η εισαγωγή των μαθητών/τριών στην έννοια της Πολιτιστικής Κληρονομιάς μέσα από την έρευνα των τοπικών προϊόντων, ως παράγωγα των τοπικών ποικιλιών, αποτελεί πρόσφορο έδαφος για την υλοποίησή της μέσω της διαθεματικής προσέγγισης της διδακτέας ύλης διαφόρων μαθημάτων του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, όπως είναι η Γλώσσα, τα Εικαστικά, η Γεωγραφία, η Φυσική, τα Θρησκευτικά, η Μουσική, οι ΤΠΕ.

❖ Διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος

Το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα διήρκησε 8 μήνες.

❖ Διάρκεια του Project

Το project διήρκησε 17 διδακτικές ώρες.

❖ Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα 17 ωρών

1η ώρα: Ορισμός θέματος. Ανίχνευση πρότερων ιδεών, γνώσεων και αναπαράστασεων. Εντοπισμός πιθανών δυσκολιών της σκέψης των παιδιών σχετικά με το θέμα και εισαγωγή στις έννοιες: *Πολιτιστική Κληρονομιά, τοπικές ποικιλίες, παραδοσιακά αγροτικά τοπικά προϊόντα, προϊόντα ΠΟΠ* (δραστηριότητες ψυχολογικής και γνωστικής προετοιμασίας). Μοιράζεται ερωτηματολόγιο σχετικά με τον τόπο προέλευσης των μαθητών/τριών και των παραγωγικών δραστηριοτήτων του. Οργάνωση των μαθητών/τριών σε ομάδες.

2η ώρα: Επεξεργασία του θέματος με τη συλλογή πληροφοριών, μέσω ανίχνευσής τους από επιλεγμένες σελίδες του διαδικτύου, σχετικά με την παρουσία των τοπικών ποικιλιών σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Δίνεται φωτογραφικό υλικό σχετικά με τις συγκομιδές τοπικών ποικιλιών σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο, καθώς και φυσικών τοπίων. Δίνεται φύλλο εργασίας.

3η ώρα: Διαδικτυακή επίσκεψη σε ιστοσελίδες με παραδοσιακά προϊόντα της Ελλάδας και άλλων χωρών, καθώς και της Νάξου ειδικότερα. Διαμοιρασμός των πληροφοριών προφορικά, από κάθε ομάδα. Συζήτηση για τις ανθρώπινες δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον και τον αντίκτυπο στην αειφορία.

4η ώρα: Προβολή δύο βίντεο. Το πρώτο αφορά μια μεγάλη αγορά παραδοσιακών προϊόντων της Ινδίας και το άλλο ένα φεστιβάλ παραδοσιακών προϊόντων στην Ελλάδα. Ακολουθούν ερωτήσεις και γίνεται συζήτηση. Προετοιμασία ερωτήσεων σε παραγωγούς παραδοσιακών προϊόντων σε προγραμματισμένη επίσκεψη σε φεστιβάλ παραδοσιακών αγροτικών τοπικών προϊόντων (Επίσκεψη στο πεδίο έρευνας). Συζήτηση στην ολομέλεια.

5η ώρα: Επεξεργασία αποθηκευμένων αρχείων στον Η/Υ σχετικά με την ιστορική προέλευση του κίτρου και τη σύνδεσή του με τη μυθολογία, το δέντρο της κιτριάς με τα χαρακτηριστικά του και την ύπαρξή του στο νησί της Νάξου. Ερωτήσεις και παρουσίαση των αποτελεσμάτων των ομάδων σε ppt.

6η ώρα: Επεξεργασία αποθηκευμένων αρχείων στον Η/Υ σχετικά με την παρουσία του κίτρου στην τέχνη, στη μουσική, στην ποίηση, στη θρησκεία και στη Λαογραφία. Φύλλα εργασίας και εικαστικές δραστηριότητες.

7η ώρα: Παρακολούθηση βίντεο με αποστακτήρια κίτρου στη Νάξο. Προετοιμασία ερωτήσεων επικείμενης συνέντευξης με ιδιοκτήτρια του ενός από αυτά τα αποστακτήρια.

8η και 9η ώρα: Συνέντευξη με ιδιοκτήτρια αποστακτηρίου κίτρου. Δίνονται φύλλα εργασίας.

10η ώρα: Αποδελτίωση της συνέντευξης. Δημιουργία παρουσίασης ppt, με τίτλο: «Το παραδοσιακό αποστακτήριο ‘κίτρο Νάξου Βαλληνδρά’ στο Χαλκί, μας διηγείται...».

11η ώρα: Προβολή νεο-αγροτικών γιορτών ελληνικών τοπικών ποικιλιών και προϊόντων και φεστιβάλ τοπικών προϊόντων εξωτερικού, μέσα από αποθηκευμένα αρχεία στον Η/Υ. Συζήτηση. Δημιουργία διαφημιστικών και γιορτινών αφισών για το κίτρο.

12η ώρα: Παρασκευή παραδοσιακού γλυκού του κουταλιού κίτρου και χριστουγεννιάτικο τραπέζι παραδοσιακά φαγητά του τόπου των μαθητών.

13η ώρα: Βιωματικό πρόγραμμα: «Ο μικρός γεωργός» (γνωριμία με τον δενδρόνα, την ενδυμασία του γεωργού, τις καλλιεργητικές πρακτικές, τα βασικά εργαλεία). Ανάδειξη σχέσης ανθρώπου – φύσης και σημασίας των γεωργικών προϊόντων στη διατροφή.

14η ώρα: Φύτευση δέντρου κιτριάς στην αυλή του σχολείου.

15η ώρα: Συγγραφή και εικονογράφηση δύο παραμυθιών με πρωταγωνίστρια μια κιτριά.

16η ώρα: Προσέγγιση στοιχείων εγγεγραμμένων στο Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και συμπλήρωση δελτίου άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς με στοιχείο το «κίτρο Νάξου» (προστασία και διαφύλαξη στοιχείου).

17η ώρα: Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος κατά την ολοκλήρωσή του από τους μαθητές/τριες.

❖ Μέσα υλοποίησης

Τρεις Η/Υ με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο, βιντεοπροβολέας, βιντεοκάμερα, φωτογραφική μηχανή, συσκευή καταγραφής συνομιλιών, διαδικτυακές πηγές, ηλεκτρονικός φάκελος με αποθηκευμένο φωτογραφικό υλικό (και από προσωπικό αρχείο), αποθηκευμένες ιστοσελίδες, βίντεο, λογισμικό ppt, youtube, φύλλα εργασίας, φύλλα αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος, ερωτηματολόγιο, σημειωματάριο, αποθηκευμένο αρχείο με καταγραφή της συνέντευξης, πολιτισμικό δελτίο, καλάθι με καρπό κίτρου, φύλλα κίτρου και προϊόντα του, μπουκάλια με τα τρία χρώματα του ηδύποτου «κίτρο Νάξου», υλικά δημιουργίας παραδοσιακού γλυκού του κουταλιού, παραδοσιακά εδέσματα, εργαλεία δεντροφύτευσης, χαρτόνια, χρώματα λαδοπαστέλ, ξυλομπογιές, μαρκαδόροι, σχολικά εγχειρίδια της Ε΄ τάξης: Θρησκευτικών, Γεωγραφίας, Φυσικής, Εικαστικών, Κειμένων Λογοτεχνίας, Μουσικό Ανθολόγιο Α΄-ΣΤ΄ (βιβλίο δασκάλου), εικονογραφημένος σχολικός άτλαντας ‘Η Ελλάδα’, το Βιβλίο: Το Κίτρο από τα παιδιά της Γ΄ τάξης του Δημ. Σχολείου Φιλωτίου Νάξου, το Βιβλίο: Επεξεργασία Παραμυθιακών Τύπων και Παραλλαγών. ΑΤ 300-499. Τεύχ. Α΄.

1.4. Σκοπός και στόχοι

❖ ΣΚΟΠΟΣ

Η στήριξη των παραδοσιακών τοπικών προϊόντων συντελεί αποφασιστικά στη βιωσιμότητα και την αειφορία. Βασικός σκοπός του συγκεκριμένου σχεδίου διδασκαλίας είναι μέσω μιας διαθεματικής προσέγγισης οι μαθητές/τριες να και να γνωρίσουν τα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα και τις ιδιαιτερότητές τους (τοπικές ποικιλίες από τις οποίες προέρχονται), καθώς επίσης και πως η παραγωγή και η μεταποίηση των προϊόντων των τοπικών ποικιλιών δεν συμβάλλει μόνο στην ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών αλλά ενσωματώνουν την ιστορία, τον πολιτισμό και τη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών που τις δημιούργησαν. Σκοπεύει στη διαπολιτισμική εξέταση των παραπάνω, με ανάλυση φωτογραφικών και οπτικοακουστικών παραδειγμάτων από την Ελλάδα και από ξένες χώρες, αναδεικνύοντας κοινά πολιτισμικά στοιχεία ανάμεσα στους λαούς μέσω της

πολιτισμικής συνάντησής τους. Επίσης, σκοπεύει μέσα από τη μελέτη της περίπτωσης του «κίτρου Νάξου», οι μαθητές/τριες να έρθουν σε δυναμική επαφή με την παιδαγωγική, αισθητική, καλλιτεχνική, περιβαλλοντική και ψυχαγωγική του διάσταση μέσα από έναν βιωματικό και ανακαλυπτικό τρόπο κατάκτησης της γνώσης. Άλλωστε ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του λαϊκού πολιτισμού είναι η πολλαπλή ύπαρξή του. Σκοπός όμως είναι και οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν γνώσεις, να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής αξιολόγησης, θετική στάση και αξίες που θα τους/τις επιτρέπουν να κατανοούν τους συσχετισμούς και τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και τον λαϊκό πολιτισμό, προσεγγίζοντάς τον με τρόπο βιωματικό, που να ανταποκρίνεται στο γνωστικό τους επίπεδο κεντρίζοντας συγχρόνως το ενδιαφέρον τους. Στο πλαίσιο των δεξιοτήτων που καλλιεργούνται, εντάσσεται η εφαρμογή σύγχρονων πρακτικών, με άξονα την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αναφορικά με την αειφόρο ανάπτυξη.

❖ ΣΤΟΧΟΙ

1) ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι εκπαιδευτικοί στόχοι σύμφωνα με τον εκπαιδευτικό ψυχολόγο Benjamin Bloom (1956) μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: οι γνωστικοί που αφορούν στις διεργασίες της γνώσης, οι συναισθηματικοί που αφορούν στις στάσεις και οι ψυχοκινητικοί που αφορούν στις δεξιότητες. Αναλυτικότερα, στους γνωστικούς υπάρχουν τα παρακάτω επίπεδα ξεκινώντας από το χαμηλότερο. Αυτά είναι η γνώση, η κατανόηση, η εφαρμογή, η ανάλυση, η σύνθεση και η αξιολόγηση. Στους συναισθηματικούς περιλαμβάνονται τα επίπεδα του συναισθήματος, της υποδοχής, της ανταπόκρισης, της εκτίμησης, της οργάνωσης και του χαρακτηρισμού. Τέλος στους ψυχοκινητικούς περιλαμβάνονται τα επίπεδα της μίμησης, του χειρισμού, της ακρίβειας, της δεξιοτεχνίας και της εξοικείωσης.

Ο/η κάθε εκπαιδευτικός πρέπει να θέτει διδακτικούς στόχους προτού προβεί στη διδασκαλία οποιουδήποτε γνωστικού αντικείμενου. Αυτό τον/την βοηθά στο

σχεδιασμό και την οργάνωση της διδασκαλίας του/της, στην αξιολόγηση και στις επιδόσεις των μαθητών/τριών.

α) Γνωστικοί στόχοι

Οι γνωστικοί στόχοι είναι οι εξής: Οι μαθητές/τριες:

- Να γνωρίσουν παραδοσιακά προϊόντα της Ελλάδας και άλλων τόπων
- Να διακρίνουν την ιδιαίτερη διαδικασία παραγωγής ενός τοπικού προϊόντος («κίτρο Νάξου»), τα ιδιαίτερα γνωρίσματα και το πολιτιστικό του φορτίο
- Να συγκρίνουν αγορές παραδοσιακών προϊόντων στην Ελλάδα και τον διεθνή χώρο
- Να διακρίνουν έννοιες του «τοπικού», της «συλλογικότητας», της «βιωσιμότητας», ως χαρακτηριστικά των τοπικών ποικιλιών
- Να εξηγούν όρους όπως: *Π.Ο.Π, Π.Γ.Ε, τοπικές ποικιλίες, terroir, Πολιτιστική Κληρονομιά, άυλος πολιτισμός*
- Να οργανώνουν και να συνθέτουν πληροφορίες μέσα από το διαδίκτυο
- Να συγκρίνουν δεδομένα πληροφοριών που προκύπτουν από τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων
- Να ταξινομούν και να συνθέτουν πληροφορίες μέσα από τη διαδικασία της έρευνας
- Να γνωρίσουν τον τρόπο λειτουργίας ενός παραδοσιακού αποστακτηρίου και το ρόλο του στη μεταποίηση και προώθηση ενός τοπικού προϊόντος με την ταυτόχρονη ενίσχυση της τοπικής οικονομίας
- Να εντοπίσουν το πολιτιστικό φορτίο και το οικολογικό αποτύπωμα των παραδοσιακών προϊόντων που προέρχονται από τοπικές ποικιλίες
- Να εντοπίσουν και να γνωρίσουν την παρουσία του «κίτρου Νάξου» στην τέχνη (λογοτεχνία, ποίηση, έργα τέχνης)
- Να γνωρίσουν τις αναπτυξιακές δυνατότητες της πολιτιστικής κληρονομιάς που μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στον τομέα της κοινωνίας, της οικονομίας και της προστασίας του περιβάλλοντος

β) Συναισθηματικοί στόχοι

Οι συναισθηματικοί στόχοι είναι οι εξής: Οι μαθητές/τριες:

- Να ενθαρρυνθούν στην ανάπτυξη συναισθηματικής σχέσης με την ελληνική παράδοση και το φυσικό περιβάλλον και να εκτιμήσουν τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, ως πολιτισμικό στοιχείο ταυτότητας της μικροκοινωνίας που ρίζωσαν
- Να έχουν θετική στάση, προσεγγίζοντας με ενδιαφέρον τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία παραδοσιακών προϊόντων διαφορετικών τόπων και του περιβαλλοντικού τους πλαισίου
- Να νιώσουν την ικανοποίηση και τη χαρά από τη συμμετοχή τους στην προετοιμασία και πραγματοποίηση μιας συλλογικής δημιουργίας (ppt)
- Να συμμετέχουν με δημιουργικό τρόπο στη διαδικασία προετοιμασίας μιας δράσης συλλογικού χαρακτήρα (χριστουγεννιάτικο τραπέζι με παραδοσιακές γεύσεις)
- Να ευαισθητοποιηθούν στη σημασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στην ανάγκη διαφύλαξής της
- Να εκτιμήσουν και να υιοθετήσουν τη συνεργατικότητα, την ομαδικότητα και τον σεβασμό στους άλλους, αναπτύσσοντας παράλληλα κοινωνικές και ψυχικές αρετές μέσα από σχετικές δραστηριότητες
- Να ενθαρρυνθούν και να υποκινηθούν από την ομάδα τους και οι πιο αδύναμοι/ες ώστε να συμμετέχουν στη διαδικασία μάθησης
- Να ενθαρρυνθούν στην ανάληψη πρωτοβουλίας και ενεργού συμμετοχής
- Να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και την περιβαλλοντική τους ευαισθησία μέσα από την πορεία της καλλιτεχνικής τους δημιουργίας (ζωγραφική, δημιουργία αφίσας, δημιουργία ποιημάτων και καλλιγκράμς)
- Να υιοθετήσουν νέες στάσεις και συμπεριφορές για το αγροτικό τοπίο, ως πολιτισμικό παράγωγο, σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον, προσβλέποντας στην αειφόρο ανάπτυξη του τόπου τους
- Να υιοθετήσουν θετική στάση και να αποδεχτούν πολιτισμικά στοιχεία διαφορετικών τόπων

γ) Ψυχοκινητικοί στόχοι

Οι ψυχοκινητικοί στόχοι είναι οι εξής: Οι μαθητές/τριες:

- Να συνεργάζονται μεταξύ τους και να αναπτύσσουν ομαδικό πνεύμα αναγνωρίζοντας τη συμβολή της ομαδικής εργασίας στην παραγωγή έργου
- Να συμμετέχουν σε δημιουργικές δραστηριότητες (ζωγραφική, δημιουργία αφίσας, δημιουργία ποιημάτων)
- Να χρησιμοποιούν και να χειρίζονται τις νέες τεχνολογίες, διευρύνοντας τις γνώσεις τους με την εύρεση και αξιοποίηση πληροφοριών και εικόνων μέσω διαδικτύου
- Να σχεδιάζουν και να οργανώνουν δράσεις συλλογικού χαρακτήρα (χριστουγεννιάτικο τραπέζι, παρασκευή παραδοσιακού γλυκού)
- Να επιδεικνύουν τις ιδέες τους και να τις επεξηγούν
- Να συνθέτουν δημιουργικές εργασίες (ερωτηματολόγιο, δημιουργία ppt)
- Να ενθαρρυνθούν στην ενεργητική συμμετοχή στην αναζήτηση της γνώσης
- Να ασκηθούν στη συμμετοχή σε έρευνα μέσω της τεχνικής της συνέντευξης

2) ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι ειδικοί στόχοι εστιάζουν:

- Στην καλλιέργεια του οπτικού εγγραμματισμού των μαθητών/τριών με την εποπτική αξιοποίηση του θέματος (προβολές βίντεο, φωτογραφικό υλικό), προσεγγίζοντας το μάθημα πολυαισθητηριακά
- Στην πολιτισμική συνάντηση και ανάδειξη κοινών πολιτισμικών στοιχείων ανάμεσα στους λαούς – διαπολιτισμικότητα
- Στην προσέγγιση ενός θέματος μέσα από νέες βιωματικές μεθόδους (τεχνική της συνέντευξης, επίσκεψη στο πεδίο έρευνας κ.ά.)
- Στην ενθάρρυνση της αλλαγής της νοοτροπίας και της συμπεριφοράς που απαιτείται για το φυσικό περιβάλλον, για μια πιο βιώσιμη πορεία στο μέλλον.

2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2.1. Περιγραφή του θέματος/ Επιμέρους θέματα

Το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα προέκυψε από τη συνεχή ανάγκη για εδραίωση σεβασμού, ανάδειξης και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως παράγοντας ανάπτυξης. Εντάσσεται στην ενότητα «Φροντίζω το περιβάλλον» και συγκεκριμένα στην υποθεματική: Οικολογία - Παγκόσμια και Τοπική Φυσική Κληρονομιά και Παγκόσμια και Τοπική Πολιτιστική Κληρονομιά. Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, όπως και στην προκειμένη περίπτωση το «κίτρο Νάξου», βρίσκεται σε συνάρτηση με τους φυσικούς παράγοντες (μικροκλίμα, σύσταση και θέση του εδάφους) με τις επεμβάσεις του ανθρώπου, της τεχνογνωσίας των τεχνικών καλλιέργειας και των εργαλείων που χρησιμοποιούνται. Μάλιστα, στις τοπικές μικροκοινωνίες επιλέγονταν αυστηρά τα χωράφια που θεωρούνταν κατάλληλα για τη συγκεκριμένη καλλιέργεια προκειμένου να επιτυγχάνεται υψηλή ποιότητα και διατροφική αξία. Ο αγροτικός χώρος σήμερα πλέον θεωρείται δημόσιο αγαθό, το οποίο οι τοπικές κοινωνίες οφείλουν να διαχειρίζονται στο πλαίσιο της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και της αξιοποίησης της τοπικότητας ως αναπτυξιακό παράγοντα (Οικονόμου, 2011).

Το συγκεκριμένο project πραγματοποιείται την εισαγωγή των μαθητών/τριών στο περιεχόμενο της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ιδιαίτερα στο πεδίο του άυλου πολιτισμού μέσα από τη γνωριμία τους με την τοπική ποικιλία της κιτριάς στο νησί της Νάξου και ειδικότερα ενός παραδοσιακού τοπικού προϊόντος, που παράγεται από αυτή, το παραδοσιακό τοπικό ηδύποτο, «κίτρο Νάξου». Παράλληλα μελετάται ο αγροτικός χώρος, κομμάτι του φυσικού περιβάλλοντος, ως δημόσιο αγαθό, το οποίο οι τοπικές κοινωνίες οφείλουν να διαχειρίζονται στο πλαίσιο της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και της αξιοποίησης της τοπικότητας ως αναπτυξιακό παράγοντα. Το θέμα επιλέχθηκε λόγω της πολυπολιτισμικής ταυτότητας της τάξης, ως μια ευκαιρία οι μαθητές/τριες να έρθουν σε επαφή με τα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα του τόπου τους αλλά και άλλων. Εξαιτίας του διαθεματικού και διεπιστημονικού του χαρακτήρα διαχέεται σε αρκετά γνωστικά αντικείμενα. Χωρίζεται σε δεκαεπτά επί μέρους θέματα, με το κάθε ένα από αυτά να αποτελεί ένα μικρότερο υπο-σενάριο με ποικίλες διδακτικές προτάσεις. Αξιοποιείται εποπτικό υλικό που περιλαμβάνει

οπτικοακουστικό υλικό, βίντεο, φωτογραφίες. Τα παιδιά γνωρίζουν το παραδοσιακό τοπικό προϊόν «κίτρο Νάξου» και μέσα απ' αυτό έννοιες που συνδέονται μαζί τους, όπως η «τοπικότητα», η «συλλογικότητα», η «βιωσιμότητα», που χαρακτηρίζουν την πολιτισμική και περιβαλλοντική ταυτότητα του ανθρώπου. Παράλληλα γνωρίζουν σε ευρύτερο επίπεδο τις έννοιες «παραδοσιακά προϊόντα», «τοπικές ποικιλίες» και έρχονται σε επαφή με παραδοσιακά προϊόντα και τοπικές ποικιλίες άλλων τόπων, καθώς και του τρόπου συγκομιδής τους σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Εξοικειώνονται με τον χώρο ενός αποστακτηρίου και έρχονται σε επαφή με την ιστορία και λειτουργία του μέσω της προβολής πλούσιου οπτικοακουστικού υλικού. Παρακολουθούν σε βίντεο εγχώριους και ξένους τόπους και φεστιβάλ αγορών προβαίνοντας σε συγκρίσεις. Ένα μέρος του υλικού, όπως φωτογραφίες των σημερινών αποστακτηρίων, παλιά έγγραφα που αφορούν το εμπόριο του κίτρου στη Νάξο και που βρίσκονται στο αρχείο των αποστακτηρίων, παρέχεται στους μαθητές/τριες από την εκπαιδευτικό, κατόπιν έρευνας και συλλογής υλικού από τον τόπο προέλευσής του. Τα παιδιά γίνονται μικροί ερευνητές, αφού αναλαμβάνουν το ρόλο του/της συνεντευκτή/τριας καθώς και του/της διερευνητή/τριας, προκειμένου να συλλέξουν πληροφορίες από φορείς προβολής και διαφύλαξης του προϊόντος, στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, που αποτελεί και τη θεματική μας, διεισδύοντας σε διάφορες πτυχές του. Μεγάλο μέρος του εκπαιδευτικού αυτού προγράμματος αποτελούν οι βιωματικές δράσεις, όπως αυτές της φύτευσης της κιτριάς, της οργάνωσης εορταστικού τραπέζιού, της καλλιεργητικής τεχνικής, με την παρακολούθηση ειδικού βιωματικού προγράμματος από τους μαθητές/τριες. Η προσέγγιση και ανάδειξη του θέματος γίνεται επίσης και μέσα από καταιγισμό ιδεών, συλλογή πληροφοριών από διάφορες πηγές, ανάκληση προηγούμενων γνώσεων, χρήση ερωτημάτων, από ομαδικές και συνθετικές εργασίες και συζητήσεις, παρουσίαση εργασιών, ζωγραφικής, συγγραφής και εικονογράφησης παραμυθιού, μέσω διαθεματικής προσέγγισης, στο πλαίσιο της διαπολιτισμικότητας και της ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής σκέψης.

2.2. Μεθοδολογία

- Πλαίσιο παιδαγωγικών αρχών

Το συγκεκριμένο σχέδιο εργασίας δε στηρίχτηκε σε μια ολοκληρωμένη και ενιαία θεωρία μάθησης και διδασκαλίας, αλλά σε ένα πλαίσιο παιδαγωγικών αρχών ως συνισταμένη αντιλήψεων που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια στα πεδία των γνωστικών και κοινωνικογνωστικών θεωριών με κύριο άξονα το εποικοδομητικό μοντέλο. Το σενάριο βασίζεται στη εποικοδομιστική προσέγγιση της γνώσης και συγκεκριμένα στις απόψεις των Piaget, Bruner και Vygotsky και υλοποιείται μέσα από διερευνητικές - ανακαλυπτικές δραστηριότητες με έμφαση στη συμμετοχική και συνεργατική μάθηση. Έτσι κεντρίζεται το ενδιαφέρον των παιδιών, εξασφαλίζεται η ταχύτερη γνώση και η ανάπτυξη της δημιουργικότητάς τους μέσα από την ικανοποίηση μαθησιακών και ψυχαγωγικών στόχων ταυτόχρονα.

- Μέθοδος Project

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε με την εφαρμογή της μεθόδου project. Ιδιαίτερη θέση στη μεθοδολογία project δίνεται στην παιδοκεντρικότητα, την αυτενέργεια, την εποπτεία, την εργασία κατά ομάδες, τη διαθεματικότητα, τη σύνδεση του σχολείου με τη ζωή και την καλλιέργεια διαπροσωπικών σχέσεων που αποτελούν τις βασικές αρχές της διδακτικής της σύγχρονης παιδαγωγικής επιστήμης. Επιπλέον, με τη μέθοδο project ενισχύεται η πρωτοβουλία των μαθητών/τριών, οι οποίοι/ες δραστηριοποιούνται ομαδικά και η αγωγή προσφέρεται μέσα από παραγωγικές δραστηριότητες και βιώματα (Frey, 1991: 33-45).

- ✓ Ομαδοσυνεργατική μέθοδος – Ρόλος εκπαιδευτικού

Η συνεργατική οργάνωση της τάξης, σύμφωνα με την οποία οι μαθητές/τριες εργάζονται σε μικρές ομάδες με κοινούς μαθησιακούς στόχους, τους διασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή ανάπτυξη στο γνωστικό, κοινωνικό, νοητικό και συναισθηματικό τομέα, καθώς τις αναγνωρίζει (Μπακιρτζής, 2005: 101-120).

Ο ρόλος της δασκάλας της τάξης σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος ήταν καθοδηγητικός και διευκολυντικός. Διαμορφώθηκαν τρεις ετερογενείς ομάδες, προκειμένου να αποφευχθεί η ετικετοποίηση των αδύναμων μαθητών/τριών. Η σύνθεση ανομοιογενών ομάδων μεγιστοποιεί τα μαθησιακά αποτελέσματα, τόσο στον τομέα της ακαδημαϊκής ανάπτυξη όσο και στους τομείς της κοινωνικοποίησης και της συναισθηματικής ανάπτυξης των μαθητών (Κουτσελίνη & Θεοφιλίδης, 1998: 100). Παράλληλα, για τον αριθμό των μαθητών/τριών των ομάδων ελήφθησαν υπόψη οι δυσκολίες της ομαδικής εργασίας, το πλήθος των μαθητών/τριών της τάξης και τα διαθέσιμα μέσα. Ο αριθμός των μελών της ομάδας επηρεάζει την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ των μελών. Θεωρείται γόνιμο οι ομάδες να είναι πολυπληθείς, για να επιτυγχάνεται η παραγωγική παράθεση διαφορετικών ιδεών ανάμεσα στα μέλη της, χωρίς όμως να αποτελεί εμπόδιο στη συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών (Κανάκης, 2001). Επίσης λήφθηκε υπόψη, από τη δασκάλας της τάξης, το αναγκαίο διδακτικό υλικό, οργανώθηκε το διδακτικό αντικείμενο σε επίπεδο ομάδας, καθορίστηκε ο χρόνος διεξαγωγής των δραστηριοτήτων, ανέλαβε την καθοδήγηση και ανατροφοδότηση των ομάδων, ρύθμισε τη διαδικασία της παρουσίασης του έργου της κάθε ομάδας και προέβη στην ομαδική αξιολόγηση εφαρμόζοντας κάποια αντικειμενικά κριτήρια. Κατά την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία στη διάρκεια του project έγινε οργάνωση του φυσικού χώρου με την τοποθέτηση των θρανίων με τέτοιο τρόπο, ώστε οι ομάδες να λειτουργούν αποτελεσματικά. Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος η δασκάλα της τάξης κρατούσε ένα ημερολόγιο, το οποίο περιλάμβανε τις ημερομηνίες έναρξης και ολοκλήρωσης των εργασιών, πληροφορίες σχετικά με διαδικτυακές επισκέψεις σε ιστοσελίδες που συσχετιζόνταν με το εξεταζόμενο θέμα, συναισθήματα των μαθητών/τριών, κρίσεις που αφορούσαν τη συνεργασία των παιδιών μεταξύ τους και αξιοσημείωτες αντιδράσεις τους (τι τα δυσκόλεψε, τι τα ενθουσίασε, τι γνώριζαν και τι έμαθαν, κ.ά.). Σε φάκελο τοποθετήθηκαν τα παραστατικά των ατομικών και ομαδικών εργασιών. Στόχος δεν ήταν η σύγκριση των μαθητών/τριών μεταξύ τους, αλλά η παρατήρηση της μαθησιακής τους βελτίωσης και το άνοιγμά τους στην αυτενέργεια και τη δημιουργικότητα.

- ✓ Διαθεματική προσέγγιση - Πεδία σύνδεσης με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ.

Η διδασκαλία άπτεται του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, γιατί είναι μαθητοκεντρική, ομαδοσυνεργατική και προσεγγίζει το θέμα που πραγματεύεται, διαθεματικά. Με την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος και του τρόπου διδασκαλίας του, ευνοείται η δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης μέσα από την εμπλοκή διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων και πρακτικών, όπως η Γλώσσα, η Γεωγραφία, η Φυσική, τα Εικαστικά, η Μουσική, η χρήση των ΤΠΕ, τα Θρησκευτικά, εντός και εκτός του εργαστηρίου της πληροφορικής και οι δραστηριότητες εκτός της σχολικής τάξης (επισκέψεις). Έτσι, διασυνδέονται μεταξύ τους, με στόχο την καλλιέργεια μιας θετικής βιωματικής σχέσης των μαθητών/τριών με την πολιτιστική μας κληρονομιά και το φυσικό μας περιβάλλον. Ειδικότερα: Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σενάριο είναι συμβατό με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Νεοελληνικής Γλώσσας (ΥΠΕΠΘ/Π.Ι., ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό 2003) – βιβλίο Γλώσσας, αφού οι στόχοι του αποτελούν στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος. Αφορά συγκεκριμένα στην παραγωγή γραπτού λόγου μετά την αξιοποίηση πληροφοριών του διαδικτύου, μέσα από τη μέθοδο της ομαδικής έρευνας και συνεργασίας. Αποφεύγονται μέθοδοι διδασκαλίας γνωσιοκεντρικού χαρακτήρα και οι μαθητές/τριες εργάζονται σε ομάδες και με δραστηριότητες που αξιοποιούν τεχνολογικά εργαλεία των ΤΠΕ.

Η διδασκαλία είναι συμβατή με το Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων, γιατί συνδέεται διαθεματικά με τη Γλώσσα: Βιβλίο μαθητή Α΄ τεύχος, Ενότητα 1, «Ο φίλος μας το περιβάλλον» και συγκεκριμένα στη σελ. 16 όπου γίνεται αναφορά για τη σχέση ανθρώπου και αγροτικού τοπίου (ανεμόμυλος). Ακόμη, στην Ενότητα 6, στη σελίδα 81, παρουσιάζονται ομοιοκατάληκτα δίστιχα και τα παιδιά τα συνδέουν με τα ναξιώτικα κοτσάκια, φτιάχνοντας μάλιστα τα δικά τους με θέμα το «κίτρο Νάξου». Επίσης, στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων (Ε΄-ΣΤ΄), σελ 194 φαίνεται η παρουσία του κίτρου στην ποίηση του Κάλβου. Για να κινητοποιηθούν οι μαθητές/τριες στην διδασκαλία της Γλώσσας και κατ' επέκταση για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, έχει υποστηριχτεί πως ένας επιτυχημένος τρόπος μη τυποποιημένος, είναι η αξιοποίηση της τέχνης και συγκεκριμένα, η ζωγραφική και η

μουσική¹. Ο/η μαθητής/τρια για να παράξει γραπτό λόγο θα πρέπει να του/της δοθούν ερεθίσματα τα οποία μπορεί να είναι οπτικά, ακουστικά ή και συνδυασμός των δύο, κάτι που επιτυγχάνεται με την προβολή βίντεο και φωτογραφιών. Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ, ως γενικός σκοπός της Μουσικής αναφέρεται η καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της προσωπικότητας των μαθητών/τριών μέσα από την ενεργητική ακρόαση και δραστηριοτήτων μουσικής δημιουργίας (βιβλίο δασκάλου, Μουσικό Ανθολόγιο Α΄-ΣΤ΄, ενότητα: νεότερα ελληνικά τραγούδια). Εδώ γίνεται σύνδεση με δημοτικά τραγούδια και νεότερα που αναφέρονται στο κίτρο. Όσον αφορά τον γενικό σκοπό του μαθήματος των Εικαστικών, αυτός είναι οι μαθητές/τριες να καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητά τους με τη χρησιμοποίηση υλικών, τεχνικών και τρόπων για τη δημιουργία έργων, να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και να επιδεικνύουν τις ικανότητές τους σε ατομικές και σε ομαδικές καλλιτεχνικές εργασίες ² (βιβλίο μαθητή, σελ. 12 «η φύση ζωγραφίζει», σελ. 37 Τ.Ε: Ρεαλισμός (έργα νεκρής φύσης με θέμα εσπεριδοειδή), σελ. 29 Τ.Ε καλλιγράμς (σχηματοποίηση). Επίσης, έχει επεκτάσεις και στο μάθημα των Θρησκευτικών, σελ. 33 στη δεύτερη θεματική ενότητα «Εβραίοι» που αποτελεί μάθημα που ασχολείται με τη θρησκεία των Εβραίων και δύναται να γίνει συζήτηση για την παρουσία του κίτρου στην γιορτή της Σκηνοπηγίας. Επιπλέον, συνδέεται με το μάθημα της Γεωγραφίας, καθώς στις σελίδες 53-55 και 118 «Η ζωή στα βουνά και στις πεδιάδες» και «η αγροτική παραγωγή της Ελλάδας» εξετάζεται η αλληλεπίδραση φυσικού περιβάλλοντος και ανθρώπου και γίνεται αναγνώριση των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδας και των τόπων παραγωγής τους σε συνάρτηση με το έδαφος, το κλίμα και την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών, ενώ και στο μάθημα «Καιρός, κλίμα και ανθρώπινες δραστηριότητες» στις σελ. 64-65 γίνεται λόγος για την παγκόσμια κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις τις στην αγροτική παραγωγή. Με αφορμή την αναφορά στο βιβλίο στη σελ. 119, πως η αγροτική παραγωγή δεν είναι πάντα εξασφαλισμένη εξαιτίας κακών καιρικών συνθηκών, ανοίγει διάλογος για την αιτία των παραπάνω, που αποτελεί η κλιματική αλλαγή. Έτσι, δύναται να ανοίξει συζήτηση για την καλλιεργητική φροντίδα της κηδεύσεως και για τη σχέση αλληλεπίδρασης του ανθρώπου και των ενεργειών του, αναφορικά με το

¹ <http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/ebook-epimorfotes/pe70/4.%20TOMOS%20B%20PE70.pdf> σ.11.

² <https://sites.google.com/site/ekpaideuse2011/analytika-programmata-spoudon-depp-s-ap-s>

περιβάλλον. Ακόμη, γίνεται σύνδεση με το μάθημα της Φυσικής, καθώς στο κεφάλαιο που αναφέρεται στα μίγματα στη σελίδα 20 του βιβλίου του μαθητή γίνεται αναφορά στην απόσταση, κάτι που μπορεί να συνδεθεί με τη διαδικασία του λικέρ «κίτρο Νάξου», καθώς παράγεται με αυτή την μέθοδο. Τέλος, με την αξιοποίηση των ΤΠΕ σε άτυπες μορφές σχολικού εγγραμματισμού, όπως η αξιοποίηση πληροφοριών, η λειτουργία τους ως οπτικοακουστικό υλικό, προσφέρεται ένα πιο χαλαρό θεσμικό πλαίσιο που επιτρέπει την ενεργή και δημιουργική συμμετοχή των μαθητών/τριών σε ένα αυθεντικό επικοινωνιακό και συνεργατικό περιβάλλον.

✓ Αξιολόγηση

Ένας από τους στόχους που τέθηκαν ήταν η αξιολόγηση του συνολικού προγράμματος από τους/τις ίδιους/ες τους/τις συμμετέχοντες/ουσες και από την εκπαιδευτικό. Εφαρμόστηκε αρχικά διαγνωστική, κατόπιν διαμορφωτική και σε τακτά χρονικά διαστήματα, έστω και με τη μορφή εποπτείας αξιολόγηση, καθώς και τελική. Επίσης, πραγματοποιήθηκε και στο τέλος γραπτά, μέσω ερωτηματολογίου που διατηρούσε την ανωνυμία των μαθητών/τριών.

• Πεδία σύνδεσης με τη διαπολιτισμικότητα

Σε σχετική εισήγησή της η Κακάμπουρα (2005: 267-274) υποστηρίζει πως ο λαϊκός πολιτισμός αποτελεί πρόσφορο πεδίο για την πραγματοποίηση της συνάντησης και ανάδειξης των κοινών πολιτισμικών στοιχείων των λαών χωρίς να παραγνωρίζονται οι ιδιαιτερότητες του καθένα.

Ο λαϊκός πολιτισμός λειτουργεί ως βάση των σύγχρονων μορφών πολιτισμού, οδηγεί στην αναφορά κοινών πολιτισμικών στοιχείων που συναντώνται σε άλλους λαούς, προσφέροντας γόνιμες πολιτισμικές συναντήσεις.

Στο συγκεκριμένο θέμα που πραγματευόμαστε προβάλλεται ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας των παραδοσιακών προϊόντων, αφού κάθε τόπος σε κάθε γωνιά της γης παράγει τα δικά του τοπικά προϊόντα, τα μεταποιεί και μεταφέρει πάνω τους ένα ολόκληρο πολιτιστικό φορτίο. Τα προϊόντα και τα διατροφικά αγαθά με την παραγωγική διαδικασία τους και τη βιογραφία τους, τη μουσική και τους χορούς που

τα συνοδεύουν στις διάφορες γιορτές, αποτυπώνουν την πολιτισμική ταυτότητα και το οικολογικό αποτύπωμα της ομάδας και της τοπικής κοινωνίας, κάτι που ισχύει για κάθε λαό. Σε όλα τα μέρη της Ελλάδας, επίσης, σε κάθε τόπο, οι ξεχωριστές τοπικές και γηγενείς ποικιλίες με την παραγωγή τοπικών προϊόντων συγκρότησαν την πολιτισμική του ταυτότητα, καθώς και η εντόπια χρήση τους, μέσα από διαφορετικούς τρόπους παρασκευής και κατανάλωσης με συλλογικό χαρακτήρα, όπως σε οικογενειακά τραπέζια, γιορτές, πανηγύρια, γλέντια. Έτσι, τα τοπικά προϊόντα κάθε τόπου οργανώνουν τον δικό τους διαφορετικό τοπικό αγροτικό πολιτισμό, και μπορούν να γίνουν πεδίο για να αρθρωθεί λόγος περί πολιτισμικής ποικιλότητας και διαπολιτισμικότητας στο σχολείο, αναδεικνύοντας και προβάλλοντας διαπολιτισμικά χαρακτηριστικά πολλών και διαφορετικών ομάδων. Οι τοπικές ποικιλίες, η συγκομιδή τους, και τα προϊόντα τους εξετάζονται και αυτά, όχι μόνο σε επίπεδο τοπικό και εθνικό, αλλά και διεθνικό. Όλα τα παραπάνω, ως στοιχεία υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς βοηθούν τους μαθητές/τριες να συνειδητοποιήσουν την εθνική και τοπική τους ταυτότητα μέσα από την ανίχνευση των δικών τους πολιτισμικών ριζών και τη διαπίστωση κοινών πολιτισμικών βάσεων ανάμεσα σε ομάδες και λαούς.

Η πραγμάτευση του συγκεκριμένου θέματος προσφέρεται μέσα από τη μεθοδολογία project με την αναζήτηση πολλών και διαφορετικών οπτικών γύρω από αυτό. Η συμμετοχή των μαθητών/τριών σε διάφορες ομάδες δραστηριοτήτων, που λαμβάνουν χώρα σε ένα project, ενθαρρύνει την αποδοχή των αλλοδαπών μαθητών/τριών στην τάξη και επιτυγχάνει την πιο εύκολη ένταξή τους στην ομάδα. Επιπλέον, με αφορμή τη συγκέντρωση του πραγματολογικού υλικού από τα παιδιά, γίνονται συγκρίσεις με παραδείγματα άλλων τόπων και λαών, κάτι που συμβάλλει στην επίτευξη της άρσης προκαταλήψεων και στερεοτύπων. Αυτά τα δεδομένα μπορούν να βοηθήσουν τις δράσεις μας πάνω σε ζητήματα Διαπολιτισμικής Αγωγής.

- Συνεργασίες

α) Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών – Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών ΠΤΔΕ – ΕΚΠΑ.

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Λαογραφίας, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Κοινωνικών Επιστημών, κυρία Ρέα Κακάμπουρα

β) Ιδιοκτήτρια αποστακτηρίου κίτρου Νάξου Βαλληνδρά

γ) Ιδιοκτήτρια αποστακτηρίου κίτρου Νάξου Προμπονά

2.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

1η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να έρθουν σε μία πρώτη επαφή και γνωριμία με τον καρπό της κιτριάς, ως τοπική ποικιλία της Νάξου και το ηδύποτο «κίτρο Νάξου», ως παραδοσιακό τοπικό προϊόν του νησιού.

Ειδικότερα,

- ✓ Να γνωρίσουν από κοντά πώς είναι το κίτρο
- ✓ Να εισαχθούν σε έννοιες όπως: *παράδοση, πολιτισμός, άυλος πολιτισμός, Πολιτιστική Κληρονομιά, τοπική ποικιλία, τοπικότητα, παραδοσιακό προϊόν, προϊόν ΠΟΠ*, ώστε να τις κατανοήσουν σε ικανοποιητικό βαθμό σε επόμενες δραστηριότητες
- ✓ Να αναδείξουν πιθανές δυσκολίες της σκέψης τους

- Μέσα υλοποίησης

Εκπαιδευτικό υλικό: καλάθι που περιέχει καρπούς κίτρου, φύλλα κίτρου, μπουκάλια με τα τρία χρώματα του ηδύποτου «κίτρο Νάξου» και άλλα προϊόντα που παράγονται από το κίτρο, φωτογραφίες, πολιτισμικό δελτίο, χαρτόνι, μαρκαδόροι, παγκόσμιος χάρτης, χάρτης της Ελλάδας

- Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 1ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας.

- Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η αφόρμηση για την ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα δίνεται από την παρουσία μαθητών/τριών στην τάξη με εθνικότητες διαφορετικών χωρών. Το γεγονός της πολυπολιτισμικότητας του τμήματος οδηγεί στην επισήμανση της εκπαιδευτικού, πως η συνύπαρξη αυτή έχει ένα τεράστιο ενδιαφέρον και τίθεται ο προβληματισμός της

περαιτέρω γνωριμίας των μαθητών/τριών μεταξύ τους, μέσω της ανάδειξης πολιτισμικών στοιχείων του τόπου τους. Επίσης ένα καλάθι με την τοπική ποικιλία του κίτρου Νάξου, καθώς και του ηδύποτου, περιμένει τους/τις μαθητές/τριες για να τους γνωρίσει ένα τοπικό παραδοσιακό προϊόν.

➤ Δραστηριότητες

Ένα καλάθι γεμάτο κίτρα

Οι μαθητές/τριες παρατηρούν ένα καλάθι που περιέχει καρπούς κίτρων, μπουκάλια με τα τρία χρώματα του λικέρ «κίτρο Νάξου», φύλλα της κιτριάς και σακουλάκια με αποξηραμένα κίτρα. Ρωτώνται αν γνωρίζουν τι είναι και με τι μοιάζει ο καρπός. Ξεκινά συζήτηση και κατονομάζονται οι καρποί του κίτρου, ως τοπική ποικιλία της Νάξου και πως από αυτό παράγεται το παραδοσιακό προϊόν, το ηδύποτο «κίτρο Νάξου». Τα παιδιά πιάνουν τα κίτρα, τα μυρίζουν, παρατηρούν τα φύλλα τους, μυρίζουν το λικέρ «κίτρο Νάξου» και γεύονται τον αποξηραμένο καρπό κίτρου. Τίθενται ερωτήσεις όπως: *Τι σας θυμίζει η μυρωδιά του; Τι γεύση έχει ο αποξηραμένος καρπός;* (Δες *φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Καλάθι με κίτρα εικ. 1 - 5*)

Εισαγωγή στην έννοια της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Γίνεται συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες με αφορμή φωτογραφίες που αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα στοιχείων Πολιτιστικής Κληρονομιάς (υλικής και φυσικής και άυλης) με δείγματα από έργα τέχνης (μελανόμορφο αγγείο), φυσικής κληρονομιάς (Μετέωρα), άυλου πολιτισμού (μεσογειακή διατροφή), καθώς και από έθιμα (κάλαντα) και από την παράδοση (Θέατρο Σκιών-Καραγκιόζης) κ.ά. (Δες *φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Στοιχεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς*), ώστε να δοθούν τα κατάλληλα ερεθίσματα για να συζητηθούν ζητήματα, όπως: *Τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε στην Πολιτιστική Κληρονομιά; Πώς την αντιλαμβανόμαστε; Ποιες αντιπροσωπευτικές κατηγορίες της πολιτιστικής κληρονομιάς εικονίζονται στις φωτογραφίες; Τι εννοούμε λέγοντας «φυσική κληρονομιά»; Έχουν κάποια ιδιαίτερη αξία για εμάς σήμερα; Πώς έφτασαν σ' εμάς*

σήμερα; Τι εννοούμε με τον όρο «παράδοση»; Τι παραδείγματα γνωρίζετε; Υπάρχει κάποια ιδιαίτερη σχέση που συνδέει τον άνθρωπο με το περιβάλλον στο οποίο ζει και δημιουργεί; Επισημαίνεται η διαφορά υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δίνοντας έμφαση στις γνώσεις και τις πρακτικές που αφορούν τη φύση, όπως οι παραδοσιακές καλλιέργειες, ως βασικό πεδίο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, και στις έννοιες ‘τοπική ποικιλία’, ‘τοπικό’, ‘παραδοσιακά προϊόντα’, ‘προϊόντα ΠΟΠ’. Αξιοποιούνται οι προϋπάρχουσες ιδέες και αντιλήψεις των παιδιών σχετικά και εκφράζονται απορίες, λύνονται παρανοήσεις. Ακολουθώντας απλώνονται δύο χάρτες στον πίνακα, ένας της Ελλάδας κι ένας παγκόσμιος. Τα παιδιά που κατάγονται από ξένες χώρες, εντοπίζουν στον παγκόσμιο χάρτη τις χώρες τους, ενώ τα παιδιά από την Ελλάδα, εντοπίζουν στον χάρτη της Ελλάδας τους τόπους καταγωγής τους. Ζητείται από τους μαθητές/τριες να εντοπίσουν το νησί της Νάξου και την απόστασή του από την Αθήνα στην οποία ζουν. Ξεκινά ένας διάλογος για τους τόπους καταγωγής των παιδιών και για γνώσεις που έχουν σχετικά με ποια μνημεία τους χαρακτηρίζουν και για ποια χαρακτηριστικά παραδοσιακά προϊόντα είναι γνωστοί. Από τον διάλογο αυτό αναδεικνύεται η οικουμενικότητα των τοπικών προϊόντων, αφού κάθε τόπος παράγει τα δικά του προϊόντα και γίνεται γνωστός από αυτά.

Δελτίο Πολιτισμικής Ταυτότητας

Μοιράζεται στα παιδιά ένα ερωτηματολόγιο, με σκοπό την ανίχνευση γνώσεων και της σχέσης τους σχετικά με όσα εισαγωγικά αναφέρθηκαν. Χαρακτηρίζεται ως «Δελτίο Πολιτισμικής Ταυτότητας», αφού οι μαθητές/τριες καλούνται με τη συμπλήρωσή του να έρθουν πιο κοντά στις ρίζες τους, ανακαλύπτοντας πτυχές της σχέσης τους και της οικογένειάς τους, με τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα και των μετασχηματισμών τους σε τροφή και διατροφή και τη θέση που καταλαμβάνουν στην καθημερινότητά τους. Σύμφωνα με την Κακάμπουρα (2010) το ‘Δελτίο Πολιτισμικής Ταυτότητας’ είναι ένα αποτελεσματικό μέσο που ωθεί τους μαθητές/τριες να ανακαλύψουν πτυχές της παράδοσης και της νεοτερικότητας του λαϊκού πολιτισμού των τόπων από όπου κατάγονται.

(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Δελτίο Πολιτισμικής Ταυτότητας)

Συλλογικός προγραμματισμός

Ορίζεται το θέμα μας. Ακολουθεί ένας συλλογικός προγραμματισμός όπου οι μαθητές/τριες καταγράφουν τις προτάσεις τους για θέματα που θέλουν να ερευνήσουν, μέσα από την τεχνική της «ιδεοθύελλας» (brainstorming). Δίνονται δύο ημιδομημένοι εννοιολογικοί χάρτες. Ο ένας στο κέντρο του γράφει «παραδοσιακά προϊόντα» και ο άλλος, «κίτρο Νάξου». Τα αποτελέσματα γράφονται στον πίνακα, αναδεικνύοντας τις κεντρικές θεματικές ενότητες στις οποίες θα δραστηριοποιηθούν οι μαθητές/τριες ανά ομάδες εργασίας. Το αραχνόγραμμα που παρουσιάζει τις ιδέες που πρότειναν τα παιδιά στην τάξη για τα παραδοσιακά προϊόντα, διαμορφώνεται ως εξής: Τοπικές ποικιλίες και προϊόντα της Ελλάδας, Τοπικές ποικιλίες και προϊόντα ξένων χωρών, Τοπικές ποικιλίες και προϊόντα της Νάξου, Φεστιβάλ παραδοσιακών προϊόντων, Αγορές (ως τόποι) παραδοσιακών προϊόντων. Το αραχνόγραμμα που παρουσιάζει τις ιδέες που πρότειναν οι μαθητές/τριες στην τάξη για το «κίτρο Νάξου» διαμορφώνεται ως εξής: Ιστορία-προέλευση του κίτρου, η κιτριά ως τοπική ποικιλία της Νάξου (χαρακτηριστικά της), Η παρουσία του κίτρου, Παραδοσιακά αποστακτήρια κίτρου, Προϊόντα παραγωγής κίτρου. Οι μαθητές/τριες οργανώνονται σε ομάδες, κι έτσι έχουν την δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις, τις ιδέες και τις εμπειρίες τους και συγχρόνως να ακούν και να δέχονται τις διαφορετικές απόψεις και ιδέες των υπολοίπων μελών αναλαμβάνοντας την υλοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων. Συστήνονται τρεις ετερογενείς ομάδες που η κάθε μία αποτελείται από έξι παιδιά. Δίνονται ονόματα στις ομάδες κι έτσι δημιουργούνται οι ομάδες των γεωπόνων, των ποτοποιών και των παραγωγών. *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Αραχνογράμματα εικ. 6, 7)*

2η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τον αγροτικό χώρο, την ύπαρξη τοπικών ποικιλιών σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και να συγκρίνουν τον τρόπο συγκομιδής τους διεθνικά.

Ειδικότερα,

- ✓ Να καταγράψουν πληροφορίες που δηλώνουν τη σχέση τους με τα παραδοσιακά προϊόντα του τόπου τους και κατά πόσο παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή αυτών και των οικογενειών τους
- ✓ Να γνωρίσουν τοπικές ποικιλίες από διάφορα μέρη της Ελλάδας
- ✓ Να καλλιεργήσουν την κριτική τους σκέψη και ταυτόχρονα το σεβασμό και την αποδοχή της πολιτισμικής ετερογένειας μέσα από την παρουσίαση αγροτικών πρακτικών (συγκομιδές τοπικών ποικιλιών, εργαλεία, ενδυμασία), τοπικά, εθνικά και διεθνικά
- ✓ Να διακρίνουν το αγροτικό τοπίο ως πολιτισμικό παράγωγο που χρήζει προστασίας

➤ Μέσα υλοποίησης

A) Εκπαιδευτικό υλικό: πολιτισμικό δελτίο, φωτογραφίες, 3 Η/Υ με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο όπου θα γίνει ανίχνευση πληροφοριών, αποθηκευμένες ιστοσελίδες, φύλλο εργασίας

B) Βιβλιογραφία

Γλώσσα. Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι. Ε΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 2ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας και στην αίθουσα Η/Υ.

➤ Εκκίνηση - Αφόρμηση

Η 2η διδακτική ώρα ξεκινά από την παρουσίαση στην ολομέλεια του πολιτισμικού δελτίου που είχε δοθεί την προηγούμενη διδακτική δραστηριότητα ατομικά στο κάθε παιδί στο σπίτι, ως μια μορφή έρευνας στην οποία μπορούσαν να συμμετέχουν και οι γονείς όπου ήθελαν.

➤ Δραστηριότητες

Παρουσίαση του Δελτίου πολιτισμικής ταυτότητας

Γίνεται παρουσίαση του Δελτίου πολιτισμικής ταυτότητας και σύγκριση των αποτελεσμάτων της έρευνας των μαθητών/τριών. Παρατίθενται συμπεράσματα ενώ τα παιδιά ανακαλύπτουν νέες πτυχές για τη σχέση τους με τα διατροφικά παραδοσιακά προϊόντα του τόπου τους, αφού στην έρευνά τους διαπιστώνουν κατά πόσο σημαντικό ρόλο παίζουν στη ζωή αυτών και των οικογενειών τους.

Επεξεργασία πληροφοριών στο διαδίκτυο – Τοπικές ποικιλίες

Γίνεται διερεύνηση του θέματός μας στο εργαστήρι πληροφορικής. Τα παιδιά είναι εξοικειωμένα σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό με ορισμένες από τις βασικές χρήσεις του Η/Υ (χρήση ποντικιού, πληκτρολογίου) και ανεύρεσης πληροφοριών. Η επιλογή των αρχείων και των ιστοσελίδων που διερευνούν οι μαθητές/τριες γίνεται από την εκπαιδευτικό και βρίσκονται αποθηκευμένα στην επιφάνεια εργασίας, στις οθόνες των υπολογιστών των ομάδων, ώστε το υλικό να είναι απαλλαγμένο από αναλήθειες ή ανακρίβειες και οι πληροφορίες να είναι σύγχρονες, πλήρεις και συναφείς με το θέμα μας. Η ομάδα των ποτοποιών καλείται να ανοίξει ιστοσελίδες που αναφέρονται στις τοπικές ποικιλίες που κυριαρχούν στους αμπελώνες της Λήμνου και στην τοπική ποικιλία της φακής στην Εγκλουβή της Λευκάδας <http://www.lemnoswinetrails.gr/local-varieties/?lang=el> και <http://www.fakesegklouvis.gr/> Η ομάδα των παραγωγών καλείται να ανοίξει αποθηκευμένες ιστοσελίδες σχετικά με την τοπική ποικιλία του ροδιού Ερμιόνης και ντοματακιού Σαντορίνης http://www.minagric.gr/gpa/gpa_third/omilies/roumpos4.pdf και <https://www.greekgastronomyguide.gr/item/ntomataki-santorini/> Η ομάδα των γεωπόνων καλείται να ανοίξει αποθηκευμένες ιστοσελίδες σχετικά με την τοπική ποικιλία της φάβας Σαντορίνης και των γιγάντων Πρεσπών <http://www.greekgastronomyguide.gr/item/fava-santorini/> και <http://www.minagric.gr/gpa/omilies/%CE%A4%CE%9F%CE%A0%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%95%CE%A3%20%CE%95%CE%98%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A5%20%CE%94%CE%A1%CE%A5%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%A0%CE%A1%CE%95%CE%A3%CE%A0%CE%A9%CE%9D.pdf> Πριν ξεκινήσει αυτή η δραστηριότητα ζητείται από τις ομάδες να κρατούν σημειώσεις που αφορούν τα χαρακτηριστικά αυτών των τοπικών

ποικιλιών. Κατόπιν τίθενται σε κάθε ομάδα ερωτήσεις όπως: *Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που κάνουν μοναδική τη συγκεκριμένη ποικιλία; Ποιος ο τρόπος καλλιέργειας των τοπικών αυτών ποικιλιών; Ποιες είναι οι δράσεις προβολής αυτών των προϊόντων; Συνδέονται με διοργάνωση γιορτών; Έχεις παραβρεθεί σε μια τέτοια γιορτή; Παράγονται άλλα προϊόντα από αυτές τις ποικιλίες; Ποιες από αυτές τις τοπικές ποικιλίες δίνουν προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ; Από τις ερωταποκρίσεις, αναδύεται δειλά μέσα από μια πρώτη προσέγγιση και η έννοια της «τοπικότητας» και της «βιωσιμότητας» που χαρακτηρίζει τους τόπους που καλλιεργούνται αυτές οι ποικιλίες.*

Συγκομιδές τοπικών ποικιλιών - Αγροτικός χώρος

Παρουσιάζονται φωτογραφίες, στις οποίες απεικονίζονται συγκομιδές τοπικών ποικιλιών σε διάφορα μέρη του κόσμου, στην Ελλάδα και τοπικά στην Νάξο, καθώς και δυο φωτογραφίες που απεικονίζουν αγροτικούς χώρους. Έτσι, το θέμα της συγκομιδής των τοπικών ποικιλιών εξετάζεται σε επίπεδο τοπικό, εθνικό και διεθνικό διαμέσου φωτογραφικών τεκμηρίων. Εν συνεχεία διατυπώνονται οι ακόλουθες ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης: *Τι κάνουν οι άνθρωποι στην κάθε φωτογραφία; Τι νομίζετε ότι μαζεύουν στην κάθε φωτογραφία; Πώς είναι ντυμένοι; Τι φορούν σε κάθε περίπτωση; Δουλεύουν όλοι με τον ίδιο τρόπο; Γιατί κάποιιοι χρησιμοποιούν μόνο τα χέρια και άλλοι εργαλεία; Πού τοποθετούνται αυτά που συλλέγονται σε κάθε περίπτωση; Ποιες ομοιότητες εντοπίζετε; Πού παρατηρείτε σημαντικές διαφορές; Τι περιλαμβάνει ο αγροτικός χώρος που βλέπετε; Τι άλλο θα μπορούσε να περιλαμβάνει; Ποιο ρόλο μπορεί να παίζει στη ζωή των τοπικών κοινωνιών και ευρύτερα; Πώς μπορούν οι τοπικές κοινωνίες να τον προστατέψουν; Οι μαθητές/τριες προβαίνουν σε συγκρίσεις, αναζητούν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές. Σημειώνονται στον πίνακα τα στοιχεία και κυκλώνονται οι ομοιότητες. Διατυπώνονται συμπεράσματα. Με αφορμή την Ενότητα 1, «Ο φίλος μας το περιβάλλον» και συγκεκριμένα στη σελ. 16, όπου γίνεται αναφορά για τη σχέση ανθρώπου και αγροτικού τοπίου (ανεμόμυλος), στο Βιβλίο μαθητή α΄ τεύχους της Γλώσσας, τονίζεται πως το φυσικό τοπίο διαμορφώνεται από τις παρεμβατικές δραστηριότητες του ανθρώπου κι έτσι δημιουργείται πολιτισμός: τράφοι, αυλάκια, πεζούλια, ανεμόμυλοι. Ζητείται από τα παιδιά να κάνουν αναφορά στο αγροτικό τοπίο του*

τόπου από τον οποίο προέρχονται, με αναφορές σε παλιούς ανεμόμυλους, πηγάδια, γεφύρια, οικισμούς, κ.ά.. Τονίζεται η ανάγκη ευαισθητοποίησης και προστασίας των αγροτικών αυτών μνημείων. Διευκρινίζεται, πώς ο άνθρωπος με την τοπική τεχνογνωσία και τις ιδιαίτερες καλλιεργητικές πρακτικές και τους τρόπους συγκομιδής που χρησιμοποιεί, συμβάλλει στη διατήρηση των χαρακτηριστικών των τοπικών ποικιλιών, στην τελική ποιότητα των παραγόμενων από αυτές προϊόντων και στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι μαθητές/τριες καλούνται να συμπληρώσουν φύλλο εργασίας ανά ομάδες. Στη συνέχεια οι ομάδες επικοινωνούν στην ολομέλεια τα στοιχεία που συμπλήρωσαν. *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Συγκομιδές και ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1ο Φύλλο Εργασίας)*

3η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν πως κάθε χώρα παράγει τα δικά της παραδοσιακά αγροτικά τοπικά προϊόντα, καθώς επίσης και πως κάθε τόπος μιας χώρας παράγει τα δικά του ξεχωριστά αγροτικά παραδοσιακά προϊόντα που τον κάνουν γνωστό.

Ειδικότερα,

- ✓ Να αναγνωρίζουν τις δραστηριότητες της αγροτικής παραγωγής
- ✓ Να γνωρίσουν τα κύρια ελληνικά αγροτικά προϊόντα
- ✓ Να προσεγγίσουν τους τρόπους καλύτερης εμπορίας των αγροτικών προϊόντων
- ✓ Να αντιλαμβάνονται τις αρνητικές συνέπειες της χρήσης χημικών ουσιών στις καλλιέργειες
- ✓ Να εντοπίσουν τον συσχετισμό των ανθρώπινων δραστηριοτήτων με τις καιρικές και κλιματικές συνθήκες
- ✓ Να κατανοήσουν τη σχέση αλληλεπίδρασης του ανθρώπου και των ενεργειών του, αναφορικά με το περιβάλλον και τα σύγχρονα προβλήματα
- ✓ Να γνωρίσουν παραδοσιακά προϊόντα ξένων χωρών
- ✓ Να γνωρίσουν παραδοσιακά προϊόντα από περιοχές της Ελλάδας

➤ Μέσα υλοποίησης

A) Εκπαιδευτικό υλικό: 3 Η/Υ με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο όπου θα γίνει ανίχνευση πληροφοριών, αποθηκευμένες ιστοσελίδες, εικονογραφημένος σχολικός άτλαντας 'Η Ελλάδα'.

B) Βιβλιογραφία

Γεωγραφία. Μαθαίνω την Ελλάδα. Ε΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 3ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας και στην αίθουσα Η/Υ.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η αφόρμηση για την ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα δίνεται από το βιβλίο Γεωγραφίας και συγκεκριμένα από το μάθημα «Η ζωή στα βουνά και τις πεδιάδες» σελ.53, από το μάθημα «Η αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα» σελ. 118 (εικ. 5) και από το μάθημα «Τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας», σελ.104.

➤ Δραστηριότητες

Αγροτικά παραδοσιακά προϊόντα – Συσχετισμός παραγωγής τους με ανθρώπινες δραστηριότητες

Γίνεται αναφορά στα αγροτικά παραδοσιακά προϊόντα, στους αγροτικούς συνεταιρισμούς, στον τρόπο μεταφοράς αυτών των προϊόντων, στον αγροτουρισμό (σελ. 55 «...αγοράζοντας προϊόντα που παράγουν οι κάτοικοι με παραδοσιακό τρόπο» του σχολικού βιβλίου της Γεωγραφίας), στις εξαγωγές των προϊόντων, στις δυσκολίες πώλησης, στους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η παραγωγή τους (μορφολογία, σύνθεση εδάφους, κλίμα). Δίνονται εξηγήσεις στα παιδιά για το πώς οι έννοιες του συστήματος και της αλληλεπίδρασης αξιοποιούνται στην κατανόηση των σχέσεων που διαμορφώνουν το είδος των προϊόντων (τα οποία παράγονται σε σχέση με τις τοπικές συνθήκες) και στις συνέπειες που προκαλούν οι χημικές ουσίες τόσο στις παραγόμενες ποσότητες των αγροτικών προϊόντων όσο και στην επιβάρυνση του περιβάλλοντος. Ζητείται από τα παιδιά να παρατηρήσουν τον χάρτη της Ελλάδας στο

βιβλίο, σελ. 118, καθώς και τον εικονογραφημένο σχολικό άτλαντα 'Η Ελλάδα' που έχουν προμηθευτεί από την αρχή της σχολικής χρονιάς. Κάθε παιδί επιλέγει από ένα γεωγραφικό διαμέρισμα της αρεσκείας του και σημειώνει τα προϊόντα που παράγει. Οι μαθητές/τριες καλούνται να εστιάσουν σε μέρη όπου παράγονται εσπεριδοειδή. Ακολουθεί συζήτηση και καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήσεις όπως: *Ποια είναι τα προϊόντα που παρατηρείτε πως παράγονται στα περισσότερα μέρη; Αναφέρετε τα πρώτα τρία, σε ποιες περιοχές παράγονται εσπεριδοειδή; κ.ά..*

Στην αίθουσα Η/Υ τα παιδιά χωρίζονται στις ομάδες τους. Η ομάδα των γεωπόνων καλείται να ανοίξει την ιστοσελίδα που παρουσιάζει παραδοσιακά προϊόντα της Αλβανίας <https://invest-in-albania.org/top-regional-albanian-products-traditional-products-by-region/> και την ιστοσελίδα όπου περιέχονται εικόνες με παραδοσιακά τοπικά προϊόντα Ινδίας https://www.google.gr/search?q=traditional+local+varieties+of+India&biw=1525&bih=706&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=aqj7UAPMuvspzM%253A%252CgahinfggAOwa-M%252C_&usg=AI4_-kScYUZf9Gc6Cr_e2R5vYf0h3sgfw&sa=X&ved=2ahUKEwj7gvrVjtTfAhVUAXAIHbixBX8Q9QEwCnoECAyQCA#imgrc=aqj7UAPMuvspzM Οι συγκεκριμένες αποθηκευμένες ιστοσελίδες επιλέχθηκαν στοχευμένα

από την εκπαιδευτικό λόγω του υψηλού ποσοστού μαθητών/τριών από την Αλβανία αλλά και μιας μαθήτριας από τη μακρινή Ινδία. Τα παιδιά παροτρύνονται στο να δώσουν έμφαση στις εικόνες των προϊόντων και να εντοπίσουν προϊόντα που τα έχουν δει και στον τόπο τους και τα γνωρίζουν. Η ομάδα των παραγωγών καλείται να ανοίξει αποθηκευμένες ιστοσελίδες που βρίσκονται στον Η/Υ και αφορούν τοπικά αγροτικά προϊόντα γνωστών τόπων στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, τις ιστοσελίδες σχετικά με τοπικά αγροτικά παραδοσιακά προϊόντα της Κρήτης <http://hania.news/2016/08/18/%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%8A%CF%8C%CE%BD%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%B3%CE%AC%CE%B6%CE%B5%CE%B9-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE/> της Νάξου

<https://www.olivemagazine.gr/gastronomika/taxidevontas/ellada/naxos-ena-nisi-pou-ta-echei-ola/> και της Μάνης <http://www.mani.org.gr/proionta/> Τα παιδιά καλούνται να εντοπίσουν τα βασικά παραδοσιακά τοπικά προϊόντα που παράγονται σε αυτά τα μέρη και να προβούν σε συγκρίσεις. Η ομάδα των ποτοποιιών καλείται να ανοίξει την ιστοσελίδα, όπου παρουσιάζονται παραδοσιακά ποτά από όλο τον κόσμο https://e-didaskalia.blogspot.com/2015/01/blog-post_72.html παραδοσιακά τοπικά ποτά της Ελλάδας <https://www.cna.gr/greece/ta-11-paradosiaka-pota-tis-elladas/> και την ιστοσελίδα όπου παρουσιάζεται ένα παραδοσιακό προϊόν, το γλυκό κρασί Πορτογαλίας <https://www.bitterbooze.com/portogalia-port-vin-de-liqueur-meros-1o/?fbclid=IwAR03MhgmbRE3XmMWPW2Mi12EDuzi91LFJ3c-KGLHAYLUovVEk9wY9qhYOo>

Από αυτή την

αναζήτηση καλούνται οι μαθητές/τριες να επισημάνουν ονομασίες παραδοσιακών ποτών στον κόσμο αλλά και στην Ελλάδα, από ποια προϊόντα φτιάχνονται και πού συναντούν αναφορές του όρου «γηγενείς ποικιλίες». Αυτή η αναζήτηση από όλες τις ομάδες αποτελεί ένα ερέθισμα, ώστε οι μαθητές/τριες να ανακαλύψουν πως όλες οι χώρες του κόσμου παράγουν τα δικά τους παραδοσιακά προϊόντα, όπως και η Ελλάδα και πως το όνομά τους ταυτίζεται με αυτές δημιουργώντας τον δικό τους πολιτισμό. Μέσα από ερωταποκρίσεις, ακολουθεί ο διαμοιρασμός των πληροφοριών προφορικά, από κάθε ομάδα ξεχωριστά, με τη συμμετοχή όλων. Ενδεικτικές ερωτήσεις που τίθενται προς τους γεωπόνους είναι: *Ποια παραδοσιακά τοπικά προϊόντα της Ινδίας αναγνωρίζεις; Κυκλοφορούν στη χώρα που ζεις; Ποια παραδοσιακά προϊόντα της Αλβανίας σου είναι γνωστά; Έχεις ακούσει τους γονείς σου να τα αναφέρουν; Η Ελλάδα παράγει παρόμοια; κ.ά..* Ενδεικτικές ερωτήσεις προς τους παραγωγούς είναι: *Από ποιες τοπικές ποικιλίες προέρχονται τα προϊόντα που είδες; Μπορείς να αναφέρεις τους τόπους προέλευσης με τα προϊόντα τους; Ποια άλλα τοπικά προϊόντα έχεις ακουστά; κ.ά..* Ενδεικτικές ερωτήσεις που τίθενται προς τους ποτοποιούς είναι: *Μπορείτε να αναφέρετε ονομασίες παραδοσιακών ποτών χωρών της Ευρώπης; Από τι φτιάχνονται τα παραδοσιακά ασιατικά ποτά που αναφέρονται; Μπορείτε να αναφέρετε τόπους προέλευσης γνωστών παραδοσιακών ποτών της Ελλάδας; Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε στον τρόπο παραγωγής κρασιών στην Πορτογαλία με αυτόν στην Ελλάδα;*

Καιρός, κλίμα και ανθρώπινες δραστηριότητες

Με αφορμή την αναφορά στο βιβλίο στη σελ. 119, πως η αγροτική παραγωγή δεν είναι πάντα εξασφαλισμένη εξαιτίας κακών καιρικών συνθηκών, ανομβρίας ή διάφορων ασθενειών που πλήττουν τα φυτά, καταστρέφουν τα προϊόντα και δημιουργούν στους παραγωγούς σοβαρά οικονομικά προβλήματα, ανοίγει συζήτηση για την αιτία των παραπάνω, που αποτελεί η κλιματική αλλαγή. Διαβάζοντας για την κλιματική αλλαγή στο «Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...» στη σελ. 65 του βιβλίου, τονίζεται, *πως επιστημονικές μελέτες προειδοποιούν ότι, αν συνεχιστεί η συσσώρευση ρύπων στην ατμόσφαιρα, θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε συνεχιζόμενη αύξηση της μέσης θερμοκρασίας και άνοδο της στάθμης της θάλασσας, συχνότερα και εντονότερα ακραία καιρικά φαινόμενα, ξηρασίες, πλημμύρες, επανεμφάνιση παλαιών ασθενειών, καταστροφές καλλιεργειών και οικοσυστημάτων, καθώς και απώλειες ανθρώπινων*

ζωών, ενώ δίνεται η ευκαιρία στην εκπαιδευτικό να προτρέψει τα παιδιά να ενημερώνονται από όλα τα μέσα πληροφόρησης, έντυπα και ηλεκτρονικά, για τα θέματα που ενδιαφέρουν τη σημερινή ανθρώπινη κοινότητα.

Με αφορμή την αναφορά στο βιβλίο της Γεωγραφίας σελ. 104, σχετικά με την ερήμωση της περιφέρειας (χωριά χωρίς νέους ανθρώπους, κτήματα ακαλλιέργητα, μειωμένη παραγωγή αγροτικών προϊόντων κ.ά.), τα παιδιά καλούνται να σκεφτούν και να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους κινδυνεύουν να χαθούν πολλά από τα πολιτιστικά στοιχεία μιας περιοχής (ήθη, έθιμα, τοπικά πανηγύρια κ.ά.).

4η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες με τη χρήση οπτικοακουστικού υλικού να έρθουν σε επαφή με αγορές τοπικών παραδοσιακών προϊόντων και να προετοιμαστούν για μια επίσκεψη σε μια τέτοια αγορά.

Ειδικότερα,

- ✓ Να συγκρίνουν τύπους αγορών παραδοσιακών προϊόντων στην Ελλάδα και το εξωτερικό και να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές
- ✓ Να ανταποκριθούν σε μια τέτοια επίσκεψη ερχόμενοι/ες σε άμεση επαφή με παραγωγούς παραδοσιακών προϊόντων, αποσαφηνίζοντας συγχρόνως τους όρους Π.Ο.Π και Π.Γ.Ε
- ✓ Να έρθουν σε άμεση επαφή με παραδοσιακά προϊόντα της Ελλάδας, να δοκιμάσουν κάποια από αυτά και να θέσουν τα ερωτήματά τους μέσω της βιωματικής και ανακαλυπτικής μάθησης.
- ✓ Να ασκηθούν στην έρευνα με συμμετοχική παρατήρηση ως μικροί οπτικοί εθνογράφοι

- Μέσα υλοποίησης

Εκπαιδευτικό υλικό: ένας Η/Υ, ένας βιντεοπρωτζέκτορας, φωτογραφική μηχανή, μια βιντεοκάμερα, σημειωματάρια, μολύβια.

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 4ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα Η/Υ και στην πλατεία της γειτονιάς, όπου διοργανώνεται φεστιβάλ παραδοσιακών προϊόντων.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η εκκίνηση/αφόρμηση για την ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα αυτή τη διδακτική ώρα γίνεται με οπτικοακουστικά μέσα. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται προβολή ενός βίντεο που παρουσιάζει μια από τις μεγαλύτερες αγορές τοπικών προϊόντων στην πόλη Bangalore. Πρόκειται για την αγορά Russell Market στην περιοχή Shivajinagar, που ανήκει στην κυβέρνηση της Πολιτείας Karnataka, μία από τις περίπου είκοσι παρόμοιες αγορές σε αυτή την πόλη, η οποία λειτουργεί όλες τις ώρες καθημερινά, με τοπικά προϊόντα. Εδώ σημειώνεται πως στο δυναμικό της τάξης υπάρχει κι ένα κορίτσι από την Ινδία.

➤ Δραστηριότητες

Αγορές τοπικών προϊόντων

Οι μαθητές/τριες μεταφέρονται στην αίθουσα της πληροφορικής και με τη βοήθεια ενός Η/Υ ο οποίος είναι συνδεδεμένος με έναν βιντεοπρωτζέκτορα, παρακολουθούν το πρώτο βίντεο με μια αγορά παραδοσιακών προϊόντων στη Ινδία. *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Βίντεο, Αγορά Ινδίας).*

Λίγο πριν την προβολή του βίντεο ζητείται από τα παιδιά να εστιάσουν στα προϊόντα που θα δουν, στον τρόπο που αυτά παρουσιάζονται και στον κόσμο που τα επισκέπτεται. Σε αρκετά σημεία κατά την προβολή, γίνονται στάσεις προκειμένου οι μαθητές/τριες να απαντούν στα ερωτήματα που τους τίθενται. Έτσι τα παιδιά καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήματα όπως: *Ποια προϊόντα διακρίνετε; Βρίσκουμε τέτοια στη Ελλάδα; Τι μπορεί να σημαίνει αυτό;* (εδώ γίνεται μια αναφορά στις εισαγωγές και τις εξαγωγές των τοπικών προϊόντων), *Πού βρίσκονται τοποθετημένα τα προϊόντα; Ποιες ομοιότητες διακρίνετε με αγορές που έχετε επισκεφτεί και ποιες διαφορές; Τι σας εντυπωσιάζει περισσότερο; Θα θέλατε να επισκεφτείτε μια τέτοια αγορά;* Κατόπιν ακολουθεί η προβολή του δεύτερου βίντεο με έκθεση παραδοσιακών

προϊόντων της Νάξου, από την αρχή έως το 4'.20'', όπου από πριν ζητείται από τα παιδιά να εστιάσουν στα είδη των προϊόντων και στον τρόπο που παρουσιάζεται αυτή η έκθεση, ώστε να έρθουν σε επαφή με τα παραδοσιακά προϊόντα της Νάξου μέσα από μια έκθεση και να επισημάνουν τον τρόπο που οι παραγωγοί παρουσιάζουν τα προϊόντα τους, προβάλλοντας τη ναξιώτικη ταυτότητα https://www.youtube.com/watch?v=UAZkF3LL2_s&feature=share&fbclid=IwAR3S8qm5c-QDqTmW-S8nnSSWjhFc3HI-UwA31Rkx2h4s6et2lq0jstKPso0 Τίθενται ερωτήματα, όπως: *Ποια τοπικά προϊόντα παρατηρείτε; Με ποιον τρόπο αυτά προβάλλονται; Τι είδους χοροί χορεύονται; Για ποιο λόγο; Ποια παρουσία παραδοσιακών προϊόντων σας άρεσε περισσότερο στα δύο βίντεο που είδατε και γιατί; Γίνεται αναφορά από την εκπαιδευτικό, σχετικά με το πολιτιστικό φορτίο που κουβαλούν τα τοπικά προϊόντα, καθώς αποτελούν στοιχεία προσδιορισμού και ένταξης, δηλαδή του «ανήκειν» σε μια συλλογικότητα, με την κατανάλωσή τους στον τόπο παραγωγής τους ενισχύοντας την τοπική πολιτισμική ταυτότητα. Ο τρόπος καλλιέργειας, παραγωγής και κατανάλωσής τους εντάσσεται στο τοπικό πολιτισμικό σύστημα με πολλούς τρόπους, όπως και με την εντόπια χρήση τους με συλλογικό χαρακτήρα (γιορτές, γλέντια).*

Φεστιβάλ παραδοσιακών προϊόντων – Επίσκεψη στο πεδίο

Γίνεται προγραμματισμός εκπαιδευτικής επίσκεψης σε φεστιβάλ παραδοσιακών προϊόντων, που λαμβάνει χώρα στην πλατεία της γειτονιάς. Μέσα από τις δράσεις του το φεστιβάλ αναδεικνύει τη σημασία της γεύσης και της προώθησης των τοπικών προϊόντων, τόσο στην οικονομία μιας χώρας μέσα από το εμπόριο, τον τουρισμό, την αγορά εργασίας, όσο και στον πολιτισμό μέσα από την ανταλλαγή γνώσεων και παραδόσεων, τη διατήρηση της ιστορικής γνώσης και την κατανόηση της γαστριμαργικής ταυτότητας. Ζητείται από τα το κάθε παιδί ατομικά να ετοιμάσει από δυο-τρεις ερωτήσεις προς τους παραγωγούς. Κατά την επίσκεψη στο συγκεκριμένο φεστιβάλ το κάθε παιδί έχει μαζί του ένα σημειωματάριο και το μολύβι του. Με τη βοήθεια της βιντεοκάμερας και της φωτογραφικής κάμερας ενός κινητού, τα παιδιά γίνονται μικροί ερευνητές. Δημιουργούνται αυτοσχέδια ζευγάρια, σύμφωνα με τις προτιμήσεις των παιδιών, με το καθένα να απευθύνει τις ερωτήσεις του προς τους παραγωγούς, κρατώντας σημειώσεις και το άλλο βιντεοσκοπεί τη μικρή αυτή συνέντευξη. Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως λόγω των δυσκολιών που προκύπτουν σε

μα τέτοια επίσκεψη σε ανοιχτό χώρο, και της έλλειψης χρόνου, χρειάζεται και η καθοδήγηση του εκάστοτε εκπαιδευτικού. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με παραγωγούς και εξερευνούν τα περίπτερα με τα προϊόντα τους φωτογραφίζοντάς τα. Οι κοινές ερωτήσεις που τίθενται από τους μαθητές/τριες αφορούν ποια προϊόντα παρουσιάζουν οι παραγωγοί, από ποιον τόπο, αν είναι ΠΟΠ ή ΠΓΕ και από ποιες τοπικές ποικιλίες προέρχονται. Δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να δοκιμάσουν διάφορα προϊόντα και να τα φωτογραφίσουν μαζί με τις επωνυμίες τους, ως μικροί οπτικοί εθνογράφοι. Ένα από τα θέματα που οι μαθητές/τριες μπορούν να αναλάβουν, να παρακολουθήσουν, να καταγράψουν οπτικοακουστικά και να ερμηνεύσουν, μπορεί να είναι η παραγωγή και χρήση των αγαθών. Πιο συγκεκριμένα, μπορούν να φωτογραφίσουν και να βιντεοσκοπήσουν τοπικές καλλιέργειες και παραγωγικές πρακτικές, πρακτικές της αγροτικής παραγωγής και της μεταποίησης προϊόντων, τοπικά προϊόντα, καθώς και την εμπορική αξιοποίησή τους (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη, 2018: 63). Επιστρέφοντας στο σχολείο ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια. Κάθε ζευγάρι παρουσιάζει το περίπτερο που επισκέφτηκε και πληροφορεί τα υπόλοιπα παιδιά σχετικά με τα προϊόντα που είδε, τα λόγια των παραγωγών κ.ά..

(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Φεστιβάλ παραδοσιακών προϊόντων εικ. 8-11 και φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Βίντεο Συνέντευξη με παραγωγούς).

5η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τον καρπό του κίτρου και ιδιαίτερα την τοπική ποικιλία της κιτριάς στην Νάξο.

Ειδικότερα,

- ✓ Να γνωρίσουν την κιτριά και τον καρπό της
- ✓ Να γνωρίσουν και να καταγράψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κιτριάς στη Νάξο και τη σύνδεσή της με το νησί
- ✓ Να μελετήσουν την ιστορική προέλευση του κίτρου και τη σύνδεσή του με τη μυθολογία
- ✓ Να αναγνωρίζουν προϊόντα που παράγονται από το κίτρο
- ✓ Να κάνουν μια εισαγωγή στην παρουσία αποστακτηρίων κίτρου στη Νάξο

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους και να αναπτύσσουν ομαδικό και ερευνητικό πνεύμα
- ✓ Να εξοικειωθούν με τη διαδικασία έρευνας και άντλησης πληροφοριών, καθώς και με τον τρόπο αξιοποίησης αυτών.
- ✓ Να συγκεντρώνουν, να επεξεργάζονται και να παρουσιάζουν τις πληροφορίες (ppt)

➤ Μέσα υλοποίησης

A) Εκπαιδευτικό υλικό: 3 Η/Υ με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο όπου θα γίνει ανίχνευση πληροφοριών, αποθηκευμένες ιστοσελίδες, αποθηκευμένος φάκελος με φωτογραφίες, λογισμικό ppt, βιντεοπρωτζέκτορας.

B) Βιβλιογραφία

Φυσικά Δημοτικού. Ερευνώ και ανακαλύπτω (βιβλίο μαθητή). Ε΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 5ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας και στην αίθουσα Η/Υ.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Κατά τη διάρκεια του σχεδίου διδασκαλίας, το καλάθι με τα κίτρα και τα παράγωγα προϊόντα τους βρίσκονται στην αίθουσα, αφυπνίζοντας διαρκώς το ενδιαφέρον των παιδιών να μάθουν γι' αυτά, οπότε αποτελούν την αφορμή για αυτή τη νέα δραστηριότητα. Επιπλέον έχει προηγηθεί και η δημιουργία αραχνογράμματος (το δεύτερο αραχνόγραμμα που έφτιαξαν οι μαθητές/τριες) σύμφωνα με το οποίο θα μελετηθούν η ιστορία-προέλευση του κίτρου, η κίτριά ως τοπική ποικιλία της Νάξου (χαρακτηριστικά της), η παρουσία του κίτρου, τα παραδοσιακά αποστακτήρια κίτρου και τα προϊόντα παραγωγής κίτρου.

➤ Δραστηριότητες

Ο καρπός του κίτρου, η τοπική ποικιλία της ναξιώτικης κιτριάς, το λικέρ «κίτρο Νάξου

Τίθενται στα παιδιά ερωτήματα όπως: *Αφού όπως προαναφέρατε, το κίτρο μοιάζει με μεγάλο λεμόνι και με περγαμόντο, σε ποια κατηγορία ανήκει; Ποιους άλλους καρπούς γνωρίζετε να ανήκουν στην ίδια κατηγορία; Τι σας έρχεται στο νου όταν ακούτε τη λέξη 'εσπεριδοειδή; Πού έχετε ξανακούσει παρόμοια λέξη στην Ιστορία;* Ύστερα οι μαθητές/τριες καλούνται να σχηματίσουν τις ομάδες τους και να πάνε στην αίθουσα Η/Υ, ώστε να αρχίσει η διερεύνηση για το κίτρο, μέσω αναζήτησης των πληροφοριών. Η εκπαιδευτικός επισημαίνει στα παιδιά πως πρέπει να κρατούν σημειώσεις για να χρησιμοποιηθούν στην εργασία τους αργότερα. Από την ομάδα των γεωπόνων ζητείται να μπει σε αποθηκευμένη ιστοσελίδα <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%AC> προκειμένου να βρει πληροφορίες σχετικά με την ιστορία, την προέλευση, την περιγραφή - εμφάνιση μορφολογικών χαρακτηριστικών, τα είδη και τη χρήση της κιτριάς https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Citrus_medica στον αποθηκευμένο φάκελο με εικόνες ποικιλιών της κιτριάς, καθώς και να βρει το όνομα του κίτρου σε διάφορες γλώσσες <https://www.google.gr/search?q=%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7+google&cad=h> Από την ομάδα των παραγωγών ζητείται να μπει σε σχετική ιστοσελίδα http://www.minagric.gr/gpa/gpa_third/omilies/potopoiia4.pdf προκειμένου να βρει πληροφορίες για την τοπική ποικιλία της κιτριάς στη Νάξο, την ιστορία της καλλιέργειάς της στο νησί και την κυκλοφορία των κίτρων της. Επίσης καλείται να βρει πληροφορίες http://www.seaop.gr/userfiles/ec77a5fd-bb8f-4801-a3e1-a71600b962ea/Texnikos_fakelos_Kitro_naxou_tropopoiimenos_24102016.pdf για τον δεσμό της με το γεωγραφικό περιβάλλον του νησιού και για την παραγωγή του λικέρ «κίτρο Νάξου», καθώς και να επεξεργαστεί τον αποθηκευμένο φάκελο στην επιφάνεια εργασίας, με σχετικές φωτογραφίες.

Η ομάδα των ποτοποιιών ζητείται να μπει σε αποθηκευμένη ιστοσελίδα http://www.seaop.gr/userfiles/ec77a5fd-bb8f-4801-a3e1-a71600b962ea/Texnikos_fakelos_Kitro_naxou_tropopoiimenos_24102016.pdf προκειμένου να βρει πληροφορίες για το λικέρ (ηδύποτο) «κίτρο Νάξου» και συγκεκριμένα για τα φυσικά και χημικά χαρακτηριστικά του (τύποι, συστατικά), τη γεωγραφική περιοχή από την

οποία προέρχεται, την μέθοδο παρασκευής του. Επειδή στη συγκεκριμένη αναζήτηση τα παιδιά θα συναντήσουν τις έννοιες «τοπική ποικιλία», «ταυτότητα», «παράδοση», τους ζητείται να εστιάσουν ιδιαίτερα σε αυτές. Τέλος, ζητείται να βρουν πληροφορίες για την ύπαρξη αποστακτηρίων κίτρου στο νησί <https://www.tovima.gr/2018/09/03/gefsignostis/kitro-to-froyto-tis-naksoy/> και να δουν σχετικές φωτογραφίες σε αποθηκευμένο φάκελο (**Δες Φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ: Αποστακτήρια**). Από το σχολικό εγχειρίδιο της Φυσικής της Ε΄ τάξης, (ακόμη και από την προηγούμενη τάξη) έχει ήδη γίνει μια προσέγγιση με τη διαδικασία και γενικότερα την έννοια της απόσταξης, ως παράδειγμα σύνθετης μεθόδου διαχωρισμού συστατικών μιγμάτων που χρησιμοποιούνται σε ειδικές εγκαταστάσεις, εν προκειμένω στα αποστακτήρια. Έτσι, μέσω διαθεματικής προσέγγισης γίνεται η ανάκληση προϋπαρχουσών γνώσεων σχετικά με τη μέθοδο της απόσταξης. Μέσα από ερωταποκρίσεις της κάθε ομάδας ξεχωριστά γίνεται η ανύψωση των πληροφοριών για το κίτρο προς την ολομέλεια. Η κάθε ομάδα καλείται να δημιουργήσει ένα πρόγραμμα παρουσίασης (ppt), προκειμένου να παρουσιάσει τα αποτελέσματα των βασικών στοιχείων που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της έρευνάς της και παράλληλα με τη χρήση εικόνων. Ακολουθεί η τελική παρουσίαση από την κάθε ομάδα, με τη συμμετοχή όλων. (**Δες Φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ: 3 ppt ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ – ΓΕΩΠΟΝΟΙ - ΠΟΤΟΠΟΙΟΙ**)

6η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- **Σκοπός-Στόχοι:** Οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν πως το «κίτρο Νάξου» δεν είναι απλά ένα παραδοσιακό προϊόν που καταναλώνεται αλλά κουβαλά ολόκληρο πολιτιστικό φορτίο, καθώς και να εντοπίσουν τη διαπολιτισμική του παρουσία στην τέχνη, τη θρησκεία.

Ειδικότερα,

- ✓ Να γνωρίσουν την παρουσία του κίτρου στην τέχνη, τη μουσική, την ποίηση
- ✓ Να γνωρίσουν τη σύνδεσή του με τη μυθολογία αλλά και με τη θρησκεία
- ✓ Να επισημάνουν την παρουσία του κίτρου στον λαϊκό προφορικό λόγο παλαιότερα αλλά και σήμερα
- ✓ Να προσεγγίσουν με ενδιαφέρον και δεκτικότητα τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία ενός τοπικού παραδοσιακού προϊόντος

- ✓ Να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μέσα από την πορεία της καλλιτεχνικής τους δημιουργίας
- ✓ Να κατασκευάσουν αφίσες, να φτιάχνουν σχηματοποιήματα, να ζωγραφίσουν, αναπτύσσοντας την εικαστική τους έκφραση και παράλληλα τις αντιληπτικές ικανότητες μάθησης
- ✓ Να επιδεικνύουν τις ικανότητές τους σε ατομικές αλλά και ομαδικές εργασίες, αναπτύσσοντας συγχρόνως τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους.
- ✓ Να νιώσουν την ικανοποίηση και τη χαρά από τη συμμετοχή τους στη δημιουργία ποιημάτων

➤ Μέσα υλοποίησης

A) Εκπαιδευτικό υλικό

Αποθηκευμένα αρχεία, βιβλίο με κοτσάκια (λαϊκά ναξιώτικα δίστιχα), χαρτόνια, χρώματα λαδοπαστέλ, youtube, αποθηκευμένες ιστοσελίδες

B) Βιβλιογραφία

Το Κίτρο από τα παιδιά της Γ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου Φιλωτίου Νάξου. Παιδική Λέσχη Ανάγνωσης Βιβλίου. Σύλλογος Φιλωτιτών Νάξου. Εκδ. Μικρή Μίλητος.

Γλώσσα. Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι. Ε' Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.

Με λογισμό και μ' όνειρο. Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων. Ε' & ΣΤ' Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.

Εικαστικά. Ε' & ΣΤ' Δημοτικού. (2018). ΙΤΥΕ Διόφαντος. (Βιβλίο μαθητή και τετράδιο εργασιών).

Θρησκευτικά. Ε' Δημοτικού. Ο κόσμος της θρησκείας. Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα. (2017). ΙΤΥΕ Διόφαντος.

Μουσικό Ανθολόγιο Α' - ΣΤ'. (Βιβλίο δασκάλου).

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 10ης διδακτικής ώρας θα γίνει στην αίθουσα διδασκαλίας και στην αίθουσα Η/Υ.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η αφόρμηση δίνεται από την εκπαιδευτικό, με την απαγγελία διστίχων από το βιβλίο της παιδικής λέσχης ανάγνωσης βιβλίου της Βιβλιοθήκης Ανωμερίτη, του Φιλωτίου Νάξου, με τίτλο «Το κίτρο», το οποίο περιέχει κοτσάκια (λαϊκά ναξιώτικα δίστιχα) και ομαδικό τραγούδι, που δημιούργησαν μαθητές/τριες ενός Δημοτικού Σχολείου της Νάξου, σχετικά με το κίτρο. Τα κοτσάκια, σύμφωνα με τον Ζευγώλη (1954), είναι οκτασύλλαβα δίστιχα, τα οποία αρχικά χρησιμοποιούνταν για τσάκισμα (refrain) στα δεκαπεντασύλλαβα.

Δραστηριότητες

Η διαπολιτισμική παρουσία του κίτρου

Το βιβλίο μοιράζεται στις ομάδες, οι οποίες διαβάζουν τα δίστιχα με ενδιαφέρον, γιατί είναι γραμμένα από παιδιά συνομήλικά τους, αλλά κι επειδή η ποίηση προκαλεί πάντα το ενδιαφέρον όλων. Ζητείται από τα παιδιά να εντοπίσουν τις ομοιότητες με τα ομοιοκατάληκτα δίστιχα που παρουσιάζονται στην Ενότητα 6, στο μάθημα «Οι φίλοι τραγουδάνε» στη σελίδα 81 του Α΄ τεύχους του βιβλίου της Γλώσσας, και να τα συνδέουν με τα ναξιώτικα κοτσάκια. Οι μαθητές/τριες μεταφέρονται στην αίθουσα Η/Υ, όπου εκεί η κάθε ομάδα καλείται να ανοίξει τα αρχεία που βρίσκονται αποθηκευμένα στον κάθε Η/Υ. Από την ομάδα των γεωπόνων ζητείται να ανοίξει σχετική ιστοσελίδα

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82>

προκειμένου να συνδέσει το όνομα του κίτρου (μηδικό μήλο), αλλά και το είδος του (εσπεριδοειδές) με τα μήλα στον κήπο των Εσπερίδων στη μυθολογία, καθώς επίσης και τον αποθηκευμένο φάκελο με τίτλο «πίνακες ζωγραφικής», με έργα σπουδαίων ξένων ζωγράφων (Vincent van Gogh, Albert Herter, Frederic Leighton) που αποτυπώνουν σε αυτά διάφορα εσπεριδοειδή (**Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Πίνακες ζωγραφικής**). Από την ομάδα των παραγωγών ζητείται να ανοίξει αποθηκευμένες ιστοσελίδες

https://www.chabad.gr/templates/articlecco_cdo/aid/88676/lang/en και <http://loveforzion.blogspot.com/2009/06/2333-36-39-43-2912-38-1613-15.html> προκειμένου να επισημάνουν την παρουσία του κίτρου στην

εβραϊκή θρησκεία (γιορτή της Σκηνοπηγίας ή αλλιώς του Σουκότ), καθώς και

φακέλους με αφίσες και λεζάντες γιορτής κίτρου, παλιές και νέες διαφημιστικές αφίσες των αποστακτηριών του «κίτρου Νάξου» και φωτογραφίες από γιορτή κίτρου (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Αφίσες και λεζάντες γιορτής κίτρου – Γιορτή κίτρου - Αφίσες αποστακτηριών κίτρου Νάξου*). Από την ομάδα των ποτοποιών ζητείται να ανοίξει τις αποθηκευμένες ιστοσελίδες που αφορούν στην παρουσία του κίτρου σε παραδοσιακά τραγούδια (αρραβώνων) <http://www.tsiraki.gr/tragoudiaa5.pdf> καθώς και σε δύο δημοτικά τραγούδια (‘κιτρολεμονιά και μαντζουράνα μου’, ‘μαράθηκε η κιτρολεμονιά’) <https://www.youtube.com/watch?v=HAaioKZQTPc> και <https://www.youtube.com/watch?v=QwOlwnHYWgc> στον γονατιστό χορό από την Όλυμπο της Καρπάθου ‘Στα Μάρμαρα του Γαλατά, φραγκοκιτρολεμονιά’ <https://www.youtube.com/watch?v=tyr6vZBZnl4> καθώς και σε δύο νησιώτικα, που αναφέρονται στο κίτρο <https://www.youtube.com/watch?v=u7nCzQBTKNE> και https://www.youtube.com/watch?v=3_l9cdDVkYw Επίσης ζητείται να ανοίξει ένα αρχείο word με ποιήματα του Κάλβου και του Ελύτη που αναφέρονται στο κίτρο και να ξεφυλλίσει με περισσότερη προσοχή το βιβλίο «Το κίτρο» με τα κοτσάκια. Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως το ποίημα του Κάλβου που αναφέρεται στο κίτρο ως σύμβολο αναγέννησης υπάρχει και στο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων (Ε΄ & ΣΤ΄) το οποίο διαβάζεται κατά την επιστροφή των μαθητών/τριών στην τάξη αργότερα. Αυτή η αναζήτηση, αποτελεί ένα ερέθισμα, ώστε οι μαθητές/τριες να ανακαλύψουν τη διαπολιτισμική παρουσία του κίτρου, καθώς συναντάται και αποτυπώνεται στην τέχνη, τη θρησκεία, διαφόρων λαών αλλά και στην ποίηση και τη λογοτεχνία, στο γραπτό λαϊκό λόγο σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Σύμφωνα με το Α.Π.Σ, στο σχολικό βιβλίο των Εικαστικών, γίνεται λόγος για τα έργα ‘νεκρής φύσης’ στην Β΄ ενότητα με τίτλο «Ιστορία της τέχνης-Ρεαλισμός» στη σελ. 37 καθώς και στη σελ. 12, στην ενότητα «Χρώμα: Η φύση ζωγραφίζει». Επίσης στη σελ. 29 του Τ.Ε, γίνεται λόγος για τα καλλιγκράμς (σηματοποιήματα). Τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τη δημιουργία σηματοποιήματος, καθώς έχουν ασχοληθεί με αυτό σε προηγούμενη τάξη. Γίνεται λόγος για τα έργα ‘νεκρής φύσης’, δηλαδή για έργα τέχνης που απεικονίζουν συνήθως μία σύνθεση από άψυχα αντικείμενα που μπορεί να είναι είτε φυσικά, όπως τρόφιμα, λουλούδια, καρποί, είτε τεχνητά, όπως βάζα, κ.ά.. Όσον αφορά στο μάθημα της Μουσικής, στο βιβλίο του δασκάλου Μουσικό Ανθολόγιο Α΄-ΣΤ΄, γίνεται αναφορά στα δημοτικά μας τραγούδια. Επίσης στο μάθημα των Θρησκευτικών στη δεύτερη θεματική ενότητα και συγκεκριμένα στη σελ. 33 του

βιβλίου, με τίτλο «Εβραίου», γίνεται λόγος για τη θρησκεία των Εβραίων και τον τρόπο λατρείας τους. Εδώ γίνεται σύνδεση με την παρουσία του κίτρου ως σύμβολο της ευφορίας και των καρπών της γης της Επαγγελίας στη γιορτή της Σκηνοπηγίας. Στη συνέχεια δίνονται φύλλα εργασίας στις ομάδες, οι οποίες καλούνται να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της εξερεύνησής τους. Αποφασίζεται από την ομάδα των γεωπόνων, να ζωγραφίσουν το κίτρο, ως μικροί ζωγράφοι έργων της ‘νεκρής φύσης’. Η ομάδα των παραγωγών καλείται να φτιάξει τις δικές τις διαφημιστικές αφίσες για το «κίτρο Νάξου» και από την ομάδα των ποτοποιών ζητείται να απαγγείλουν ποιήματα του Κάλβου και του Ελύτη σχετικά με το κίτρο, καθώς και κοτσάκια, ενώ επισημαίνει την παρουσία του κίτρου στα δημοτικά μας τραγούδια αλλά και σε νεότερα. Στη συνέχεια δίνεται σε φωτοτυπία το ‘κυκλαδίτικο’ τραγούδι που άκουσαν πιο πριν και ζητείται να αντικαταστήσουν τα νησιά των Κυκλάδων με τα νησιά των Δωδεκανήσων, (βιβλίο Γεωγραφίας, σελ. 39), καθώς και όσοι καρποί αναφέρονται σε εσπεριδοειδή. Κατόπιν ζητείται να γράψουν τα δικά τους κοτσάκια για το κίτρο και να τα αποτυπώσουν με τη μορφή σχηματοποιήματος. *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ, ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (2α, 2β, 2γ Φύλλα Εργασίας) και φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Κίτρα – Διαφημιστικές αφίσες – Σχηματοποιήματα εικ. 12-26).*

7η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τα αποστακτήρια του λικέρ κίτρου στη Νάξο και τον τρόπο λειτουργίας τους.

Ειδικότερα,

- ✓ Να γνωρίσουν τον χώρο ενός αποστακτηρίου κίτρου που διαθέτει σύγχρονο άμβυκα κι ενός παραδοσιακού από το 1896 άμβυκα και να προβούν σε συγκρίσεις
- ✓ Να γνωρίσουν τα μηχανήματα και τη λειτουργία ενός αποστακτηρίου κίτρου
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με την πορεία ενός παραδοσιακού αποστακτηρίου στο χρόνο, μέσα από την προβολή βίντεο και πλούσιου φωτογραφικού υλικού

➤ Μέσα υλοποίησης

Εκπαιδευτικό υλικό: Ένας Η/Υ με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο, αποθηκευμένο αρχείο με φωτογραφίες, βίντεο, βιντεοπροτζέκτορας.

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 6ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα Η/Υ και στην αίθουσα διδασκαλίας.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η εκκίνηση δίνεται από τις ετικέτες των μπουκαλιών με το «κίτρο Νάξου» που υπάρχουν στο καλάθι και που αναφέρονται σε δύο διαφορετικά ονόματα ποτοποιιών που διατηρούν αποστακτήρια του λικέρ κίτρου στη Νάξο. Επιπλέον, κατά την προηγούμενη δραστηριότητα τα παιδιά γνώρισαν την παρουσία αυτών των αποστακτηρίων σε σχετική τους διερεύνηση.

➤ Δραστηριότητες

Διαδικτυακή επίσκεψη αποστακτηρίων κίτρου στη Νάξο

Τα παιδιά μεταβαίνουν στην αίθουσα Η/Υ και παρακολουθούν αρχικά ένα βίντεο στο οποίο παρουσιάζεται η επίσκεψη μαθητών/τριών της Γ΄ τάξης ενός σχολείου της Νάξου στο αποστακτήριο κίτρου ‘Προμπονάς’, στη Χώρα, όπου προβάλλεται μια μεγάλη έκταση με κιτριές, καθώς και ο χώρος του αποστακτηρίου με τα μηχανήματά του. Επίσης παρουσιάζεται η ιδιοκτήτρια του αποστακτηρίου να δίνει χρήσιμες πληροφορίες για τη λειτουργία του και για τον τρόπο μεταποίησης του καρπού της τοπικής ποικιλίας της κιτριάς στο παραδοσιακό λικέρ «κίτρο Νάξου» <https://www.youtube.com/watch?v=rldClou0iM> Το βίντεο διαρκεί 13΄.24΄΄ και η προβολή του γίνεται ως το 9΄.00. Κατά τη διάρκειά του γίνονται διάφορες στάσεις, ώστε να δίνονται οι απαραίτητες διευκρινίσεις, να επισημαίνονται τα βασικά σημεία και να εκφράζονται απορίες. Τα παιδιά κατά τη διάρκεια της προβολής κρατούν σημειώσεις με σημαίνουσες πληροφορίες κατόπιν υπόδειξης της διδάσκουσας. Αμέσως μετά γίνεται η προβολή του δεύτερου βίντεο, <https://www.youtube.com/watch?v=KJOJXZ3k3CM> το οποίο διαρκεί 9΄.34΄΄. Εδώ παρουσιάζεται η ιστορία των δύο αποστακτηρίων εν συντομία

από τις σημερινές ιδιοκτήτριές τους, καθώς και ο χώρος του παραδοσιακού αποστακτηρίου κίτρου ‘Βαλληνδρά’ στο γραφικό χωριό Χαλκί, με τον παραδοσιακό χάλκινο άμβυκα στον οποίο γίνεται η απόσταξη από το 1896 έως και σήμερα.

Κατόπιν γίνεται προβολή φωτογραφιών από το παραδοσιακό αποστακτήριο ‘Βαλληνδρά’. *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Αποστακτήρια (Αποστακτήριο κίτρου Βαλληνδρά)* Τίθενται ερωτήσεις στα παιδιά, όπως: *Μοιάζουν τα δυο αποστακτήρια μεταξύ τους; Ποιες ομοιότητες εντοπίζετε; Ποιες διαφορές εντοπίζετε; Τι σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση; Θα θέλατε να επισκεφτείτε ένα από αυτά; Ποιο και γιατί; Αν σας έλεγα πως ένα παραδοσιακό αποστακτήριο αποτελεί ένα βιβλίο που έχει να μας διηγηθεί πολλά, ποια θα ήταν η γνώμη σας; Θα θέλατε να συναντούσατε μια από τις ιδιοκτήτριες ενός αποστακτηρίου και να της παίρνατε συνέντευξη; Ακολουθεί προετοιμασία για συνέντευξη από την ιδιοκτήτρια του ενός αποστακτηρίου κίτρου της Νάξου. Τα παιδιά μεταβαίνουν στην αίθουσα διδασκαλίας και ξεκινά η προετοιμασία των ερωτήσεων προς την ιδιοκτήτρια του αποστακτηρίου κατά την επικείμενη επίσκεψή της. Στην αρχή οι ερωτήσεις τίθενται από τους/τις μαθητές/τριες προφορικά, ώστε να μην επαναλαμβάνονται από τους υπόλοιπους. Οι ερωτήσεις που θέτουν τα παιδιά, καταγράφονται, φωτοτυπούνται, μοιράζονται, και το κάθε παιδί κυκλώνει τις ερωτήσεις που το ίδιο έχει προτείνει, ώστε την ημέρα της συνέντευξης να τις θέσει στην πληροφόρητρια-ιδιοκτήτρια του αποστακτηρίου. Η εκπαιδευτικός δεν επεμβαίνει στο είδος των ερωτήσεων που θέτουν οι μαθητές/τριες, παρά μόνο όταν κάποιες λίγες επαναλαμβάνονται και σε ελάχιστες που απαιτούν μια καλύτερη διατύπωση. *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Συνέντευξη – Ερωτηματολόγιο Έρευνας)**

8η ΚΑΙ 9η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν το τοπικό προϊόν «κίτρο Νάξου» και τη λειτουργία ενός αποστακτηρίου, βιωματικά, εξασκούμενοι/ες στην έρευνα με την τεχνική της συνέντευξης.

Ειδικότερα,

- ✓ Να διακρίνουν την ιδιαίτερη διαδικασία παραγωγής ενός τοπικού προϊόντος («κίτρο Νάξου»), καθώς και τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του

- ✓ Να διακρίνουν τις έννοιες του «τοπικού» και της «συλλογικότητας» ως χαρακτηριστικά των τοπικών ποικιλιών
- ✓ Να εμβαθύνουν σε όρους όπως: ΠΟΠ, τοπικές ποικιλίες, Πολιτιστική Κληρονομιά
- ✓ Να γνωρίσουν τον τρόπο λειτουργίας ενός παραδοσιακού αποστακτηρίου και τον ρόλο του στη μεταποίηση και προώθηση ενός τοπικού προϊόντος με την ταυτόχρονη ενίσχυση της τοπικής οικονομίας
- ✓ Να εντοπίσουν το πολιτιστικό φορτίο των παραδοσιακών προϊόντων που προέρχονται από τοπικές ποικιλίες (σχέση με τοπική παράδοση, συμβολισμοί, κ.ά.)
- ✓ Να αναπτύξουν μια συναισθηματική σχέση με την ελληνική παράδοση και να εκτιμήσουν τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα ως πολιτισμικό στοιχείο ταυτότητας της μικροκοινωνίας που ρίζωσαν
- ✓ Να προσεγγίσουν με ενδιαφέρον και δεκτικότητα τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία ενός τοπικού παραδοσιακού προϊόντος
- ✓ Να ενθαρρυνθούν στην ανάληψη πρωτοβουλίας και ενεργού συμμετοχής
- ✓ Να υιοθετήσουν νέες στάσεις και συμπεριφορές για το αγροτικό τοπίο ως πολιτισμικό παράγωγο, προσβλέποντας στην αειφόρο ανάπτυξη του τόπου
- ✓ Να αναπτύξουν ομαδικό πνεύμα συνεργαζόμενοι/ες μεταξύ τους και να αναγνωρίσουν τη συμβολή της ομαδικής εργασίας στην παραγωγή έργου
- ✓ Να ενθαρρυνθούν στην ενεργητική συμμετοχή στην αναζήτηση της γνώσης.
- ✓ Να ασκηθούν στη συμμετοχή σε έρευνα με την τεχνική της συνέντευξης

➤ Μέσα υλοποίησης

Εκπαιδευτικό υλικό: ερωτηματολόγιο, βιντεοκάμερα, συσκευή καταγραφής συνομιλιών, φωτογραφική μηχανή, σημειωματάριο

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 7ης και 8ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η εκκίνηση δίνεται από την προετοιμασία της δημιουργίας ερωτηματολογίου στην προηγούμενη διδακτική δραστηριότητα και την επιθυμία των μαθητών/τριών να γνωρίσουν τη λειτουργία του παραδοσιακού αποστακτηρίου κίτρου ‘Βαλληνδρά’ μέσω της έρευνά τους με την τεχνική της συνέντευξης με πληροφορήτρια την ιδιοκτήτριά του.

➤ Δραστηριότητες

Συνέντευξη

Κατά την προηγούμενη δραστηριότητα, οι μαθητές/τριες προετοιμάστηκαν για τη συνέντευξη που θα έπαιρναν από την ιδιοκτήτρια του παραδοσιακού αποστακτηρίου κίτρου ‘Βαλληνδρά’. Προετοιμάζεται κατάλληλα ο χώρος της αίθουσας, ώστε να έχουν όλοι οι μαθητές/τριες οπτική επαφή με την πληροφορήτρια. Τοποθετούνται τα μέσα υλοποίησης της καταγραφής της συνέντευξης και ο/η κάθε μαθητής/τρια έχει το ερωτηματολόγιο που του/της αναλογούσε να θέσει προς τη συνεντευξιαζόμενη, καθώς και ένα σημειωματάριο προκειμένου να κρατά σημειώσεις. Αρχικά τα παιδιά θέτουν ερωτήματα προκειμένου να μάθουν περισσότερα για τη συνεντευξιαζόμενη. Κατόπιν το κάθε παιδί θέτει τα ερωτήματά του, κρατώντας σημειώσεις, όπως και τα υπόλοιπα. Δίνεται η ευκαιρία τα παιδιά να θέσουν προς την πληροφορήτρια τις απορίες που γεννιούνται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Στο τέλος ακολουθεί μια μικρή συζήτηση με την πληροφορήτρια να θέτει κι αυτή κάποια ερωτήματα στα παιδιά. Η συνέντευξη κλείνει με μια παραδοσιακή συνταγή γλυκού του κουταλιού κίτρο που ζητούν τα παιδιά από την ιδιοκτήτρια του αποστακτηρίου να τους δώσει. Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης ακολουθεί συζήτηση και δίνεται η ευκαιρία σε κάθε παιδί να παρουσιάσει τα βασικά σημεία των σημειώσεών του. Ταυτόχρονα τίθενται και συζητούνται τυχόν απορίες. Δίνεται κοινό φύλλο εργασίας σε καθεμιά ομάδα και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της εργασίας της στην ολομέλεια (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Συνέντευξη με την ιδιοκτήτρια του παραδοσιακού αποστακτηρίου κίτρου ‘Βαλληνδρά’ στη Νάξο εικ. 27-30) και ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (3ο Φύλλο Εργασίας)*

10η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να αποτυπώσουν και να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα τα έρευνάς τους από τη συνέντευξη που πήραν.

Ειδικότερα,

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους και να αναπτύσσουν ομαδικό και ερευνητικό πνεύμα
- ✓ Να συγκεντρώνουν, να επεξεργάζονται, να ταξινομούν, να οργανώνουν και να παρουσιάζουν τις πληροφορίες (ppt)
- ✓ Να εξοικειωθούν με την αποδελτίωση των στοιχεία της έρευνας και να αξιοποιούν τα σημαίνοντα
- ✓ Να συζητούν τις ιδέες τους προκειμένου να συνθέτουν δημιουργικές εργασίες
- ✓ Να αναδείξουν τις όψεις υλικού και άυλου πολιτισμού που χαρακτηρίζουν το «κίτρο Νάξου» ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς για το νησί

- Μέσα υλοποίησης

Σημειωματάριο, αποθηκευμένο αρχείο με καταγραφή της συνέντευξης, φάκελος με φωτογραφικό υλικό, λογισμικό παρουσίασης ppt, βιντεοπρωτόζέκτορας.

- Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 9ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα Η/Υ.

- Εκκίνηση-Αφόρμηση

Οι μαθητές/τριες κατά την προηγούμενη δραστηριότητα, συγκέντρωσαν πλούσιο υλικό από την έρευνά τους, κατά τη συνέντευξη που πραγματοποίησαν, το οποίο αποφασίστηκε να παρουσιαστεί, κάτι που λειτούργησε και ως ανατροφοδότηση.

- Δραστηριότητες

Ζητείται από τους/τις μαθητές/τριες να δώσουν έναν κεντρικό τίτλο στην παρουσίασή τους. Δίνονται διάφοροι τίτλοι οι οποίοι σημειώνονται στον πίνακα και στο τέλος ψηφίζεται ο καλύτερος από τα παιδιά. Έτσι ο καταληκτικός τίτλος αυτής της

παρουσίασης είναι ο εξής: «Το παραδοσιακό αποστακτήριο κίτρο Νάξου ‘Βαλληνδρά’, μας διηγείται το ταξίδι του «κίτρου Νάξου» από το δέντρο στο τραπέζι μας». Ακολουθεί καταγιγισμός ιδεών για τα επιμέρους θέματα που θα απασχολήσουν αυτή την παρουσίαση, τα οποία αρχικά γράφονται στον πίνακα και καταληκτικά σε ένα χαρτόνι το οποίο αναρτάται στην αίθουσα. Φτιάχεται ένα αραχνόγραμμα που στο κέντρο του είναι γραμμένος ο τίτλος και συμπληρώνεται με επιμέρους τίτλους ενασχόλησης της κάθε ομάδας χωριστά (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Αραχνόγραμμα εικ. 31*). Η ομάδα των γεωπόνων να ασχοληθεί με την καλλιεργητική φροντίδα της κηριάς, τα προβλήματά της, τους τρόπους εκμετάλλευσης, την παραγωγική διαδικασία του λικέρ «κίτρο Νάξου», την αναγνώρισή του ως προϊόν ΠΟΠ, τη διάθεση του προϊόντος στην αγορά, τα οικονομικά οφέλη και την ποιότητά του. Η ομάδα των παραγωγών αποφασίζεται να ασχοληθεί με τη θέση του κίτρου στην παράδοση, τους φορείς διαχείρισης του πολιτισμικού αυτού προϊόντος, τη συμβολοποίησή του και τη σύνδεσή του με την έννοια του «τοπικού». Η ομάδα των ποτοποιών αποφασίζεται να ασχοληθεί με τη μακρόχρονη ιστορία του αποστακτηρίου κίτρου ‘Βαλληνδρά’. Μέσα από αυτή τη σύνθεση επιχειρείται να προσεγγιστεί η υλική και άυλη διάσταση αυτού του προϊόντος και να αποδειχτεί ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού. Σε όλη τη διάρκεια της εργασίας τα μέλη της κάθε ομάδας συνεργάζονται συζητώντας και ανταλλάσσοντας απόψεις για τα στοιχεία που έχουν συλλέξει κάνοντας ταυτόχρονα χρήση των προϋπαρχουσών γνώσεων που έχουν αποκτήσει από προηγούμενες διδακτικές δραστηριότητες. Έτσι, κάθε ομάδα φτιάχνει τη δική της παρουσίαση ppt, που εμπλουτίζει με σχετικές φωτογραφίες που υπάρχουν σε αποθηκευμένο φάκελο (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟΣΤΑΚΤΗΡΙΑ Αποστακτήριο κίτρου Βαλληνδρά*) και στο τέλος γίνεται η σύνθεση των αποτελεσμάτων της. Ακολουθεί η τελική παρουσίαση, αφού οριστούν αρχηγοί σε κάθε ομάδα, με ενδιαμέσες διακοπές, κατά τις οποίες τίθενται ερωτήματα και δίνονται περαιτέρω εξηγήσεις από τη διδάσκουσα, προκειμένου να εντοπιστούν τα στοιχεία του υλικού και άυλου πολιτισμού που χαρακτηρίζουν το λικέρ «κίτρο Νάξου». (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ppt «Το παραδοσιακό αποστακτήριο κίτρο Νάξου ‘Βαλληνδρά’, μας διηγείται το ταξίδι του «κίτρου Νάξου» από το δέντρο στο τραπέζι μας».*)

11η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν το νεωτερικό λαογραφικό φαινόμενο των νεο-αγροτικών γιορτών που συνδέεται με τα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα και καλλιεργείται από τις ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της σημερινής αγροτικής κοινωνίας με την υποβοήθηση των σύγχρονων δυνατοτήτων διαφήμισης και επικοινωνίας.

Ειδικότερα,

- ✓ Να γνωρίσουν τον πανελλήνιο και διεθνή χαρακτήρα των νεο-αγροτικών γιορτών
- ✓ Να γνωρίσουν τη σχέση των νεο-αγροτικών γιορτών με τα παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα και να αντιληφθούν τον ρόλο τους στην πολιτισμική και οικονομική ζωή των τοπικών κοινωνιών
- ✓ Να αντιληφθούν τον ρόλο των οργανωτών των νεο-αγροτικών γιορτών

- Μέσα υλοποίησης

3 Η/Υ με δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο όπου θα γίνει ανίχνευση πληροφοριών, αποθηκευμένες ιστοσελίδες

- Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 11ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα Η/Υ.

- Εκκίνηση – Αφόρμηση

Η εκκίνηση γίνεται με την προβολή εικόνων από τη γιορτή κίτρου που πραγματοποιείται κάθε χρόνο από τον πολιτιστικό σύλλογο Γαράζου στον Μυλοπόταμο της Κρήτης με τη συμμετοχή των Κρητικών κитροπαραγωγών και τη συμβολή διαφόρων φορέων. (Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Γιορτή κίτρου)

Εισαγωγικό σημείωμα για τις νέο αγροτικές γιορτές

Τα τελευταία χρόνια ο εορταστικός χρόνος έχει εμπλουτιστεί με νέες αγροτικές γιορτές όπως είναι η γιορτή της φακής στη γιορτή του Αγίου Δονάτου στην Λευκάδα, κ.ά.. Αυτές οι νεο-αγροτικές γιορτές έχουν πανελλήνιο και διεθνή χαρακτήρα και διαφέρουν κατά τόπους, στον αριθμό και το είδος τους, αφού κάθε τόπος έχει να προβάλλει τα δικά του προϊόντα. Διοργανώνονται ως ένα πανηγύρι εκκοσμηκευμένο και με αυτή την έννοια δημιουργείται μια νεότερη μορφή του λαϊκού πολιτισμού. Ο βασικός στόχος αυτών των γιορτών είναι οικονομικός – τουριστικός, δηλαδή η προβολή και πώληση των τοπικών αγροτικών προϊόντων και η προσέλκυση του κόσμου, καθώς η διασκέδαση με τοπικά εδέσματα και χορούς αποτελεί φυσικό επακόλουθο, όπως και η επικοινωνία των ανθρώπων της τοπικής και της ευρύτερης κοινωνίας. Στο ευρύ κοινό το εκάστοτε προϊόν προβάλλεται πλαισιωμένο και με άλλες εκδηλώσεις, όπως οι επιστημονικές ομιλίες για το συγκεκριμένο προϊόν προκειμένου να ενημερωθούν οι παραγωγοί, η οργάνωση ημερίδων, η εμπορία και διαφήμισή του στις ξένες αγορές. Με την προβολή των αντίστοιχων προϊόντων προβάλλεται τουριστικά και η περιοχή, καθώς οι νεο-αγροτικές γιορτές ενεργοποιούν την τοπική πολιτισμική ζωή, την εμπλουτίζουν (εκθέσεις, ορχήστρες, σχετικές ομιλίες, χορευτικές ομάδες, κ.ά.), ενισχύοντας την ταυτότητά της και συσφίγγοντας τους δεσμούς των μελών της. Οι περισσότεροι οργανωτές αυτών των γιορτών είναι κυρίως οι πολιτιστικοί σύλλογοι ως ζωντανά κύτταρα της τοπικής κοινωνίας και σημαντικό ρόλο παίζουν και οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλοι φορείς που έχουν σχέση με την τοπική παραγωγή (Δουλαβέρας, 2015: 361-369).

➤ **Δραστηριότητες**

Νεο-αγροτικές γιορτές

Οι μαθητές/τριες μεταβαίνουν στην αίθουσα της πληροφορικής και χωρίζονται σε ομάδες. Ζητείται από κάθε ομάδα να ανοίξει από έναν αποθηκευμένο φάκελο, με τίτλο «νεο-αγροτικές γιορτές». Αρχικά ζητείται από τις ομάδες να εστιάσουν στις εικόνες και να παρατηρήσουν τον τρόπο που προβάλλονται αυτά τα προϊόντα, κρατώντας σημειώσεις. Πιο συγκεκριμένα, η ομάδα των γεωπόνων ανοίγει τις

αποθηκευμένες ιστοσελίδες που αναφέρονται στη γιορτή της φακής στην Εγκλουβή της Λευκάδας και στη γιορτή της μελιτζάνας στο Λεωνίδειο <https://golefkas.gr/giorti-fakis-ston-agio-donato-egkloyvis-video-kai-fotografies/> και <http://www.arcadiaportal.gr/news/voyliaxe-i-plaka-sti-giorti-tsakonikis-melitzanas-picsvid> Η ομάδα των παραγωγών ανοίγει την ιστοσελίδα που αναφέρεται στην γιορτή της πατάτας στη Νάξο <https://www.olivemagazine.gr/otineo/%CE%B5%CE%BA%CE%B4%CE%B7%CE%BB%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%9%CE%BF-%CF%86%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB-%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%84%CE%B1%CF%82-%CE%BD%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CF%85/> και η ομάδα των ποτοποιών ανοίγει τις ιστοσελίδες <https://www.sansimera.gr/articles/971> που αναφέρονται στο φεστιβάλ της ντομάτας και του ντοματοπόλεμου στην ισπανική πόλη Bunol την τελευταία ομάδα του Αυγούστου και της γιορτής μύρας στο Μόναχο το πρώτο Σαββατοκύριακο του Οκτωβρίου που γιορτάζεται από το 1811 και διαρκεί δύο βδομάδες <https://www.iefimerida.gr/news/363023/monaho-arhise-oktoberfest-h-megalyteri-paradosiaki-giorti-tis-germanias-eikones-vinteo> Κατόπιν διατυπώνονται ερωτήσεις προς τα μέλη της κάθε ομάδας, όπως: *Σε ποια μέρη γίνονται αυτές οι γιορτές; Κάθε πότε γίνονται; ποιοι τις διοργανώνουν; Τι συμπεριλαμβάνουν οι αφίσες που τις προβάλλουν; Ποια είναι η συμμετοχή του κόσμου; τι επιτυγχάνεται μέσα από αυτές; Θα θέλατε να παραβρεθείτε σε μια τέτοια γιορτή;* κ.ά.. Στη συνέχεια διατυπώνονται απορίες και ακολούθως συμπεράσματα από όλες τις ομάδες. Σε αυτό το σημείο πραγματοποιούνται διευκρινιστικές εξηγήσεις και δίδονται περαιτέρω πληροφορίες από την εκπαιδευτικό, για τον χαρακτήρα αυτών των νεο-αγροτικών εορτών, τον σκοπό τους, τους οργανωτές τους και τον ρόλο τους στη βιώσιμη ανάπτυξη και την αειφορία. Ύστερα ζητείται από τους μαθητές/τριες να φτιάξουν τις δικές τους αφίσες σχετικά με τη διοργάνωση γιορτής με θέμα: «Γιορτή κίτρου στη Νάξο» (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Αφίσες γιορτής κίτρου: εικ. 32-34*).

12η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να έρθουν σε επαφή με την παράδοση του τόπου τους, μέσα από ένα ταξίδι στις γεύσεις του τόπου τους με βιωματικό τρόπο και να κατανοήσουν πως η χρήση των τοπικών προϊόντων μέσα από διάφορους τρόπους παρασκευής και κατανάλωσης με συλλογικό χαρακτήρα, κατέχει σημαίνουσα θέση στον πολιτισμό.

Ειδικότερα,

- ✓ Να γνωρίσουν πως τα τοπικά προϊόντα ταυτίζονται με το διατροφικό και γαστρονομικό πολιτισμό συγκεκριμένων περιοχών, αναδεικνύοντας τη δύναμη του τοπικού ονόματος
- ✓ Να κατανοήσουν τον μετασχηματισμό των παραδοσιακών προϊόντων σε τροφή και διατροφή και σε τρόπο έκφρασης της κοινωνικότητας
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν πως με το μετασχηματισμό τους τα τοπικά προϊόντα αποτελούν στοιχεία προσδιορισμού και ένταξης και με την κατανάλωσή τους συνιστούν δυνατά πολιτισμικά στοιχεία της κάθε ταυτότητας
- ✓ Να απολαύσουν τη συνάντηση διαφορετικών προϊόντων μέσα από τη διαφορετική μαγειρική και κουζίνα σε ένα χριστουγεννιάτικο τραπέζι και να δοκιμάσουν γεύσεις από διαφορετικές χώρες και τόπους
- ✓ Να αποκτήσουν γευστική μνήμη
- ✓ Να κατανοήσουν το συλλογικό χαρακτήρα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς που προωθεί τη συλλογική δράση (οργάνωση γιορτινού χριστουγεννιάτικου τραπέζιού).
- ✓ Να νιώσουν την ικανοποίηση και τη χαρά από τη συμμετοχή τους στη δημιουργία ενός παραδοσιακού γλυκού (γλυκό κουταλιού κίτρο)
- ✓ Να μάθουν να συμβιώνουν με το διαφορετικό, να χαίρονται τη διαφορά, να απολαμβάνουν την ποικιλία
- ✓ Να οργανώσουν ένα γιορτινό τραπέζι αναδεικνύοντας την παραδοσιακή κουζίνα του τόπου καταγωγής τους και να διασκεδάσουν
- ✓ Να συσχετίσουν τους τρόπους προβολής των τοπικών προϊόντων και των μετασχηματισμών τους με την ανάδειξη της τοπικής τους ταυτότητας

➤ Μέσα υλοποίησης

Υλικά παρασκευής παραδοσιακού γλυκού του κουταλιού, παραδοσιακά edésματα.

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 12ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας και στο χώρο της κουζίνας του σχολείου.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η αφόρμηση δίνεται από το εορταστικό κλίμα που επικρατεί λόγω της έλευσης της γιορτής των Χριστουγέννων. Αποφασίζεται τα παιδιά να συμμετέχουν στο χριστουγεννιάτικο έθιμο του γιορτινού τραπέζιού, να διασκεδάσουν και να βιώσουν το συλλογικό του χαρακτήρα. Προγραμματίζεται το χριστουγεννιάτικο τραπέζι να φιλοξενεί φαγητά φτιαγμένα από τοπικά προϊόντα των τόπων προέλευσης των μαθητών και μαγειρεμένα με παραδοσιακό τρόπο καθώς και παραδοσιακό ναξιώτικο γλυκό του κουταλιού κίτρο με τη συνταγή που είχε δώσει η ιδιοκτήτρια του αποστακτηρίου κίτρου σε προηγούμενη δραστηριότητα.

➤ Δραστηριότητες

Παρασκευή γλυκού και χριστουγεννιάτικο τραπέζι με παραδοσιακές γεύσεις

Οι μαθητές/τριες μεταβαίνουν στον χώρο της κουζίνας του σχολείου προκειμένου να ξεκινήσει η παρασκευή του γλυκού. Γνωρίζουν από την προηγούμενη μέρα γι' αυτή τη δραστηριότητα και έτσι έχουν φέρει βαζάκια προκειμένου να μπει μέσα το γλυκό, καθώς και πολύχρωμες κορδέλες για να τα στολίσουν. Η διαδικασία του καθαρίσματος και τεμαχίσματος του κίτρου γίνεται υπό την επίβλεψη και τη βοήθεια της εκπαιδευτικού για λόγους ασφαλείας. Τα παιδιά φτιάχνουν το σιρόπι και ολοκληρώνουν τη συνταγή. Βάζουν το γλυκό στα βαζάκια, τα οποία στολίζουν και τα εκθέτουν στον εσωτερικό χώρο του σχολείου, αφού πρώτα το δοκιμάσουν. Μεταφέρονται στην αίθουσα διδασκαλίας, προκειμένου να απολαύσουν το χριστουγεννιάτικο γεύμα τους με φαγητά που έχουν φέρει από το σπίτι τους, των οποίων τα συστατικά αποτελούνται από τοπικά προϊόντα του τόπου τους, και που συνηθίζουν να τρώνε την ημέρα των Χριστουγέννων. Η Κυριακίδου (1975: 143-152) αναφέρεται στα χριστουγεννιάτικα ελληνικά φαγητά και στο συμβολισμό τους τονίζοντας πως το χαρακτηριστικό φαγητό των Χριστουγέννων διαφέρει από τόπο σε

τόπο, όπως άλλωστε συμβαίνει και με όλα τα έθιμα του ελληνικού λαού. Σημειώνει πως τα Χριστούγεννα το ψωμί είναι το χριστόψωμο που το βρίσκουμε παντού, με τα είδη του που ζυμώνονται σε διάφορους τόπους να είναι πολλά και να συνδέονται με διάφορα έθιμα που εντοπίζονται τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Επίσης κάνει λόγο και για τα χριστουγεννιάτικα γλυκά τα οποία από τόπο σε τόπο έχουν και τον ανάλογο συμβολισμό. Ο Μερακλής (2011: 122,124) αναφέρει πως η κουζίνα και η τροφή αποτελούν ένα μέσο με ξεχωριστό επικοινωνιακό ρόλο που ξεκινά από τη συνήθεια του κοινού γεύματος και φτάνει στις ανθρωπολογικές διαφοροποιήσεις λαών και εποχών. Τα γεύματα που συνδέονται με ημέρες του εορτολογίου έχουν σαφώς μια οικονομική βάση, αφού επιδιώκουν την καλή σοδειά αλλά σχετίζονται και με την κοινωνική ζωή του ανθρώπου. Εδώ γίνεται μια σύντομη αναφορά από την εκπαιδευτικό για τα φαγητά που συνήθως καταναλώνονται στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι στη Νάξο, καθώς και στο παραδοσιακό κιτρόψωμο, το οποίο καταναλώνεται κυρίως τις ‘καλές μέρες’, δηλαδή όπως λέγονται οι γιορτές αυτές στη Νάξο, το οποίο παίρνει ιδιαίτερη γεύση και άρωμα από το κίτρο. Το κάθε παιδί παρουσιάζει το φαγητό που έχει φέρει και τα συστατικά που το αποτελεί, δίνοντας σημαντικές πληροφορίες για τον τόπο αναφοράς του. Αναφέρονται ενδεικτικά: προέλευση μαθητή, περιοχή έξω από τα Καμμένα Βούρλα: τυρόπιτα με κατίκι Δομοκού (προϊόν ΠΟΠ), παραδοσιακή ντοματόπιτα (Αλβανία), ψωμί με πατάτα και μπαχαρικά (Ινδία), παραδοσιακή σπανακόπιτα (Πήλιο), γλυκόπιτα-μικρό κεκάκι χεριού (Αλβανία), knafe (Παλαιστίνη), τηγανίτες με αυγό και γιαούρτι (Αλβανία-Αυλώνα), χασουντέ νισεστέ (Αλβανία-Αυλώνα), κ.ά.. Για λίγη ώρα επίσης επισκέπτονται την τάξη και λίγες μητέρες, κυρίως αλλοδαπών παιδιών, οι οποίες παρουσιάζουν στην τάξη τα φαγητά που έχουν φτιάξει, τα υλικά παρασκευής τους και τις περιστάσεις κατά τις οποίες τα καταναλώνουν στην πατρίδα τους. Στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία η τροφή/ διατροφή που στηρίζεται σε αγροτικά και ποιμενικά προϊόντα, ενδυναμώνει τις ομάδες, τους τόπους, και ολόκληρες κοινωνίες, πολιτισμικά και οικονομικά και θεωρείται στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον η ‘παραγωγή’ και η ‘γεύση’ ενός τόπου και η συνδετική του σχέση με τις ιδιαιτερότητες του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος τού προσδίδουν μια ξεχωριστή αναγνωρίσιμη ταυτότητα (Οικονόμου, 2017β). *(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Παρασκευή γλυκού – Χριστουγεννιάτικο τραπέζι: εικ. 35-40)*

13η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες με βιωματικό τρόπο να έρθουν σε επαφή με το αγροτικό περιβάλλον και να κατανοήσουν τη σχέση και τον πολιτισμό που αναπτύσσει εδώ και πολλά χρόνια ο άνθρωπος με αυτό.

Ειδικότερα,

- ✓ Να έρθουν με βιωματικό τρόπο σε άμεση επαφή με τη φύση, καθώς και με καλλιεργητικές πρακτικές (όργωμα, σπορά, φύτευση, πότισμα)
- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν σε πρακτικές προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ Να γνωρίσουν από κοντά έναν δεντρόνα με διάφορα είδη δέντρων που δεν έχουν ξαναδεί
- ✓ Να διακρίνουν τα γεωργικά εργαλεία και τα μέσα που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος από παλιά σε κάθε τόπο, ως στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς
- ✓ Να ενεργοποιηθούν οι αισθήσεις και οι δεξιότητές τους
- ✓ Να δραστηριοποιηθούν και να διασκεδάσουν

- Μέσα υλοποίησης

Ενδυμασία γεωργού, σπόροι, αλέτρι, γεωργικά εργαλεία, μυρωδικά βότανα

- Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 13ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας και σε ένα βιωματικό πάρκο στο οποίο υλοποιείται το πρόγραμμα «Ο μικρός γεωργός».

- Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα γίνεται με την ανάσυρση των προϋπαρχουσών γνώσεων των μαθητών/τριών σχετικά με τη σχέση του ανθρώπου με το αγροτικό περιβάλλον. Επιπλέον αποτελεί αίτημά τους να βιώσουν κι αυτοί/ές στο μέτρο του δυνατού αυτή τη σχέση.

➤ Δραστηριότητες

Σχέση ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον – Επίσκεψη σε βιωματικό πάρκο

Γίνεται ανατροφοδοτική συζήτηση σχετικά με το αγροτικό τοπίο και τη σχέση του ανθρώπου με αυτό, καθώς και τις καλλιεργητικές πρακτικές του (όργωμα, καλλιέργεια, σπορά, συγκομιδή). Επισημαίνονται οι διαφορές μέσα από τη σύγκριση της προβιομηχανικής και της μεταβιομηχανικής κοινωνίας (χρήση ζώων, χρήση σύγχρονων μηχανημάτων). Έχει προηγηθεί συνεννόηση της δασκάλας με τους υπεύθυνους του προγράμματος, ώστε να γίνει αναφορά και στο δέντρο της κιτριάς. Κατόπιν γίνεται η μετάβαση στο βιωματικό πάρκο, όπου εκεί οι μαθητές/τριες φορούν στολές και καπέλο, όπως και οι αγρότες και παρακολουθούν μια εισαγωγή που γίνεται από τους υπεύθυνους του προγράμματος σχετικά με τους τρόπους καλλιέργειας, τον φυσικό τρόπο ανάπτυξης των καλλιεργειών, καθώς και αυτών με τη χρήση χημικών λιπασμάτων, για τον τρόπο που γίνεται το μπόλιασμα (υβρίδιο-μετεξέλιξη σε φρούτο). Εδώ επισημαίνονται και τα προβλήματα που προκύπτουν από την αλόγιστη χρήση των λιπασμάτων, με σκοπό το γρήγορο κέρδος και τη μόλυνση του περιβάλλοντος από τον άνθρωπο. Γίνεται συζήτηση για τα μέτρα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Τα παιδιά επισκέπτονται τον δεντρώνα, που εκεί βρίσκονται τα ογδόντα δημοφιλέστερα δέντρα που ευδοκιμούν στην Ελλάδα, καθώς και τα βασικότερα είδη των λαχανικών και κηπευτικών, τα οποία μπορούν και να φωτογραφίσουν. Εκεί ανοίγει μια συζήτηση για τους τρόπους που αναπτύσσεται η γλωρίδα, για τα αειθαλή και φυλλοβόλα δέντρα, για την ελιά και το αμπέλι και το ρόλο τους στη ζωή του ανθρώπου από την αρχαιότητα, για τα εσπεριδοειδή, επισημαίνονται τα φρούτα και τα λαχανικά που υπάρχουν σε κάθε εποχή, ενώ δίνεται επίσης η ευκαιρία στα παιδιά να δουν από κοντά πολλά δέντρα εσπεριδοειδών. Στη συνέχεια μεταφέρονται σε ένα χωράφι όπου εκεί τους περιμένει ένας φίλος, που δεν είναι άλλος από ένα αλογάκι, το οποίο φέρει μια λαιμαργιά και το παραδοσιακό αλέτρι. Τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια και με τη βοήθεια του υπεύθυνου κάνουν ένα γύρο οργώνοντας ένα τμήμα του χωραφιού με το αλέτρι. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας δίνεται σιτάρι σε κάθε παιδί, το οποίο και σπέρνει με τον τρόπο που του υποδεικνύεται. Κατόπιν δίνεται η ευκαιρία σε κάθε παιδί να φυτέψει φυντάνια και βολβούς με τα κατάλληλα εργαλεία και να τα

ποτίσει. Εδώ ο υπεύθυνος κάνει αναφορά στα εργαλεία που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος της αγροτικής κοινωνίας. Τίθενται ερωτήσεις από τη δασκάλα σχετικά με τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, οι οποίες οδηγούν τα παιδιά σε συμπεράσματα. Τα παιδιά επιστρέφουν στις θέσεις τους και εκεί μοιράζονται κουτιά με αρωματικά βότανα τα οποία καλούνται να μυρίσουν και να αναγνωρίσουν. Εδώ γίνεται μια σύντομη αναφορά από τη δασκάλα για τη χρήση των βοτάνων παλιά (λαϊκή ιατρική) αλλά και σήμερα. Το πρόγραμμα κλείνει με κέρασμα φρούτων στα παιδιά. Κατά την επιστροφή στην τάξη, ζητείται από τα παιδιά να εκφράσουν τις εντυπώσεις και τις τυχόν απορίες τους (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Βιωματικό πάρκο: εικ. 41-42*)

14η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να έρθουν σε άμεση επαφή με την κιτριά και να γίνουν οι κομιστές του πολιτιστικού της πλούτου στον αστικό χώρο που ζουν.

Ειδικότερα,

- ✓ Να δραστηριοποιηθούν και να ομορφύνουν τον περιβάλλοντα χώρο του σχολείου
- ✓ Να εφαρμόσουν στην πράξη όσα γνώρισαν για την κιτριά (τρόπος φύτευσης, φροντίδα κ.ά.) με βιωματικό τρόπο
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν την προσωπική τους ευθύνη
- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν στο σεβασμό του περιβάλλοντος και να καλλιεργήσουν την περιβαλλοντική τους συνείδηση

- Μέσα υλοποίησης

A) Υλικό

Δέντρο κιτριάς, χώμα, ποτιστήρι, φτυάρι, αξίνα

B) Βιβλιογραφία

Το Κίτρο από τα παιδιά της Γ' τάξης του Δημ. Σχολείου Φιλωτίου Νάξου. Παιδική Λέσχη Ανάγνωσης Βιβλίου. Σύλλογος Φιλωτιτών Νάξου. Εκδ. Μικρή Μίλητος

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 14ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας και στην αυλή του σχολείου.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η διδακτική ώρα ξεκινά με την ανάγνωση στίχων που έγραψαν κάποιοι/ες μαθητές/τριες ενός Δημοτικού Σχολείου της Νάξου που βρίσκονται σε βιβλίο που εξέδωσε ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού που ανήκει το σχολείο και ζητείται από τα παιδιά να βρουν περί τίνος πρόκειται. Εάν το βρουν, θα το γνωρίσουν και από κοντά αμέσως μετά, στην αυλή του σχολείου.

➤ Δραστηριότητες

Φύτευση κιτριάς στην αυλή του σχολείου

Η εκπαιδευτικός διαβάζει επιλεκτικά στίχους από το βιβλίο *Το Κίτρο*:

Λέγομαι μήλο μηδικό και σε ζεστά μέρη κατοικώ

*Ανήκω στα εσπεριδοειδή κι αλήθεια! Ποιος δεν ξέρει τον μύθο εκείνο τον παλιό
στον κήπο των Εσπεριδών στου Άτλαντα τα μέρη;*

*Το δέντρο μου είναι αειθαλές, είμαι κοντό μα ... μην το λες, τα φύλλα μου, μεγάλα
Και τα κλαδιά μου απλωτά, μα έχω προσόντα άλλα!*

Υπέροχο το άρωμά μου, που βγαίνει από τη φυλλωσιά μου

Στα γλυκά μας όταν μπαίνω, τον ουρανό σου γλυκαίνω.

Οι μαθητές/τριες αντιλαμβάνονται αμέσως ότι πρόκειται για την κιτριά και ενθουσιάζονται στο άκουσμα πως θα βρουν μία στην αυλή του σχολείου. Έχει προηγηθεί μια σχετική επεξεργασία του εδάφους από τη δασκάλα, καθώς είναι δύσκολο αυτό να γίνει από τα παιδιά. Στην αυλή βρίσκεται μια μεγάλη γλάστρα με την τοπική ποικιλία της κιτριάς Νάξου, που προσφέρθηκε από την ιδιοκτήτρια του αποστακτηρίου Προμπονά. Τα παιδιά την περιεργάζονται και απαντούν σε ερωτήματα που τους τίθενται όπως: *Ποια τοποθεσία είναι καταλληλότερη για να φυτευτεί η κιτριά; Τι χρειάζεται για να γίνει αυτό; Τι εργαλεία θα χρησιμοποιήσουμε;* Οι μαθητές/τριες απαντούν στα ερωτήματα ανακαλώντας τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει σχετικά, κατά τις προηγούμενες διδακτικές δραστηριότητες. Στη συνέχεια

ορίζεται η σωστή τοποθεσία και τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια και αρχίζει η διαδικασία της δεντροφύτευσης. Το ένα παιδί σκάβει και το άλλο μαζεύει στην άκρη το χώμα. Αυτή η διαδικασία πραγματοποιείται από όλες τις ομάδες και στο τέλος γίνεται η φύτευση της κιτριάς με την προσθήκη κατάλληλου χώματος. Ακολουθεί το πότισμα και εξετάζεται το γεγονός της περιφραξης και της φροντίδας της.

**(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ
Φύτευση κιτριάς: εικ. 43- 47)**

15η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες μέσω του συμβολισμού του παραμυθιού να αναπτύξουν τη δημιουργική φαντασία τους με ήρωα μια κιτριά.

Ειδικότερα,

- ✓ Να αναπτύξουν τη δημιουργική και κριτική τους σκέψη
- ✓ Να δημιουργήσουν ιδέες και να εκφράσουν εσωτερικές σκέψεις και συναισθήματα με συμβολικό τρόπο για το θέμα που πραγματεύονται (κιτριά)
- ✓ Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους μέσω της τέχνης της εικόνας, της γραφής και της αφήγησης
- ✓ Να διασκεδάσουν
- ✓ Να καλλιεργήσουν ομαδοσυνεργατικό πνεύμα

- Μέσα υλοποίησης

A) Υλικό

Φύλλα A4, ξυλομπογιές, μολύβια

B) Βιβλιογραφία

Αγγελούπουλου, Α. & Μπούσκου, Α. (1999). Επεξεργασία Παραμυθιακών Τύπων και Παραλλαγών. ΑΤ 300-499. Τεύχ. Α'. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε. Αθήνα.

- Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 15ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η αφόρμηση της συγκεκριμένης διδακτικής ώρας γίνεται με την καθιερωμένη έναρξη των λαϊκών παραμυθιών: *Κόκκινη κλωστή κλωσμένη στην ανέμη τυλιγμένη, δώσ' της κλώτσο να γυρίσει, παραμύθι ν' αρχινίσει. Αρχή του παραμυθιού καλημέρα σας!* Οι μαθητές/τριες συμπεραίνουν πως θα ασχοληθούμε με το παραμύθι.

➤ Δραστηριότητες

Συγγραφή παραμυθιού

Η εκπαιδευτικός ξεκινά την αφήγηση του παραμυθιού «Η Τρισεύγενη – Τα Τρία Κίτρα» που αποτελεί παραμυθιακό τύπο που τον συναντάμε με πολλές παραλλαγές.

Η Τσιλιμένη (2003) θίγει το θέμα της ετερότητας, όπως αυτό προβάλλεται μέσα από τα παραμύθι, που μέσα από την ταύτιση οδηγεί το παιδί-αναγνώστη στην αποδοχή του 'άλλου'. Το παραμύθι και ειδικότερα το λαϊκό παραμύθι αποτελεί πηγή γνώσεων και μέσο διατήρησης της πολιτισμικής κληρονομιάς ενός λαού (Bausinger, 2009).

Στο συγκεκριμένο παραμύθι, μια κατάρρα αναγκάζει τον πρωταγωνιστή να αναζητήσει την Τρισεύγενη και καταφέρνει να αποκτήσει τρία κίτρα (σε άλλες παραλλαγές συναντώνται ως μήλα κ.ά.), εκ των οποίων τα καθένα κρύβει μέσα μια κοπέλα. Οι δύο πεθαίνουν στην επιστροφή και η τρίτη που απομένει είναι η Τρισεύγενη, την οποία όμως πρέπει να κερδίσει ο πρωταγωνιστής με περαιτέρω δοκιμασίες. Αμέσως μετά την αφήγηση, τα παιδιά καλούνται να βρουν στοιχεία που τους εντυπωσίασαν, το ρόλο των κίτρων, γιατί μπορεί να επιλέχτηκαν στην συγκεκριμένη παραλλαγή, καθώς και να δώσουν ένα διαφορετικό τέλος στο παραμύθι. Έτσι οδηγούνται οι μαθητές/τριες στην ιδέα να γράψουν και αυτοί/ές ένα δικό τους παραμύθι και κατόπιν παρότρυνσης της δασκάλας. Ακολουθεί καταγισμός ιδεών σχετικά με το θέμα όπου και καταγράφονται στον πίνακα. Προτείνονται δύο θέματα, το ένα αφορά τη διαφορετικότητα και το άλλο την ιστορία μιας κιτριάς. Έτσι αποφασίζεται η συγγραφή δύο παραμυθιών. Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες, σύμφωνα με τη δική τους επιλογή. Η μια ομάδα θα ασχοληθεί με το ένα παραμύθι και η άλλη με το άλλο. Κατόπιν ακολουθεί ο χωρισμός των ομάδων σε υποομάδες. Δημιουργούνται τρεις υπο-ομάδες για κάθε ομάδα που αποτελούνται από τρία παιδιά. Η μια υπο-ομάδα ασχολείται με τη συγγραφή της αρχής του παραμυθιού, η δεύτερη με τη

συνέχεια και η τρίτη με το τέλος. Η συγγραφή ξεκινά στο σχολείο με την κάθε ομάδα χωριστά να πραγματεύεται τις ιδέες της. Επειδή πρόκειται για χρονοβόρα διαδικασία, παροτρύνονται τα παιδιά να συνεργαστούν και πέρα από το σχολικό ωράριο. Τα παραμύθια ολοκληρώνονται και αποφασίζεται η αντιγραφή τους σε φύλλα Α4, η εικονογράφησή τους από τα ίδια τα παιδιά και η βιβλιοδεσία από τη δασκάλα. Μετά την ολοκλήρωση της συγγραφής και της εικονογράφησης τα παιδιά της κάθε ομάδας παρουσιάζουν το παραμύθι τους και το αφηγούνται στην ολομέλεια δείχνοντας ταυτόχρονα και την εικονογράφησή του. Ακολουθούν σχόλια και εντυπώσεις. Οι τίτλοι των παραμυθιών είναι: «Τι κι αν είμαι διαφορετική;» και «Μια φορά κι έναν καιρό, ήταν μια κιτρίτσα...»

✚ Υπόθεση παραμυθιού με τίτλο: «Τι κι αν είμαι διαφορετική;»

Μια κιτριά φυτρώνει ανάμεσα σε ένα πλήθος καστανιών. Οι καστανιές την απορρίπτουν και την περιθωριοποιούν γιατί δεν τους μοιάζει κι εκείνη νιώθει δυστυχισμένη. Όμως παρεμβαίνει η σοφή Καστανένια και ανατρέπει την κατάσταση. Οι υπόλοιπες καστανιές συνειδητοποιούν πως τελικά δεν είναι και τόσο διαφορετικές από την κιτριά, καθώς είναι όλες δέντρα κι έχουν τις ίδιες ανάγκες για ήλιο και τροφή. Οι καστανιές συνειδητοποιούν πως ούτε οι ίδιες είναι όμοιες σε όλα, καθώς κάποιες είναι πιο νέες, άλλες πιο ψηλές, κ.ά.. Στο τέλος αποδέχονται όλες την κιτριά ως μέλος της παρέας τους, η οποία με τον καιρό ομόρφυνε και ευωδίασε το δάσος με τους χρυσοκίτρινους καρπούς της και το άρωμά τους.

✚ Υπόθεση παραμυθιού με τίτλο: «Μια φορά κι έναν καιρό, ήταν μια κιτρίτσα...»

Πρόκειται για μια κιτριά που την χάρισε σε μια ομάδα που είχε έναν ελαιώνα, η ηγούμενη ενός μοναστηριού. Στο συγκεκριμένο παραμύθι τα παιδιά συνδύασαν τις γνώσεις που απέκτησαν για την κιτριά τις οποίες πρόβαλαν μέσα από έναν διάλογο με μια ελιά και τα ζωάκια του δάσους.

Σημείωση: Το ένα από τα δύο παραμύθια και συγκεκριμένα αυτό με τον τίτλο «Τι κι αν είμαι διαφορετική;» δόθηκε στις δασκάλες δύο άλλων τμημάτων και συγκεκριμένα

σε ένα τμήμα της Α΄ τάξης και σε ένα τμήμα της Β΄ τάξης προκειμένου να διαβαστεί στα μικρά παιδιά, καθώς ανταποκρινόταν και σε αυτές τις ηλικίες.

(Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ
Παραμύθια: εικ. 48-60)

16η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να ευαισθητοποιηθούν στην ανάγκη διαφύλαξης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, με την υποθετική εγγραφή του «κίτρου Νάξου» στο Ευρετήριο της, ως στοιχείο συλλογικής ταυτότητας και μνήμης.

Ειδικότερα,

- ✓ Να προσεγγίσουν την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά ως κάτι που εξελίσσεται, εμπλουτίζεται, προσαρμόζεται και μεταβιβάζεται στις επόμενες γενιές
- ✓ Να κατανοήσουν την αξία της διαφύλαξης των πολιτιστικών αγαθών, ως στοιχείων της ιστορικής και πολιτιστικής ταυτότητας κάθε λαού
- ✓ Να γίνουν μέτοχοι μιας άυλης παράδοσης
- ✓ Να αναλύσουν κριτικά τη σημασία της κληροδότησης του «κίτρου Νάξου» στις επόμενες γενιές, ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου
- ✓ Να επικοινωνήσουν ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς το «κίτρο Νάξο» στα υπόλοιπα παιδιά του σχολείου (συμμετοχή στην ετήσια έκθεση Εικαστικών)
- ✓ Να χαρούν τα αποτελέσματα της έρευνας και της τεκμηρίωσης του «κίτρου Νάξου» ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου
- ✓ Να νιώσουν την ικανοποίηση και τη χαρά από την παρουσίαση της καλλιτεχνικής τους δημιουργίας
- ✓ Να γνωρίσουν και άλλα στοιχεία από το Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και να προβούν σε συγκρίσεις

- Μέσα υλοποίησης

Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μεταποιημένα προϊόντα κίτρου, αφίσες, ζωγραφιές, σχηματοποιήματα σχετικά με το κίτρο

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 16ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας, στην αίθουσα Η/Υ και στο διάδρομο του σχολείου.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Στη γωνιά της αίθουσας διδασκαλίας βρίσκονται μεταποιημένα προϊόντα από την τοπική ποικιλία της κιτριάς της Νάξου. Οι μαθητές/τριες τα αναγνωρίζουν με ευκολία.

➤ Δραστηριότητες

«Προστασία» και «διαφύλαξη» της Πολιτιστικής Κληρονομιάς - Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η εκπαιδευτικός ρωτάει τα παιδιά αν πιστεύουν ύστερα από την έρευνα που πραγματοποίησαν όλη αυτή τη χρονιά, ότι το «κίτρο Νάξου» μπορεί να αποτελέσει στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης) και αν ναι, αν αυτό θα έπρεπε να διαφυλαχτεί με κάποιον τρόπο. Ακολουθούν ερωτήσεις όπως: *Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι αποφασίζουμε να συνεχίζουμε, να «διαφυλάττουμε» στοιχεία της παράδοσής μας; Πώς αντιλαμβάνεστε τους όρους «προστασία» και «διαφύλαξη» της Πολιτιστικής Κληρονομιάς;* Γίνεται μια σύντομη αναφορά στο τι είναι το Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και επεκτείνεται συμπληρωματικά στη σημασία της διαφύλαξής της. Κατόπιν οι μαθητές/τριες μεταβαίνουν στην αίθουσα Η/Υ όπου εκεί χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα έχει να επιλέξει από το Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς ένα εγγεγραμμένο στοιχείο της αρεσκείας της. Η ομάδα των γεωπόνων επιλέγει την τεχνογνωσία της παραδοσιακής μαστιχοκαλλιέργειας στη Χίο, η ομάδα των παραγωγών επιλέγει την τέχνη της ξερολιθιάς και η ομάδα των ποτοποιιών επιλέγει τη σαπωνοποιία Πατούνη [Εγγεγραμμένα Στοιχεία – Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας \(culture.gr\)](http://culture.gr). Ζητείται από την κάθε ομάδα να επικεντρωθεί στη σύντομη παρουσίαση του κάθε στοιχείου και στην ταυτότητα του φορέα του, καθώς και στις φωτογραφίες που αναδεικνύουν το κάθε στοιχείο. Οι ερωτήσεις που τίθενται προς τους γεωπόνους είναι: *Πότε*

εγγράφηκε η παραδοσιακή μαστιχοκαλλιέργεια στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς; Ποια είναι η ταυτότητα του φορέα; Πού συναντάται το στοιχείο; Τι κοινό έχει η μαστιχοκαλλιέργεια με την καλλιέργεια της κιτριάς στη Νάξο; Οι ερωτήσεις που τίθενται προς τους παραγωγούς είναι: Πότε εγγράφηκε η τέχνη της ξερολιθιάς στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς; Ποια είναι η ταυτότητα του φορέα; Έχει άλλες ονομασίες; Πού συναντάται το στοιχείο; Οι ερωτήσεις που τίθενται προς τους ποτοποιούς είναι: Πότε εγγράφηκε η σαπυνοποιία Πατούνη στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς; Ποια είναι η ταυτότητα του φορέα; Πού συναντάται το στοιχείο; Τι κοινό έχει η σαπυνοποιία Πατούνη με το αποστακτήριο κίτρου στη Νάξο; Οι μαθητές/τριες απαντούν στις ερωτήσεις και καταλήγουν σε συμπεράσματα. Στην τάξη εκεί μοιράζεται σε κάθε ομάδα το Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, το οποίο ζητείται να συμπληρωθεί, αφού πρώτα η εκπαιδευτικός διαβάσει και επεξηγεί τι σημαίνει το κάθε ερώτημα. Η διαδικασία ολοκληρώνεται την επόμενη μέρα και ανακοινώνονται στην ολομέλεια τα συμπεράσματα της κάθε ομάδας. Η δραστηριότητα λήγει με την παρουσίαση των έργων των παιδιών σχετικά με το πρόγραμμα (ζωγραφιές, σχηματοποιήματα, αφίσες) στην ετήσια έκθεση Εικαστικών στους διαδρόμους του σχολείου τα οποία μάλιστα παρουσίασαν και στους γονείς τους με μεγάλη υπερηφάνεια (Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Έκθεση στο σχολείο: εικ. 61-66 και φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς).

17η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΩΡΑ

- Σκοπός-Στόχοι: Οι μαθητές/τριες να αξιολογήσουν το πρόγραμμα

Ειδικότερα,

- ✓ Να εκτιμήσουν αν τους άρεσε το πρόγραμμα
- ✓ Να διακρίνουν αν το πρόγραμμα τους πρόσφερε νέες γνώσεις και αντιλήψεις (προστασία περιβάλλοντος, διαφύλαξη πολιτιστικής κληρονομιάς, σεβασμός στην ετερότητα)
- ✓ Να επισημάνουν τα θετικά και τα αρνητικά του προγράμματος
- ✓ Να σημειώσουν τις δυσκολίες που συνάντησαν

- ✓ Να επισημάνουν τις δραστηριότητες που τους άρεσαν περισσότερο ή λιγότερο
- ✓ Να πουν τις εντυπώσεις τους για την ομαδοσυνεργατική μάθηση
- ✓ Να κρίνουν την επίδοσή τους και το βαθμό κατανόησης του project
- ✓ Να εκθέσουν την άποψη των γονιών τους για το πρόγραμμα
- ✓ Να εκφράσουν αν θα επιθυμούσαν εμπλουτισμό της διδακτέας ύλης με προγράμματα πολιτιστικής κληρονομιάς
- ✓ Να κρίνουν αν το «κίτρο Νάξου» μπορεί να εγγραφεί στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

➤ Μέσα υλοποίησης

Ερωτηματολόγιο ολοκλήρωσης του εκπαιδευτικού προγράμματος, μολύβια

➤ Τόπος υλοποίησης

Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων της 17ης διδακτικής ώρας γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας.

➤ Εκκίνηση-Αφόρμηση

Η εκκίνηση γίνεται μέσα από γενικές ερωτήσεις της δασκάλας σχετικά με τις εντυπώσεις που αποκόμισαν οι μαθητές/τριες από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και από μια ομαδική ανασκόπηση των δραστηριοτήτων μέσα από ερωτήσεις.

➤ **Δραστηριότητες**

Ερωτηματολόγιο ολοκλήρωσης του εκπαιδευτικού προγράμματος

Η δραστηριότητα εκκίνησης-αφόρμησης που προαναφέρθηκε, ολοκληρώνεται. Κατόπιν οι μαθητές/τριες καλούνται να συμπληρώσουν ατομικά ο/η καθένας/μία το ερωτηματολόγιο ολοκλήρωσης του προγράμματος για το λικέρ «κίτρο Νάξου», ως στοιχείο πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού. Δίνονται οι κατάλληλες επεξηγήσεις στις ερωτήσεις που περιέχονται και τα παιδιά συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο (*Δες φάκελος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ Ερωτηματολόγιο ολοκλήρωσης του εκπαιδευτικού προγράμματος*).

2.4. Προτεινόμενες συνθετικές δραστηριότητες – επέκταση

Η πολυσύνθετη φύση των τοπικών ποικιλιών και των προϊόντων που παράγονται από αυτές έχει τη δυνατότητα να αγκαλιάσει πολλές πτυχές της πολιτισμικής ταυτότητας διαφόρων τόπων κι επομένως και μεγάλο αριθμό ενοτήτων. Έτσι, το σχέδιο εργασίας θα μπορούσε να επεκταθεί με περαιτέρω δραστηριότητες. Μια δυναμική επέκταση θα μπορούσε να αποτελέσει η επίσκεψη σε ένα αποστακτήριο με σκοπό τα παιδιά να δουν από κοντά τα μηχανήματα απόσταξης και εμφιάλωσης, να ξεναγηθούν στο χώρο και να συλλέξουν επιπρόσθετες πληροφορίες από τους ειδικούς. Επίσης τα παιδιά θα μπορούσαν να επισκεφτούν επιχειρήσεις παραγωγής τοπικών προϊόντων διαφόρων τόπων και να συνομιλήσουν με τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων σχετικά με το πόσο συχνά οι άνθρωποι προτιμούν να αγοράζουν τέτοια προϊόντα και σε τι ποσοστό. Η Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά περιλαμβάνει τα προϊόντα της παράδοσης αλλά και τις εκφάνσεις του ζωντανού κι εξελισσόμενου πολιτισμού, όπως για παράδειγμα είναι η γλώσσα. Σε αυτό το πλαίσιο, μία επιπλέον προτεινόμενη δραστηριότητα είναι η πραγματοποίηση έρευνας ναξιώτικων γλωσσικών ιδιοματισμών που έχουν επιβιώσει και σχετίζονται με το αγροτικό τοπίο της Νάξου (τοπωνύμια), τις αγροτικές εργασίες για την καλλιέργεια της τοπικής ποικιλίας της κιτριάς, δηλαδή άλλη μια πολιτιστική οπτική του προϊόντος (εργαλεία, καλλιέργεια, συγκομιδή), με παράλληλο στόχο την προβολή της προσπάθειας των τοπικών κοινωνιών να διατηρήσουν το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα, ως αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής τους ιστορίας. Επίσης, οι μαθητές/τριες δύνανται να προχωρήσουν στη δημιουργία κολλάζ φωτογραφιών με λεζάντες σχετικά με τις πληροφορίες που θα έχουν συλλέξει σχετικά με τοπικές ποικιλίες και προϊόντα του τόπου τους. Επιπρόσθετη δυναμική δραστηριότητα θα μπορούσε να αποτελέσει η συλλογή παραδοσιακών συνταγών φαγητών, γλυκών και ποτών που περιέχουν μια τοπική ποικιλία της χώρας ή του τόπου καταγωγής των παιδιών, έτσι όπως αυτές εκτελούνται από τα παλιά χρόνια έως και σήμερα, στον κύκλο της ζωής του ανθρώπου, στον ετήσιο εορταστικό κύκλο, στην καθημερινή και εορταστική κατανάλωση. Επίσης, θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια γωνιά παραδοσιακών προϊόντων των τόπων καταγωγής των παιδιών, στο πλαίσιο μιας γιορτής, στον χώρο του σχολείου, πλαισιωμένος από διαφημιστικές αφίσες και έργα τους, τα οποία θα διαφήμιζαν τα προϊόντα τους, πληροφορώντας τη σχολική κοινότητα γι' αυτά. Τέλος, άλλη μια δυναμική δραστηριότητα θα μπορούσε να

αποτελέσει η πρόσκληση εκπροσώπων περιβαλλοντικών οργανώσεων για περαιτέρω ευαισθητοποίηση απέναντι στην ανάγκη προστασίας του αγροτικού χώρου και ευρύτερα του φυσικού περιβάλλοντος.

3. Συμπεράσματα - Αποτελέσματα – Αξιολόγηση

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα από την αρχή μέχρι και την ολοκλήρωσή του αξιολογήθηκε σχετικά με το αν έγινε επιτυχημένη σύνδεση του τοπικού παραδοσιακού προϊόντος «κίτρο Νάξου», ως μεταποιημένο προϊόν της τοπικής ποικιλίας της κιτριάς Νάξου, με την Πολιτιστική Κληρονομιά και ιδιαίτερα με τον άυλο πολιτισμό. Επίσης αξιολογήθηκε αν οι μαθητές/τριες ανέπτυξαν συναισθηματική σχέση με την ελληνική παράδοση και εκτίμησαν τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, ως πολιτισμικό στοιχείο ταυτότητας της μικροκοινωνίας που ρίζωσαν και αν προσέγγισαν με ενδιαφέρον και δεκτικότητα τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία παραδοσιακών προϊόντων διαφορετικών τόπων. Επιπλέον αξιολογήθηκε αν τα παιδιά ευαισθητοποιήθηκαν και συνειδητοποίησαν πως η Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά πρέπει να διαφυλάσσεται και με ποιον τρόπο και αν δημιουργήθηκαν νέες στάσεις για το αγροτικό τοπίο ως πολιτισμικό παράγωγο που συντελεί στη βιωσιμότητα και την αειφορία. Επιπρόσθετα αξιολογήθηκε αν οι δραστηριότητες πέτυχαν τους στόχους που είχαν τεθεί, αν η μέθοδος διδασκαλίας που ακολουθήθηκε βοήθησε τους μαθητές/τριες στη βαθύτερη κατανόηση, στην άσκηση της κριτικής σκέψης, στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, στην έκφραση των συναισθημάτων, στο σεβασμό προς τους άλλους και στην υιοθέτηση νέων στάσεων και συμπεριφορών. Στο συγκεκριμένο σχέδιο εργασίας έγινε μια εισαγωγή των μαθητών/τριών στο περιεχόμενο της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μέσα από την τοπική ποικιλία της κιτριάς στη Νάξο, ως στοιχείο υλικού και άυλου πολιτισμού, και, ειδικότερα ενός παραδοσιακού προϊόντος, του «κίτρου Νάξου», ηδύποτου, ταυτισμένου με το όνομα του νησιού. Σύμφωνα με την αξιολόγηση, η διδασκαλία ήταν συμβατή με το Α.Π.Σ και με τις αρχές της διαθεματικότητας, καθώς συνδέθηκε με τα διάφορα προαναφερθέντα γνωστικά αντικείμενα μεταξύ τους. Τα παιδιά απέκτησαν σε ικανοποιητικό βαθμό για την ηλικία τους, μια πολυεπίπεδη γνώση αναφορικά με τις γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση, στο πλαίσιο γνωριμίας μιας τοπικής ποικιλίας και του τοπικού παραδοσιακού προϊόντος που

παράγεται από αυτή. Παράλληλα ακολουθήθηκε η διαπολιτισμική εξέταση των παραπάνω, σε επίπεδο τοπικό, εθνικό και διεθνικό, με ανάλυση φωτογραφιών και άλλων οπτικοακουστικών παραδειγμάτων από την Ελλάδα και από ξένες χώρες και μέσα από συγκρίσεις αναδείχτηκαν κοινά πολιτισμικά στοιχεία ανάμεσα στους λαούς, μέσω της πολιτισμικής συνάντησής τους (τοπικές αγορές στην Ελλάδα και το εξωτερικό, συγκομιδές τοπικών ποικιλιών από όλο τον κόσμο, κ.τ.λ.), σε μια προσπάθεια διαμόρφωσης κοινωνικής και διαπολιτισμικής αντίληψης. Αναδείχθηκε η επιτακτική ανάγκη για λήψη μέτρων, για τη διασφάλιση του δικαιώματος των νέων γενεών να απολαμβάνουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και την Πολιτιστική Κληρονομιά αλώβητα από τις επιβλαβείς δραστηριότητες του ανθρώπου. Ο τρόπος που εργάστηκαν τα παιδιά ήταν μαθητοκεντρικός, εστιάζοντας στην ανάπτυξη πρωτοβουλίας και αυτονομίας από μέρους τους. Η εκπαιδευτικός λειτούργησε ως υποστηρικτής, συντονιστής και διαμεσολαβητής. Η ευχαρίστηση και το ενδιαφέρον των παιδιών αφορά στην εποπτική αξιοποίηση (οπτικός εγγραμματισμός) και στο βιωματικό κομμάτι του συγκεκριμένου project. Η προσπάθεια υποθετικής εγγραφής του «κίτρου Νάξου» στο Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς από τους μαθητές/τριες υποδηλώνει την ευαισθητοποίησή τους στην ανάγκη διαφύλαξής του, ως στοιχείο συλλογικής ταυτότητας και μνήμης. Τα παιδιά συνεργάστηκαν μέσα στις ομάδες τους σε κλίμα αμοιβαίου σεβασμού. Η ενεργός συμμετοχή, ο ενθουσιασμός, το συνεχές ενδιαφέρον και η ευαισθητοποίησή τους σε θέματα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ιδιαίτερα του άυλου πολιτισμού έδειξε τη μεγάλη ανάγκη τους να προβάλλουν τη δική τους ταυτότητα και να έρθουν σε επαφή με τα αντικείμενα που διδάσκονται μέσα από νέους τρόπους κι όχι μέσα από συνήθειες πρακτικές. Σκοπός του προγράμματος δεν ήταν τα παιδιά να γίνουν σοφά ούτε να επιτευχθεί η τελειότητα, αλλά να έρθουν σε επαφή με κάτι νέο, να προβληματιστούν, να ενεργοποιήσουν την κριτική τους σκέψη, να συνεργαστούν μεταξύ τους ξεπερνώντας τυχόν στερεοτυπικές αντιλήψεις, να εκφραστούν ελεύθερα και να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα που αφορούν τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν τα παιδιά για την Πολιτιστική Κληρονομιά και ειδικά για τον άυλο πολιτισμό μέσα από την επεξεργασία του θέματος των τοπικών ποικιλιών και ειδικότερα του μεταποιημένου προϊόντος «κίτρο Νάξου» που παράγεται μέσα από μία τέτοια, καθώς και η ευαισθητοποίησή τους, προέκυψαν μέσα από ένα σύνολο πρακτικών. Οι πρακτικές αυτές αφορούν πολλές

μορφές έρευνας, στις οποίες επιδόθηκαν, μέσα από τη συλλογή και την κριτική επεξεργασία πληροφοριών από το διαδίκτυο, με τη χρήση οπτικοακουστικού υλικού, με φύλλα δραστηριοτήτων, με χρήση τεχνικών όπως αυτή της συνέντευξης, με οργάνωση δραστηριοτήτων που αναδεικνύουν τη συλλογικότητα και την αίσθηση ‘του ανήκειν’ σε αυτή, με την εμπλοκή τους σε άλλες βιωματικές δραστηριότητες, με καλλιτεχνικές δημιουργίες. Όλες αυτές οι ομαδοσυνεργατικές βιωματικές δραστηριότητες αποτελούν τα καινοτόμα στοιχεία του προγράμματος.

4. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ο πλουραλισμός των ιδεών, των γλωσσών, ο εμπλουτισμός των εκπαιδευτικών στόχων με ανθρωπιστικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες, η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελούν στοιχεία που υπαγορεύονται από τις νέες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνιστώσες και στα οποία καλούνται να προσαρμοστούν τα Αναλυτικά προγράμματα Σπουδών και οι διδακτικές μεθοδολογίες όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Σε αυτό το πλαίσιο παρατηρείται η προσπάθεια μιας συστηματικής προώθησης θεμάτων σχετικά με τη μελέτη, τη διαφύλαξη και την ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Για πολλές δεκαετίες, η Πολιτιστική Κληρονομιά ήταν συνυφασμένη με τα μνημεία, τα μουσεία και την αρχαιολογία. Η σχέση της με την εκπαίδευση για πολλές δεκαετίες εξαντλούνταν συνήθως σε παθητικές επισκέψεις σε μνημεία ή μουσεία και περιοριζόταν στην παρατήρηση ιστορικών μνημείων και αντικειμένων με ξεναγήσεις που δεν είχαν σχέση με τις εμπειρίες ζωής των μαθητών/τριών, χωρίς καμία σύνδεση με το περιβάλλον ή με τις προηγούμενες γνώσεις τους με αποτέλεσμα τα άυλα πολιτιστικά αγαθά να μην τους είναι ιδιαίτερα οικεία, κάτι που σημαίνει πως υπήρχε μια ελλιπής εικόνα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Τις τελευταίες δεκαετίες, η Πολιτιστική Κληρονομιά απέκτησε μια ευρύτερη σημασία, περιλαμβάνοντας την άυλη κληρονομιά, τα φυσικά, αστικά και αγροτικά τοπία, την ψηφιακή κληρονομιά και τον κινηματογράφο. Οι γνώσεις που αφορούν τον άνθρωπο και τη φύση, οι διατροφικές παραδόσεις, οι συλλογικές αντιλήψεις και πρακτικές της συλλογής, της παρασκευής και κατανάλωσης της τροφής, που είναι άμεσα συνδεδεμένες με κοινωνικές πρακτικές και εορτασμούς, οδηγούν στη διαπίστωση πως πρέπει να δοθούν τα σωστά και κατάλληλα ερεθίσματα για την κινητοποίηση του

ενδιαφέροντος των παιδιών σχετικά με την Πολιτιστική Κληρονομιά και ιδιαίτερα της άυλης έκφασής της. Η ενσωμάτωση ή προσθήκη θεμάτων που ανασύρονται μέσω της προσέγγισης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην εκπαίδευση έχει να προσφέρει σημαντικά θετικά στοιχεία, που δεν αφορούν μόνο τη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων, αλλά αποτελεί σπουδαίο εργαλείο διαθεματικής και διαπολιτισμικής διδασκαλίας μέσα από ομαδοσυνεργατικές μεθόδους. Αυτό, γιατί η μελέτη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς εμπλουτίζει και διευρύνει την αντιληπτική και νοηματοδοτική ικανότητα των μαθητών/τριών στο χώρο και το χρόνο. Έτσι, στο σύγχρονο σχολείο είναι ανάγκη να γίνουν προσπάθειες ένταξης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, όχι μόνο στο πλαίσιο των προαιρετικών πολιτιστικών προγραμμάτων.

Το παρόν πρόγραμμα θα μπορούσε να υλοποιηθεί και σε μικρότερες τάξεις με προσαρμοσμένες δραστηριότητες στο νοητικό και γλωσσικό επίπεδο των παιδιών, ώστε να μεταλαμπαδευτούν και να μοιραστούν την αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς από πολύ μικρή ηλικία ενώ ταυτόχρονα να αφυπνιστούν σχετικά με τη σημασία της διαφύλαξής της. Στο πλαίσιο μιας άλλης προοπτικής θα μπορούσαν να εφαρμοστούν προγράμματα Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, τα οποία μπορούν να αλιευτούν από το Ευρετήριό της (<http://ayla.culture.gr/>) με την παροχή πλούσιου οπτικοακουστικού υλικού και πληροφοριών που να αφορούν διαφορετικές θεματικές (έθιμα, πρακτικές, περιβάλλον κ.ά.) στη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων και με την συμμετοχή της οικογένειας των μαθητών/τριών. Κρίνεται ωφέλιμη η δημιουργία επιμορφωτικών προγραμμάτων των εκπαιδευτικών, ώστε να κατανοήσουν σε βάθος τον πολιτισμό και τη δυναμική του, καθώς και τη σχέση του με το περιβάλλον. Η προβολή στοιχείων διαπολιτισμικότητας που προάγουν την άρση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων μπορεί να οδηγήσει όχι μόνο τους/τις μαθητές/τριες, αλλά και τους εκπαιδευτικούς στην απεμπλοκή τους από τα σχολικά εγχειρίδια μέσα από ποικίλες τεχνικές και μεθόδους.

Σημαντική προοπτική για την ανάδειξη θεμάτων όπως αυτού που πραγματεύτηκε το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα δύναται να αποτελέσουν και δράσεις όπως αυτές της Διεύθυνσης Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής της πολιτικής, με θέμα τη γνωριμία και την ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών για την Άυλη Πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και την ανάδειξη της αξίας διαφύλαξής της κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2016-2017 σε συνεργασία με το Φεστιβάλ Εθνογραφικού Κινηματογράφου της

Αθήνας (ETHNOFEST, <http://www.ethnofest.gr/el/>) με την πραγματοποίηση τριών πιλοτικών εκπαιδευτικών δράσεων σε μαθητές/τριες Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου και με την υλοποίηση μελλοντικών προγραμματισμών για άλλες. Οι δύο πρώτες δράσεις υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ETHNOFEST κατά το διήμερο 24 και 25 Νοεμβρίου 2016 για μαθητές/τριες Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, Α΄ και Β΄ Γυμνασίου, με επισκέψεις στα σχολεία εκπροσώπων της Διεύθυνσης και του ETHNOFEST, καθώς και με την προβολή εθνογραφικών ταινιών. Μέσα από τη συμμετοχή των σχολείων σε προγράμματα, όπως το Comenius, το e-twinning, με θεματική την Πολιτιστική Κληρονομιά, δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές/τριες να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με τα προϊόντα της ανθρώπινης δραστηριότητας και του πολιτισμού της κοινωνίας στην οποία ζουν, ξεκινώντας από τον μικρόκοσμο της γειτονιάς τους και φτάνοντας στα όρια της διαπολιτισμικής πραγματικότητας. Μέσα από τη συμμετοχή σε αυτά τα προγράμματα μπορεί να αναδυθεί τόσο το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών και των μαθητών/τριών να αφυπνιστούν σχετικά με τις αξίες τους και την κοινή τους ιστορία, όσο και να προάγουν και να προασπίσουν την Πολιτιστική Κληρονομιά της Ευρώπης μέσω του έργου τους.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Αγγελοπούλου, Α. & Μπρούσκου, Α. (1999). Επεξεργασία Παραμυθιακών Τύπων και Παραλλαγών. ΑΤ 300-499. Τεύχ. Α΄. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε. Αθήνα.
- Βιβλίο: *Το Κίτρο* από τα παιδιά της Γ΄ τάξης του Δημ. Σχολείου Φιλωτίου Νάξου. Παιδική Λέσχη Ανάγνωσης Βιβλίου. Σύλλογος Φιλωτιτών Νάξου. Εκδ. Μικρή Μίλητος.
- Γλώσσα. Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι (βιβλίο μαθητή). Ε΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Γεωγραφία. Μαθαίνω την Ελλάδα (βιβλίο μαθητή). Ε΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Φυσικά Δημοτικού. Ερευνώ και ανακαλύπτω (βιβλίο μαθητή). Ε΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Με λογισμό και μ΄ όνειρο. Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων. Ε΄ & ΣΤ΄ Δημοτικού. (2016). ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Εικαστικά. Ε΄ & ΣΤ΄ Δημοτικού. (2018). ΙΤΥΕ Διόφαντος. (Βιβλίο μαθητή και τετράδιο εργασιών).
- Θρησκευτικά. Ε΄ Δημοτικού. Ο κόσμος της θρησκείας. Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα. (2017). ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Μουσικό Ανθολόγιο Α΄ - ΣΤ΄. (Βιβλίο δασκάλου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bausinger, H. (2009). (2009). *Ο λαϊκός πολιτισμός στο κόσμο της τεχνολογίας*. Μπφρ. Μ. Καπλάνογλου, Α. Κοντογιώργη. Αθήνα: Πατάκη.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*. New York: David McKay Co Inc.
- Δουλαβέρας, Α. (2015). *Ελληνική Λαογραφία. Μελετήματα*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη.
- Ζευγώλης, Γ. (1954). Μια νέα τεχνοτροπία στα λαϊκά τραγούδια της Νάξου. *Νέα Εστία*, τ. 55, (640).

- Frey, K. (1991). *Die Projectmethode. Der Wegzumbildenden Tun*. Weinheim: Beltz.
- Κακάμπουρα-Τίλη, Ρ. (2005). Ο Λαϊκός Πολιτισμός ως Πεδίο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης – Μια Διδακτική Πρόταση, στο Α. Τριλιανός & Ι. Καραμηνάς (επιμ.), Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου, *Μάθηση και Διδασκαλία στην Κοινωνία της Γνώσης*, Τόμος Β', Αθήνα: Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Αθηνών/ Κ.Ε. ΕΠ. ΕΚ., 267-274.
- Κακάμπουρα, Ρ. (2010). Διδακτική του Λαϊκού Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, στο *Πρακτικά του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης*, Τόμος Β', Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης/ Σμυρνιωτάκης, 2215-223.
- Κακάμπουρα, Ρ. & Κασσαβέτη, Ο. (2018). *Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προτάσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Κανάκης, Ι. (2001). *Η Οργάνωση της Διδασκαλίας-Μάθησης με Ομάδες Εργασίας. Θεωρητική Θεμελίωση και Πρακτική Εφαρμογή*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κουτσελίνη, Μ. & Θεοφιλίδης, Χ. (1998). *Διερεύνηση και Συνεργασία για μια Αποτελεσματική Διδασκαλία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Κυριακίδου-Νέστορος, Α. (1975). *Λαογραφικά Μελετήματα*. Αθήνα: Ολκός.
- Μερακλής, Μ. (2011). *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση, ήθη και έθιμα, λαϊκή τέχνη*. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου – Καρδαμίτσα.
- Μπακιρτζής, Κ. (2005). Βιωματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ψυχοπαιδαγωγική της επικοινωνίας. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, (28): 101-120.
- Οικονόμου, Α. (2011, 21 Οκτωβρίου). *Η πολιτισμική διάσταση των τοπικών ποικιλιών. Σε αναζήτηση της ταυτότητας ενός τοπικού διατροφικού πολιτισμού στη νεότερη ελληνική περίοδο*. Εισήγηση που παρουσιάστηκε στην 1η Επιστημονική Συνάντηση για τις τοπικές ποικιλίες: Γεωπονικές, ιστορικές και πολιτισμικές θεωρήσεις των τοπικών ποικιλιών. Αθήνα.
http://www.minagric.gr/gpa/omilies/PAPER_OIKONOMOU-TOPIKES_POIKILIES%201.pdf (τελευταία πρόσβαση 09.05.2022).
- Οικονόμου, Α. (2017α, 10 Μαρτίου). *Η έννοια του «τοπικού» στην έρευνα του αγροδιατροφικού συστήματος. Μια λαο-εθνο-ανθρωπολογική προσέγγιση*.

Εισήγηση που παρουσιάστηκε στην 4η Επιστημονική Συνάντηση για τις τοπικές ποικιλίες και γηγενείς ποικιλίες: Τοπικές ποικιλίες - τοπικοί πολιτισμοί - τοπικές οικονομίες στην περίοδο της κρίσης. Αθήνα.

http://www.minagric.gr/images/events/4th-scientific-consortium/1h_syn_OIKONOMOU_4hep_syn_top_poik.pdf (τελευταία πρόσβαση 09.05.2022).

- Οικονόμου, Α. (2017β, 03 Ιουνίου). *Το υλικό και το άυλο. Εννοιολογικές και εθνογραφικές προσεγγίσεις της τοπικής αγροδιατροφικής παράδοσης.* http://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2017/06/3_A_Oikonomou_YLIKO_AYLO_EISHGHS_19_5_2017.pdf (τελευταία πρόσβαση 09.05.2022).
- Τσιλιμένη, Τ. (2003). Η έννοια της διαφορετικότητας στις μικρές ιστορίες. *Διαδρομές*, (9-10): 17-26.Κογκο

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό. Τόμος Β: Ειδικό Μέρος ΠΕ 70, σ.11
<http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/ebook-epimorfotes/pe70/4.%20TOMOS%20B%20PE70.pdf> (τελευταία πρόσβαση 23.04.2022).

Αναλυτικά προγράμματα σπουδών (ΔΕΠΠΣ–ΑΠΣ)
<https://sites.google.com/site/ekpaideuse2o11/analytika-programmata-spoudon-depp-s-ap-s> (τελευταία πρόσβαση 23.04.2022).